

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

**COVID-19 SÜRECİNDE HEMŞİRELERİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİYLE DUYGUSAL
ZEKA BECERİLERİ VE STRESLE BAŞA ÇIKMA YÖNTEMLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ: DİYARBAKIR İL ÖRNEĞİ**

SERBEST AKTAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LEFKOŞA
2021

**COVID-19 SÜRECİNDE HEMŞİRELERİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİYLE DUYGUSAL
ZEKA BECERİLERİ VE STRESLE BAŞA ÇIKMA YÖNTEMLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ: DİYARBAKIR İL ÖRNEĞİ**

SERBEST AKTAŞ

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Hande ÇELİKAY SÖYLER

LEFKOŞA
2021

KABUL VE ONAY

Serbest AKTAŞ tarafından hazırlanan “COVID-19 SÜRECİNDE HEMŞİRELERİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİYLE DUYGUSAL ZEKA BECERİLERİ VE STRESLE BAŞA ÇIKMA YÖNTEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ: DİYARBAKIR İL ÖRNEĞİ ” başlıklı bu çalışma,/...../..... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

.....
Yrd. Doç. Dr. Hande ÇELİKAY SÖYLER (Danışman)

Yakın Doğu Üniversitesi

Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü

.....
Yrd. Doç. Dr. Ceren KARAATMACA (Başkan)

Girne Üniversitesi

Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü

.....
Yrd. Doç. Dr. Şengül BAŞARI

Yakın Doğu Üniversitesi

Atatürk Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü

Prof. Dr. K. Hüsnü Can Başer

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin, tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim. Tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

- Tezimin tamamı heryerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Yakın Doğu Üniversitesinde erişime açılabilir.
- Tezimin iki (2) yıl süre ile erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde tezimin tamamı erişime açılabilir.

Tarih

İmza

Serbest AKTAŞ

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gelişiminde ve geliştirilmesinde, tez süreci boyunca bilgi birikimlerini sabır ve içtenlikle aktaran kıymetli tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hande ÇELİKAY SÖYLER'e teşekkür ederim.

Tez çalışmam sürecinde konu, kaynak ve yöntem açısından sürekli iletişim halinde bulunduğum ve yardımlarını esirgemeyen sevgili dostum ve meslektaşım Süleyman ALANA'a teşekkür ederim

Hayatımın iyi ve kötü her anında hep yanımda olan en büyük destekçim canım annem Hikmiye AKTAŞ'a ve Maddi manevi olarak her durumda beni destekleyen, sevgi ve saygı çerçevesinde yetiştiren bir babadan öte olarak arkadaş ve dostum olan babam Şerefhan AKTAŞ'a teşekkürü borç biliyor ve şükranlarımı sunuyorum.

ÖZ

COVID-19 SÜRECİNDE HEMŞİRELERİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİYLE DUYGUSAL ZEKA BECERİLERİ VE STRESLE BAŞA ÇIKMA YÖNTEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ: DİYARBAKIR İL ÖRNEĞİ

Bu araştırma ile Covid-19 sürecinde hemşirelerin kişilik özellikleriyle duygusal zeka becerileri ve stresle başa çıkma yöntemleri arasındaki ilişki incelenmiştir. İlişkisel tarama modelindeki bu çalışmada veriler anket yöntemiyle Diyarbakır ilinde bulunan Selahaddin Eyyubi Devlet Hastanesi ve Gazi Yaşargil Eğitim ve Araştırma hastanelerinde çalışan hemşirelerden toplanmıştır. Araştırmada Sosyodemografik Bilgi Formu, Eysenck Kişilik Anketi-Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu (EKA-GGK), Rotterdam Duygusal Zeka Ölçeği (Rotterdam Emotional Intelligence Scaale) ve Stresle Başa Çıkma Ölçeği (SBÖ) kullanılmıştır. Bu araştırma grubunu, 18-65 yaş aralığında araştırma sürecine katılmayı gönüllü olarak kabul etmiş 125 Kadın (%58,1) ve 90 Erkek (%41,9) toplamda 215 hemşire oluşturmaktadır. Araştırma grubunu oluşturan katılımcıların yaş ortalaması 33.38 (Ss=7.30) olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların cinsiyet durumlarına göre duygusal zeka puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür (p<0,05). Buna göre erkek katılımcıların duygusal zeka puanı daha yüksek görülmüştür. Katılımcıların cinsiyet durumlarına göre stres kaçınma puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Buna göre, kadın katılımcıların stres kaçınma puanı daha yüksek olduğu görülmüştür. Medeni duruma göre stres problem odaklı başa çıkma ve duygusal zeka arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Diğer bir sonuç meslekten kısmen başarılı olan bireylerin psikotizm puanları başarısızlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Klinisyenlere öneri olarak; Covid 19 sürecini göze alarak diğer dönemlerden farklı olarak özellikle meslekte uzun yıllarını geçirmiş hemşirelerin nörotisizm kişilik özelliklerini bu süreçten kaynaklanabileceğini göz önünde bulundurmalarıdır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Kişilik, Duygusal Zeka, Stresle Başa Çıkma

ABSTRACT

COVID-19 NURSES IN THE PROCESS OF PERSONALITY CHARACTERISTICS, EMOTIONAL INTELLIGENCE SKILLS AND AN EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN METHODS OF COPING WITH STRESS: THE CASE OF DIYARBAKIR PROVINCEI OF EXAMPLE

With this research Covid-19 nurses in the process of personality characteristics, emotional intelligence skills, and examined the relationship between coping with stress. This research is survey method by scanning the data in the relational model of the Diyarbakır province is located in the state hospital and Selahaddin Eyyubi, Gazi yaşargil training and research were collected from nurses who worked in hospitals. Research socio-demographic information form, the Eysenck personality questionnaire-Review Migrated abbreviated form (Eka-I. E. C.), Rotterdam Emotional Intelligence Scale (REIS), and coping with stress scale (SDS) was used. This research group, the age range of 18-65 accepted as a volunteer to participate in the process of research in 125 Female (%58,1) and 90 Male (%41,9) constitute a total of 215 nurse. 33.38 the average age of the participants in the research group (SD=7.30) was calculated. Participants gender according to emotional intelligence scores, statistically significant differences were observed ($p<0.05$). Accordingly, man's emotional intelligence , it was observed that the higher the score. Kwas a statistically significant difference in scores according to the gender of stress avoidance atilimci it is observed that there. Accordingly, it was seen that a woman's stress avoidance score was higher. A significant difference was observed between stress problem-oriented coping and emotional intelligence according to marital status. Another conclusion was that individuals who partially succeeded in the profession had higher psychoticism scores than those who failed. As a recommendation to clinicians, they should consider the Covid 19 process, which, unlike other periods, may be due to the neuroticism personality traits of nurses who have spent many years in the profession.

Keywords: Covid-19, Personality, Emotional Intelligence, Coping With Stress

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT.....	v
TABLOLAR DİZİNİ	ix
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
1.1. Problemin Durumu.....	1
1.2. Araştırma Amacı.....	3
1.3. Araştırma Önemi	4
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
1.5. Tanımlar	5
2. BÖLÜM	6
KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	6
2.1. Covid-19.....	6
2.1.1. Covid-19 Belirtileri	7
2.2. Türkiyede Covid-19	8
2.3. Pandeminin Hemşirelik Mesleğine Etkisi.....	8
2.4. Kişilik Kavramı	9
2.4.1. Kişiliği Oluşturan Faktörler.....	10
2.4.1.1. Kalıtımsal Etmen	10
2.4.1.2. Aile Etmeni	10
2.4.1.3. Sosyo Kültürel Etmen.....	11
2.4.1.4. Psikolojik Etmen	11
2.4.1.5. Coğrafi ve Fiziki Etmenler	11
2.4.2. Kişiliğin Üçlü Bileşeni.....	12
2.4.2.1. Mizaç (Huy).....	12
2.4.2.2. Karakter	12
2.4.2.3. Yetenek.....	13
2.4.3. Kişilik Kuramları.....	13
2.4.3.1. Biyolojik ve Fizyolojik Kuramlar	13
2.4.3.2. Psikanalitik Kişilik Kuramı	14

2.4.3.3. Hümanistik Yaklaşım	15
2.4.3.4. Davranışçı Yaklaşım	15
2.4.3.5. Bilişsel Kişilik Kuramı	16
2.4.3.6. Özellikler Yaklaşımı	16
2.4.4. Beş Faktör Kişilik Modeli/ Büyük Beşli	17
2.4.4.1. Duygusal Denge / Nevrotiklik.....	17
2.4.4.2. Dışadönüklük-İçedönüklük	18
2.4.4.3. Gelişime Açıklık / Deneyime Açıklık	18
2.4.4.4. Yumuşak başlılık / Uyumluluk.....	18
2.4.4.5. Sorumluluk / Özdenetim.....	19
2.4.5. A Tipi Kişilik.....	19
2.4.6. B Tipi Kişilik.....	20
2.5. Zeka Kavramı.....	20
2.6. Duygu Kavramı.....	23
2.7. Duygusal Zeka.....	25
2.7.1. Duygusal zeka modelleri	26
2.7.1.1. Salovey ve Mayer modeli	27
2.7.1.2. Bar-On modeli	27
2.7.1.3. Cooper ve Sawaf modeli	28
2.7.1.4. Daniel Goleman modeli	29
2.7.2. Duygusal Zeka Unsurları.....	30
2.8. Stres Kavramı	31
2.8.1. Stres Belirtileri.....	32
2.8.2. Stres Karşısında Gösterilen Tepkiler	33
2.8.3. Stresin Kaynakları.....	33
2.8.4. Stresle Başa Çıkma.....	34
2.8.5. Yapılan Araştırmalar	36
3. BÖLÜM	40
YÖNTEM.....	40
3.1. Araştırma Modeli	40
3.2. Evren ve Örneklem.....	40
3.3. Veri Toplama Araçları	41
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	41

3.3.2. Eysenck Kişilik Anketi-Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu(EKA-GGK)	45
3.3.3.Rotterdam Duygusal Zeka Ölçeği(Rotterdam Emotional Intelligence Scaale)	46
3.3.4.Stresle Başa Çıkma Ölçeği(SBÖ).....	46
3.4.Veritoplama Teknikleri	47
3.5.Verit Analizi.....	47
4.BÖLÜM	48
BULGULAR	48
4.1.Bulgular	48
5. BÖLÜM	76
TARTIŞMA.....	76
6. BÖLÜM	83
SONUÇ VE ÖNERİLER	83
6.1. Sonuç	83
6.2. Öneriler	84
KAYNAKÇA.....	87
EKLER	105
Ek 1. Bilgilendirilmiş Onam Formu.....	105
Ek 2. Sosyodemografik Veri Formu.....	106
Ek 3. Eysenck Kişilik Anketi-Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu (EKA-GGK).....	108
Ek 4. Rotterdam Duygusal Zeka Ölçeği (Rotterdam Emotional Intelligence Scale)	109
Ek 5. Stresle Başa Çıkma Ölçeği (SBÖ)	110
Ek 6. Ölçek izinleri.....	111
Ek 7. İl Sağlık Müdürlüğü İzin Belgesi	112
Özgeçmiş	113
İntihal Raporu	114

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Katılımcıların sosyodemografik değişkenlere ilişkin dağılım tablosu.....	42
Tablo 2. Katılımcıların yaşlarına ilişkin betimleyici analiz tablosu.....	45
Tablo 3. Ölçek puanlarına ilişkin betimleyici analiz tablosu.....	48
Tablo 4. Araştırmada ele alınan ölçek normallik varsayımlarına ilişkin betimsel istatistikler tablosu.....	49
Tablo 5. Katılımcıların cinsiyetlerine göre araştırmada kullanılan ölçek puanlarındaki farklılaşmaya ilişkin Mann Whitney-U analiz tablosu	49
Tablo 6. Katılımcıların mesleği isteyerek seçme durumlarına göre araştırmada kullanılan ölçek puanlarındaki farklılaşmaya ilişkin Mann Whitney-U analiz tablosu.....	50
Tablo 7. Katılımcıların çalıştıkları kuruma göre araştırmada kullanılan ölçek puanlarındaki farklılaşmaya ilişkin Mann Whitney-U analiz tablosu	52
Tablo 8. Katılımcıların kimlerle yaşadıklarına göre araştırmada kullanılan ölçek puanlarındaki farklılaşmaya ilişkin Mann Whitney-U analiz tablosu	54
Tablo 9. Katılımcıların medeni durumlarına göre araştırmada kullanılan ölçek puanlarındaki karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis analiz tablosu.....	56
Tablo 10. Katılımcıların eğitim düzeylerine göre araştırmada kullanılan ölçek puanlarındaki karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis analiz tablosu.....	58
Tablo 11. Katılımcıların meslek hayatlarında kaç yıldır çalıştıklarına göre araştırmada kullanılan ölçek puanlarındaki karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis analiz tablosu.....	60
Tablo 12. Katılımcıların çalışma sürelerine göre araştırmada kullanılan ölçek puanlarındaki karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis analiz tablosu.....	63
Tablo 13. Katılımcıların gelir düzeyine göre duygusal zeka araştırmada kullanılan ölçek puanlarındaki karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis analiz tablosu.....	65

Tablo 14. Katılımcıların meslekten memnun olma durumlarına göre araştırmada kullanılan ölçek puanlarındaki karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis analiz tablosu.....	67
Tablo 15. Katılımcıların meslek yaşamlarını nasıl bulduklarına göre araştırmada kullanılan ölçek puanlarındaki karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis analiz tablosu.....	69
Tablo 16. Ölçek puanlarına ilişkin korelasyon tablosu.....	71
Tablo 17. Katılımcıların kişilik özelliklerinin duygusal zekaya yordayıcılığına ilişkin regresyon tablosu.....	72
Tablo 18. Katılımcıların kişilik özelliklerinin stres problem odaklı başa çıkma puanlarına yordayıcılığına ilişkin regresyon tablosu.....	73
Tablo 19. Katılımcıların kişilik özelliklerinin stres kaçınma puanlarına yordayıcılığına ilişkin regresyon tablosu.....	74

KISALTMALAR

COVID-19: Koronavirüs

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

EKA-GGK: Eysenck Kişilik Anketi-Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu

EQ: Duygusal Zeka

SBÖ: Stresle Başa Çıkma Ölçeği

Babam Şerefhan AKTAŞ'a

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problemin Durumu

Tüm insanların kendine özgü bir yapısı vardır. Bireylerin davranışlarını öğrenmek için, o bireyin kişilik özelliklerini bilmek gerekmektedir (Durmuş, 2003).

Kişilik, insanın kendine has özelliklerini çevresine ve topluma adapte olmak için oluşturduğu davranış biçimidir. Bireyin, toplumdaki konumunu bulma gayreti ve başarısı onun kişiliğini oluşturan etmenlerdir. Kişi doğal davranışlarıyla topluma adapte olurken kişiliği de şekillenmektedir (Kulaksızoğlu, 2006; Durmuş, 2003; Özgün, 2007).

Kişilik çalışmaları, kişiler arasındaki ortak yanlar ve farklılıklar ile ilgilenmektedir. Kişilik tutumlarının gözlemlenmesi ve sonrasında gruplandırılması ile kişilerin değişebilir özelliklerinin ne derecede farklılaştığına bakılmaktadır. Amaç, kişilik özelliklerinin basit bir tepki süresinde ölçülen akademik başarı, sağlık ve ekonomik düzeyin yanı sıra sevgi gibi duygusal alanları da görebilmektir. Genel olarak kişinin kişilik yapısı herkesin kendi özgünlüğünü ifade edebildiği evrenselliği ifade etmektedir (Chamore-Premuzic, 2014).

Duygusal zeka (EQ) Mayer ve Salovey (1990)'e göre; "Bireyin kendine ve başkalarına ait olan hisleri ve duyguları gözlemleyebilme, bu konuda sahip olduğu bilgiyi kullanarak diğerlerinin düşünce ve eylemlerinde ayırım yapabilme becerisi" şeklinde tanımlanmıştır.

Birçok kurum ve kuruluşlarda çalışan bireylerin başarısız olmalarının en önemli nedenlerinden bir tanesi duygusal zekanın etkili bir şekilde kullanılmamasıdır. Yöneticiler; meslek açısından eğitim, tecrübe ve birçok farklı becerilere sahipken duygusal zekalarının düşük olmasından dolayı çalışanlar ile etkili bir iletişim kuramamakta, çalışanları yeterince motive edememektedir. Bu sebeple de çeşitli problemler ortaya çıkabilmektedir(Doğan ve Demiral, 2007).

Duygusal zeka, hemşireler açısından değerlendirildiğinde; hasta ile iletişim kurabilmek için kendini motive eden, duygudaşlık yapabilen, duygularını etkili bir şekilde yönetebilen, iletişim ve etkileşim gücü sağlam bireyler olmaları farklı bir ifadeyle bireylerin yüksek duygusal zeka becerilerine sahip olmaları gerekmektedir (McQueen, 2003).

Stres; bireye has olan, kişisel varlığını tehdit eden faktörler olarak açıklanabilmektedir (Baltaş ve Baltaş, 2002). Duygusal zeka, kişileri stresten korumak ve değişkenlik gösteren durumlara uyum sağlayabilmeleri adına zorunlu bir ihtiyaçtır (Crarrochi, 2002). Kişilerin stresli olduğu durumlarda kendilerince yarattıkları sorunları ve çevresinden gelen istekleri karşılamak için yapılan kognitif ve davranışsal gayretler “ Stresle başa çıkma” olarak tanımlanmaktadır (Türküm, 2002).

Stresle başa çıkma kısaca: stresin yaratmış olduğu duygudan tam anlamıyla kurtulmak mümkün olmadığından stres seviyesini ve bu duyguyu en aşağıya çekmek için verilen emek şeklinde ifade edilmektedir. Bu duygunun yaratmış olduğu gerginlik karşısında duyu ve davranış reaksiyonlarının kuvvetlendirilmesidir (Güney, 2011).

Hasta grubuyla birebir ilgilenmelerinden dolayı hastalık kapma riskini taşıyan hemşireler, stresin yoğun olduğu bir meslek grubu olarak görülmektedir (Tuna ve Baykal, 2013; Tyler ve Cushway,1992). Ağır şartlarda çalışmaları, uyku problemleri yaşamaları, halsizlik, çalışan sayısının düşük olması (Tyson, 2002), disiplin ile yetkinin belirtilmediği gibi (Shirey vd., 2008) sebeplerden dolayı mesleki açıdan önemli derece stres altındadırlar (Karahan, vd., 2007, s.31).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), sağlık sözcüğünü sadece hasta veya engelli olunması şeklinde değil, ruhsal, fiziksel ve sosyal açıdan gerçek bir iyilik durumu olarak tanımlamaktadır(WHO, 1946).

Çin 2019'da Wuhan şehir merkezinde tespit edilen, bireylere hızlı bir şekilde bulaşan Covid-19 tedavisi bulunmamasına rağmen zatürre ile ortak semptomları bulunmuştur. Önceki virüslerden farkı: SARS-CoV-2 ile isimlendirilmiştir (Aslan, 2008: Xu vd.,2020).

Tüm dünyayı saran Covid-19 salgını hayatın her yönünü olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Dünya genelinde getirilen yasaklar, kapanma ve karantina süreçleri insanları ruhsal açıdan etkilemiştir. Genel olarak salgın süreçlerinde en çok etkilenen alan sağlık alanı olmuştur. Hastanelere ve sağlık personellerine her zaman olduğundan daha yoğun bir çalışma temposu yüklenmiş, Virüsü kapan insanlarla birebir temas halinde olan doktor ve hemşirelerin omuzlarına çok ağır bir yük binmiştir. Çünkü daha önce hakkında kimsenin bilgi sahibi olmadığı bir virüsle karşılaşmışlardır. Virüsün sürekli mutasyona uğraması her insanda olduğu gibi hemşirelerde de kaygıya sebep olmuştur.

1.2. Araştırma Amacı

Bu çalışmada COVID-19 sürecinde hemşirelerin kişilik özellikleriyle duygusal zeka (EQ), stresle baş etme yöntemleri ile sosyodemografik değişkenlerle ilişkisini araştırılması amaçlanmaktadır.

Çalışmada ayrıca cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çalışma süresi, çalışılan birim, gelir düzeyi, vb. faktörlerin etkili olduğu düşünülerek bu sorulara da yanıt aranmıştır:

- Covid-19 süresinde hemşirelerin kişilik özellikleri, sosyodemografik değişkenler (cinsiyet, eğitim durumu, yaş, çalışılan birim...vb.) açısından anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?
- Covid-19 süresinde hemşirelerin duygusal becerileri, demografik değişkenler (cinsiyet, eğitim durumu, yaş, çalışılan birim...vb.) açısından anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?

- Covid-19 süresinde hemşirelerin stresle başa çıkma yöntemlerinin, demografik değişkenler (cinsiyet, eğitim durumu, yaş, çalışılan birim...vb.) açısından anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?
- Covid-19 sürecinde hemşirelerin kişilik özellikleri ile duygusal becerileri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Covid-19 sürecinde hemşirelerin kişilik özellikleri duygusal zeka becerilerinin ve stresle başa çıkma yöntemlerinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?

1.3. Araştırma Önemi

İnsanlar sıklıkla stresli durumlarla karşı karşıya kalmaktadır. Stres genellikle yoğun tempolu iş yerlerinde meydana gelmektedir. Önemli olan bu stresli durum karşısında baş etme çabaları göstermektir. Günümüzde yaşanan Covid-19 salgını insanlığı tüm yönüyle olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Bu süreçte sağlık çalışanlarına çok ağır sorumluluklar yüklenmektedir. Özellikle hemşirelerin virüs taşıyan kişilerle iç içe olması bu dönemi onlar için daha zorlayıcı bir hale getirmektedir. Hemşirelerin kişilik yapısına bağlı olarak duygusal zeka becerilerini kontrol edebilmeleri ve yönetebilmeleri gerekmektedir.

Duygusal zeka becerileri gelişmiş hemşireler hayattan zevk alan, hedeflerine ulaşan, değişen şartlara adapte olan ve ruhsal açıdan sağlıklı kişilerdir. Hasta veya diğer kişilere karşı duygusal ihtiyaçlar konusunda hassas davranıp, yararlı yaklaşımlarda bulunabilmektedirler (Akerjordet ve Severinsson, 2004; Reeves, 2005).

Alan yazınında duygusal zeka ve stresle başa çıkma yöntemleriyle ilgili hemşireler, öğrenciler, öğretmenler ve farklı meslek gruplarına ait çeşitli araştırmalar görülmektedir. Ancak günümüzde Covid-19 salgınının ortaya çıkmasıyla stresin ve riskin yoğun olduğu hastanelerde çalışan hemşirelere yönelik çok az çalışma bulunmuştur. Kişilik özellikleri incelenerek hangi kişilik yapısındaki hemşirelerin stres karşısında zorlandıkları, duygusal zekanın stresle baş etmede nasıl bir ilişki olduğu bu araştırmada merak konusudur.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmanın araştırma grubu, Diyarbakır ilinde bulunan Diyarbakır (SBÜ) Gazi Yaşargil Eğitim ve Araştırma Hastanesi ve Selahaddin Eyyubi Devlet Hastanesi ile sınırlandırılmıştır.

1.5.Tanımlar

Covid-19: Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan kısa zamanda tüm dünyayı etkisine alan, ağır akut solunum belirti gösteren ve zatürre'ye neden olmuş antijen (virüs)'dir (Huang et al. , 2020 ; She et al. , 2020).

Kişilik: Kişiyeye has olan özgün davranışlar, kişiyi farklı kılan ve kişinin doğumundan itibaren sahip olduğu özelliklerdir. Bunun dışında kişinin sonradan kazanmış olduğu psikolojik niteliklerin bütünüdür (Fromm, 1994, s.58).

Duygusal Zeka: Goleman'a (2000) göre, bireyin kendi ve çevresiyle olan ilişkisidir. Başka bir tanıma göre ise duyguların etkili ve yararlı biçimde aktarılması için duyguyu yönetme kabiliyetine sahip olunması (Cooper ve Sawaf, 2003).

Stresle Başa Çıkma: Stresin olduğu durumlarda, bedensel ve ruhsal olarak oluşan tepkiler, bunu oluşturan etmenleri azaltmak veya yok etmek için *bilişsel, bedensel, davranışsal ve duygusal* seviyelerde gösterilen çabalar olarak tanımlanmaktadır (Öner,2010).

2. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Covid-19

Aralık 2019 yılında ilk kez Çin Wuhan şehir merkezinde tespit edilen Covid-19'un neden olduğu ve "Covid-19" olarak isimlendirilen bu hastalık, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) "11 Mart 2020'de pandemi olarak duyurmuştur" (World Health Organization, 2020; Zu ve diğerleri, 2020).

Wuhan şehrinin sağlık komitesi, nedeni bilinmeyen zatürre vakalarını belirlediklerini ve salgının başlayacağını işaretini vermişlerdir. Çin'de haber kanalı olan CCTV'ye çıkan bir grup uzman laboratuvarında yeni tip Covid-19 (CoV)'ü 7 Ocak 2020 saat 21:00'de tespit ettiklerini bildirmiştir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) bu virüsü başlangıçta '2019-nCoV' olarak isimlendirmiştir (Wang ve Wang,2020;Uğraş-Dikmen ve diğ., 2020).

Covid-19 ile MERS-CoV ve SARS-CoV aynı cinsten olup ancak farklı bir genetiğe sahip olan Covid-19'un kaynağı bilinmemektedir. Virüsün ortaya çıkmasının Wuhan'ın 11 milyon nüfuslu halkının, farklı türdeki hayvanları tüketmesi, açık canlı hayvan pazarı ve deniz ürünlerinin tüketilmesinden kaynaklandığı tahmin edilmektedir (Zhou ve diğ. , 2020).

Covid-19 ile beraber epidemi ve pandemi sözcükleri çok sık kullanılmaya başlanmıştır. Epidemi bir bölgede ortaya çıkan bulaşıcı hastalığın salgına dönüşmesi; pandemi ise, salgının bölge sınırlarını aşarak ülkeleri ve hatta bütün dünya insanlarını etkisi altına alması şeklinde ifade edilmektedir (Aslan,2020; Merriam-Webster,2020).

Pandemi birey ve toplum üzerinde hayati bir etki yaratmıştır. Bu salgın insanlar üzerinde bedensel ve ruhsal olarak hasar bırakmaya devam etmektedir. Salgının arkasında bıraktığı en önemli etkilerden biri de insan psikolojisinde bıraktığı izlerdir. Psikolojik etkinin iyileşmesi bedensel etkenlerden çok daha uzun sürmektedir (Ahorsu ve diğ. ,2020; Elli, 2020)

2.1.1. Covid-19 Belirtileri

Covid-19'un kesin olarak bilinen en tipik semptomları; *yüksek ateş, kuru öksürük ve yorgunluktur*. Hastalık semptomlarının farklı kişilerde ikinci gün ile on dördüncü gün arasında değişen farklı zamanlarda ortaya çıktığı saptanmıştır (Who, 2020). Bazı hastalarda daha ender olarak ; *baş ağrısı, burun tıkanıklığı, fiziksel ağrı, tat ve koku duyusunda his kaybı, ishal, vücutta görülen kızarıklık, parmaklarda renk değişimleri* gözlemlenmiştir (Who, 2020).

Her beş kişiden biri semptomları ağır bir biçimde geçirmektedir. Bu hastalık en çok kronik hastalığı (*tansiyon, şeker, akciğer ve kalp rahatsızlıkları*) olan kişileri ve yaşlı insanları risk grubuna dahil etmektedir. Bunun haricinde çocuklar ve gençler hastalığı kaparak taşıyıcı olup etraflarına hızlı bir şekilde yayabilmektedirler. Dünya genelinde veriler hala toplanmaya devam etmektedir ancak şuana kadar, *Covid-19 sebebiyle ölüm oranı %1,4 ile %4,7* aralığında gözlemlenmiştir (Johns Hopkins, 2020; T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020).

Hastalığın, kişiden kişiye konuşurken veya hapşırırken çıkan damlacıklar yoluyla bulaştığı bilinmektedir. Havada asılı kalan bu damlacıklara maruz kalan insanlar virüsü bu havayı soluyarak kapmaktadırlar. Bu ağız ve burun yoluyla çıkan damlacıklar temas ettiği her yere (masa, kapı kolu, duvar, telefon vb.) yerleşmektedir. Belirti gören veya görmeyen kişilerde bu damlacıklar vücutlarına girdikten sonra yayılma süreci başlamaktadır. Taşıyıcı bireylerin ne kadar sürede virüsü taşıdıklarına dair kesin bir bilgi olmasa da hiçbir semptom görülmeyen bireylerde de hastalığın yayıldığı görülmüştür. Bu nedenle dünya genelinde fiziksel mesafe kuralları getirilmiştir (Who, 2020; T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020).

2.2. Türkiyede Covid-19

Çin'de 2019 yılında tespit edilen Covid-19 virüsü, Türkiye'de ilk olarak 11 Mart 2020 tarihinde tespit edilmiştir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020).

Türkiye'de ilk vaka görülmeden önce başta Çin olmak üzere yurtdışından gelen kişilerin karantinaya alınacağını bildirilmiştir. Türkiye 3 Şubat 2020'de Çin'den ve 29 Şubat'ta ise Güney Kore, İtalya (covid-19'dan en çok etkilenen ülkelerden biri) ve Irak'tan gelen uçuşları durdurmuştur. Devlet tarafından bazı önleyici tedbirler alınmaya başlanmıştır: toplu taşıma, cafe, lokanta, pazar ve marketlerde kişilerin maske zorunluluğu ve dezenfektan uygulaması getirilmiştir. 65 yaş üstü ve 18 yaş altı kişilere sokağa çıkma yasağı getirilmiştir (AA, 2020).

2.3. Pandeminin Hemşirelik Mesleğine Etkisi

Tüm meslek grupları toplumsal bir gereksinimdir. Hemşirelik de toplumun ihtiyacı olarak ortaya çıkan bir meslektir (Dağgan, 2017; Pektekin, 2013).

Dünyayı etkisi alan Covid-19 salgını, birçok alanda ciddi problemler yaratmaktadır. Bu problemde en çok etkilenen sağlık alanı olmuştur. Bu salgınla en ön cephede mücadele eden hemşireler, salgında mesleklerinin getirmiş olduğu görevlerini ve sorumluluklarını büyük fedakarlıklar yaparak gösterdikleri için DSÖ 2020'yi "*Hemşireler ve Ebe Yılı*" olarak duyurmuştur (International Council of Nurses, 2020).

Covid-19 salgını ilk olarak ülkelerin sağlık sistemlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Virüsün bulaşma ve yayılma hızı artıkça hastanelerin tüm kaynaklarına gereksinim duyulmaya başlanmıştır. Hastaların kısa zamanda enfekte olup yoğun bakımda ihtiyaçların artması ile "*hemşirelik mesleği*" toplum için önemli bir ihtiyaç haline gelmiştir (Hachisu ve Suzuki, 2018 ; Pedrazza et al. ,2018).

İnsanlar işlerini yerine getirirken, çalıştıkları ortamın güvenli olması gerekmektedir. Ama hastane ve kliniklerde Covid-19 salgınında hizmet veren hemşireler risk altındadır (Choi et al., 2020; Huang et el., 2020; Yücel ve Görmez, 2019). Covid-19 hemşirelerin hastane dışında özel yaşam alanlarında, hastaneden taşıdıkları

virüs yolu ile anne, baba, eş, çocuk, dost ve akrabalar gibi yakınlarına virüs bulaştırma ve enfekte olmalarına sebep olma ihtimali sebebiyle ciddi kaygılar yaşamalarına sebep olmaktadır (Smith et al. , 2020).

2.4. Kişilik Kavramı

Kişilik kavramı Latincedeki “persona” kelimesinden türemiştir. Persona, anlamı itibariyle Latince, maske anlamına gelmektedir. Oyun esnasında tiyatrocuların yüzlerine taktıkları maskenin altından konuşmalar veya şarkılar çıkardı. Bu biçimde “persona” kelimesi ile kişiler arasındaki ayrım anlatılmak istenmiştir (Yanbastı,1990). Kişilik kavramı, geçmişten günümüze en çok merak edilen ve araştırılan konulardan biridir. Psikologların kişiliğin birden fazla tanımı olduğunu öne sürmesi, kavrama olan ilginin artmasına yol açmıştır. (Cüceloğlu, 2010). Psikoloji biliminde en yaygın kullanılan kavramlardan birisi kişiliktir. Bütün kuramcılarının üzerine anlaştığı bir kişilik tanımı bulunmamaktadır (Kültür, 2006).

Eroğlu (2011) kişiliği, bireyin yaşam şekli olarak tanımlanmaktadır. Kişilik teorisyenlerden Burger (2006) kişiliği, “uygun davranış biçimlerin ve kişilik özelliklerinin bireyin kendisinden kaynaklandığı” şeklinde tanımlamaktadır. Yanbastı’ ya (1990) göre kişilik, “toplumsal becerilerin toplamı, Atkinson ve arkadaşları (2000) ise kişiliği, “Kişinin fiziki ve toplumsal ortamı ile etkileşmesini tarif eden, düşünce, duygu ve davranım ayırt edici tipik örüntüler” olarak belirtmişlerdir. Özsoy’a (2013) göre kişilik, “bireye özgü olan ve özgün kılan tüm özelliklerdir. Mayer (2007) günümüzde birçok farklı kişilik tanımı olduğunu, bu tanımların da ortak yönleri olduğunu belirtmiştir. Bu ortak yönler kişiliğin sistemli, sürekli olarak gelişen ve kişinin tutumu ile kişinin has motivasyonu, duygu ve zihinsel sürecin bir parçası olduğudur. Kişiliğin tanımı yapılırken çevre, toplumsal yaşamdaki konum ve davranışlar, kurulan ilişkilerin yapısı, günlük hayatta meydana gelen sorunlara karşı verilen tepkiler gibi faktörler göz önüne alınmaktadır (Adler, 2011).

2.4.1. Kişiliği Oluşturan Faktörler

Kişilik öğrenme, sosyalleşme ve olgunlaşma süreci ile şekillenmektedir. Olgunlaşma doğumdan var olan ama gelişmemiş yetilerin, öğrenme olmadan belirli düzeye çıkmasıdır. Sosyalleşme ve öğrenme sürecinde ise yaşanan toplumdaki kazandığı davranış ve eğitim neticesinde kişilerin tutum tarzlarının toplumda yer edinebilmesidir (Sayar ve Dinç, 2011).

Bireylerin kişilik özelliklerinin oluşumunda birden çok etmen söz konusudur. Bu etmenlerin kişilik üzerindeki etkisi bireylerdeki kişiliği oluşturmaktadır. Genel olarak bu etmenler; kalıtımsal etmen, aile etmeni, sosyo-kültürel etmen, psikolojik etmen, coğrafi ve fiziki etmenler olarak gruplandırılmıştır (Yıldırım, 2014:6).

2.4.1.1. Kalıtımsal Etmen

Kişiliğin oluşumunda davranış eğilimleri ve zihinsel özellikleri bakımından kalıtımsal etmenin önemi büyüktür. Kişilik, kalıtım sayesinde sistemli bir hale gelmektedir. Bu sayede insanlar soylarına özgü olan özelliklerini nesiller arası aktarabilmektedirler. Bireyden bireye değişiklik gösteren bir durumdur. Dolayısıyla kalıtımın, kişiliği teşkil eden, kişiliği belirleme derecesini ve kişilerarası farklılığı göstermektedir (Gürbüz ve Eğinli, 2012).

Bireyde oluşan kişiliğin anneden ve babadan alınan ortak özelliklerini kalıtımın etkisi olduğuna ulaşılabilmektedir. Genler kişideki göz, boy, saç gibi fiziki özelliklerin oluşumunda aktif rol oynamaktadır (Hellriegel, Slocum ve Woodman,2008).

2.4.1.2.Aile Etmeni

Kişinin doğduktan sonra karşılaştığı ilk sosyal grup ailesidir. Birey sosyalleşmeyi ve öğrenmeyi aile ortamında sağlamaktadır. Kişiliğinin temelleri bu dönemde şekillenmektedir. Tutum ve davranışlarından ilk kaynaklar, aile içindeki ebeveynlerdir. Temel bilgiler, rol model olarak anne ve babadan alınmaktadır.

Yıllar geçtikçe aileden temel olarak alınan bilgiler benimsenmekte ve böylece sosyal hayattaki davranışlar şekillenmektedir (Gürbüz ve Eğinli, 2012).

Özsoy ve Yıldız (2013); Ailenin bireyleriyle yakın etkileşimde bulunması, sosyoekonomik durumu, eğitim ve aile yapısı kişiliğin gelişiminde etkili olabilmektedir. Örneğin ; tek çocuklu bir ailede büyümekle, çocuk sayısı çok olan ailede büyümek bireyin kişiliğinde farklılıklar görülmesine sebep olabilmektedir.

2.4.1.3. Sosyo Kültürel Etmen

Kişilik oluşumunu etkileyen bir diğer faktör sosyo kültürel etmenlerdir. Bireyler içinde doğduğu toplumun kültür ve değerlerini seçmemektedirler. Bu nedenle toplumdaki kültürel değerleri olduğu gibi kabullenmektedirler. Kişiliğin aile etmeninden sonra en çok iç içe ve etkilenecek şekilde şekillendiği yapı toplumdur. Birey, kendi kültür ve değerlerinin dışında toplumda var olan farklı kültürlerden etkilenip kendi davranışlarına yansıtılmaktadır (Güney,2000:260). Sonuç olarak kişilik, bireylerin içinde bulunduğu toplum ve kültürel değerlerden etkilenmektedir (Özsoy ve Yıldız, 2013).

2.4.1.4. Psikolojik Etmen

Kişiliği etkileyen diğer bir faktör psikolojik etmenlerdir. Psikolojik etmenler arasında olgunlaşma süreci, kişinin büyüme ve gelişmesi bireysel hürriyetinin olması, toplum tarafından beğenilmesi, olumlu yönde toplumsal ilişki ve mutlu olma isteği yer almaktadır (Vural, 2007).

2.4.1.5. Coğrafi ve Fiziki Etmenler

Coğrafi bölgeler ve fiziksel etmenler kişiliklerin oluşumunda oldukça etkilidir. Bireyin doğduğu yer, büyüdüğü coğrafi bölge, hava ve iklim koşulları, yaşadığı yerin konumu ve şartları bireydeki kişilik özelliklerini etkilemektedir (Zel, 2001). Coğrafi olarak bulunduğu bölgenin konumuna göre insanın kişiliği şekillenmektedir. Örneğin; sert soğuk iklim şartlarında yaşayanlar, daha sert ve donuk mizaca sahip olurken, daha sıcak iklim bölgesinde yaşayan bireylerin duygu

durumları hızlıca değişmekte, yumuşak ve uysal mizaçlı görölmektedir (Eroğlu, 2011).

2.4.2. Kişiliğin Üçlü Bileşeni

Kişilik kavramı günlük yaşamda çok ifade edilmektedir (Köknel, 1997). Kişilik sözcüğü 3 yapıdan oluşmaktadır. Bunlar: mizaç (huy), karakter ve yetenek diye ayrılmaktadır.

2.4.2.1. Mizaç (Huy)

Mizaç, kişinin duygusallığını ve davranış özelliklerini belirtmektedir. Toplum içinde de huy diye bilinmektedir (Eroğlu, 2015). Mizaç (huy), gündelik yaşamda bireye özgü, belli duygusal reaksiyonların nitel ve nicel bakımdan değişmesidir. Kişilere nazaran değişkenlik gösterse de kızgınlık, duygudurum , hiddetlenmek, sevinmek, sinirlenmek, hareketli veya hareketsiz olma gibi durumlar mizaç ya da huy diye nitelendirilmektedir. “ *Can çıkar huy çıkmaz*” , “ *Huylu huyundan vazgeçmez*” gibi atasözlerimizdeki sözler, mizaç ve kişilik arasında bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Yani huy ve mizaç kişiliğin bir unsurunu oluşturmaktadır (Köknel, 1997).

2.4.2.2. Karakter

Karakter, insanın zihinsel, duygusal ve bedensel aktiviteye, toplumun verdiği kıymet, bireye özgü tutumların bütünü oluşturmaktadır. Kişinin karakteri, yaşadığı dönem, kültürel değer ve toplumun değer yargılarından meydana gelmektedir. Yani bir bireyin karakteri , bireyin kişisel özellikleri ve toplumun değer yargıları ele alınarak yorumlanmaktadır. Bu nedenle, bir bireyin karakterli veya karakersiz oluşu kültür ile alakalıdır (Köknel, 1997).

Karakter, kişiliğin toplumsal ve ahlak yönünü tanımlarken kişinin belirli özelliklerini kapsadığı bir kavramdır. Davranış tutumlarını, toplumsal değerleri ve ahlaki kaidelere bakarak kişilere “karakterli” ifadesi kullanılmaktadır. Tam tersi olarak

toplumsal değer yargıları ve ahlaki kaidelere göre davranış tutumlarını şekillendirmeyen kişilere “karaktersiz” ifadesi kullanılmaktadır (Eroğlu, 2015).

Kısaca; kişinin değer yargılarının çevreden etkilenip şekillenmesine karakter, duygusal olarak reaksiyonların değişmesine huy veya mizaç, bir bireyi diğerinden ayıran tüm özelliklere kişilik denilmektedir (Öztekin, 2016).

2.4.2.3. Yetenek

Kişiliği oluşturan son bileşen yetenektir ve yetenek doğuştan gelmez. Her insan görsel (ressam, heykeltıraş, mimar, aktör vb.) ve sayısal (mühendis, inşaat, elektrik-elektronik, vb.) alanlarda doğuştan, belirli bir seviyeye kadar yeteneklidir. Bu yetenekleri birey, istediği alanlarda gerekli eğitimleri alarak geliştirmesi mümkündür. (Altınköprü, 2000).

2.4.3. Kişilik Kuramları

2.4.3.1. Biyolojik ve Fizyolojik Kuramlar

Fizyolojik kuram olarak kişiliğe bakılırsa, Hipokrat'ın ortaya attığı yaklaşım 5. Yüzyıldan 17. Yüzyıla kadar kabul görmüştür. Bu yaklaşıma göre; vücut yapısının kişilik, karakter ve mizaçla ilişkisi bulunmaktadır. Vücut sıvılarının renklerine bağlı olarak mizacın 4 tipi ortaya atılmıştır. Melankolik bireylerde beden sıvısının safra organını olumsuz etkilemesiyle kişilerde; üzüntü ile çöküntü eğilimi, safranın etkilenmesi durumunda; asabi huy (mizaç) ile ilişkilendirilmiştir. Ağır kanlı olanlar umursamaz ve soğukkanlı olarak; hafif kanlı olanlar ise umutlu ve iyimser olarak tanımlanmıştır (Farmer, McGuffin, Williams, 2002 ; Köknel, 1997).

Kişiliğin biyolojik yaklaşımı ise; bireylerin belirli özelliklerinin kuşaktan kuşağa aktarıldığı, bazı semptomların kalıtsal özellikler taşıdığı yönündedir. Galton, genetik konusunda araştırma yapan ilk kişidir. Aile tarihçe sistemini kullanarak, ailede olan bazı özelliklerin zaman içinde tekrardan aynı ailede görüldüğu sonucuna ulaşmıştır. İlk ikiz çalışmalarında farklı çevrelerde yaşayan ikizlerin

hareketleri incelenmiş ve sonuç olarak; bedenin fizyolojik yapısı ve zeka düzeyinde benzerlikler ortaya çıkmıştır. Bu benzerlikler de kişiliğin oluşumunda biyolojik faktörleri ortaya koymuştur (Erdoğan, 1983).

2.4.3.2. Psikanalitik Kişilik Kuramı

Psikanalitik yaklaşım terapistleri: Alfred Adler, Karen Horney, Harry Stack Sullivan, Sigmund Freud, Carl Gustav Jung'dur (Karahan ve Sardoğan, 2012). Freud , bireylerin birtakım davranışlarının bilinçdışı güç tarafından oluşturulduğunu düşünmektedir (akt; Güneş,2016:9). Freud, kişiliğin tanımını topografik ve yapısal olmak üzere ikiye ayırmıştır (Özkalp, 2002).

Topografik; "Bilinç, Bilinç Öncesi ve Bilinçdışı" olarak üç türden oluşturmaktadır. Kişi, bilinç anında iç ve dış dünyadan gelen uyarıcıların farkındadır. Bilinç gerçek temellidir ve mantıksal düşünce hakimdir. Bilinç öncesinde, kişinin bilincinde fark etmediği düşünce ile hatıralar vardır. Bilinçli şekilde bu düşünce ile hatıraları çağrılabilir. Bu çeşit düşüncelere " bilinç öncesi" denilmektedir. Bilinçdışı; bazı engellemeler sebebiyle bilince ulaşmayan zihinsel süreçler olarak tanımlanmaktadır. Bilinçdışında gerçeklikten kopmuş, irrasyonel ve isteklerin tamamen doyum odaklı olması gibi dürtüler bulunmaktadır. Bunlar rüyalarla ve serbest çağrışım ile ortaya çıkan dürtülerdir. Freud topografik yapıyı tekrardan inceleyerek kişiliği tanımlayıcı yeni bir teori olarak açıklamıştır. Bu yapı üç bileşen "id, ego ve süperego" olarak oluşmaktadır. Bu bileşenler birbiriyle bağlantılı olup bağımsız şekilde çalışamayan yapılardır (akt; Altınbaş ve Gültekin, 2014).

İd, kişinin öncelikle fizyolojik gereksinimlerinden oluşan, davranış temelli olan enerji kaynağıdır. Bu gereksinimler doğrultusunda saldırganlık ve cinsellik dürtüsü ortaya çıkmaktadır. İd, kişinin isteklerinin hemen yerine getirilmesini istemekte ve aykırı bir durumda enerji patlaması yaşanarak kişide huzursuzluğa yol açmaktadır. *Ego*; doğuştan var olan ve id'i kontrol eden bir yapıdır. Ego, id'in arzu ve gerçeklik arasındaki dengeyi sağlar ve hoş olmayan hareketleri bastırarak bilinçdışına yollamaktadır. *Süperego*; zamanla gelişen bir yapıdır. Ego , idi kontrol ederken bazen sosyal değerlerinin dışına çıkabilmektedir. Bu noktada süperego devreye girmektedir. Kişilerde, bu yapısal modelden birinin etkili olması kişilik

üzerinde etkilere yol açmakta ve bunun sonucunda erotik, narsist ve obsesif tip kişilik oluşmaktadır. Erotik tipler, sevgiyi yitirme korkusu yaşarken narsist tipler, bencil bir yapıya sahip olup sadece kendilerini düşünmektedirler. Obsesif tipler ise, vicdanıyla sürekli muhasebe içerisinde (akt; Gürüz ve Eğinli, 2012).

2.4.3.3. Hümanistik Yaklaşım

A. Maslow ve C. Rogers Hümanistik teorisinden etkilenmişlerdir. Bu yaklaşıma göre insan, temel olarak sosyal, akıllı ve doğru bir şekilde devamlı gelişen ve gelişimi sürdüren varlıktır (Altınbaş ve Gültekin, 2014). C. Rogers, kişinin olmayı arzuladığı benlik kavramı üzerinde durmuştur. Rogers'e göre kişinin benlik algısının olumlu olması, gerçek benliği ile ideal benlik arasındaki farkın az olmasına bağlıdır. Benlikler arasındaki fark arttıkça kişi psikolojik olarak olumsuz etkilenir. Gerçek benlik ve hayatların uyuşmaları halinde kişilerde kendini gerçekleştirme ve entegrasyon yönelimi ortaya çıkmaktadır (Karahana ve Sardoğan, 2012).

Hümanizm yaklaşımını savunan psikologlar, bütün insanların yalnızca güç motivasyonu olan kendi potansiyelini gerçekleştirme isteğidir. C. Rogers, doğuştan gelen bir yetenek olan kendi becerilerini veya potansiyelini gerçekleştirme, kişinin varlığını ve gelişimini sağlamaktadır. Bu yetenek sadece temel ihtiyaçları karşılama insan ilişkileri, üreme ve kendi iç kontrolünü kapsamaktadır (Altınbaş ve Gültekin, 2014).

2.4.3.4. Davranışçı Yaklaşım

Davranışçı yaklaşım, kişinin iyi veya kötü davranmasının sebebinin şartlanmanın şekline bağlamaktadır (Altınbaş ve Gültekin, 2014). Davranışçı psikolojide ödül; kişilerin davranışlarını biçimlendiren en önemli etkidir. Ödül sistemi, beklenen davranışı güçlendirme ya da kolaylaştırmak için uygun şartların oluşmasını sağlamakta. Davranışçı yaklaşımın amacı; kişilerdeki gerilimi azaltmaktır. Gerilim azalmazsa davranışın tekrarlama ihtimali yüksektir. İstenmeyen davranış öğrenilerek kazanılıyorsa, istenmeyen davranışlar yeni öğrenmeler ile değiştirilebilir (Karahana ve Sardoğan, 2012).

2.4.3.5.Bilişsel Kişilik Kuramı

Bilişsel yaklaşımın odak noktası kişilerin kendisi , toplum ve gelecek hakkındaki idea , görüş ve düşünceleridir. Bu kişilerin görüş ve düşünceleri, davranışsal olarak tepkilerini biçimlendirmektedir. Kişi bebeklik döneminden itibaren karşılaştığı olumlu ve olumsuz yaşantıları anlamlandırabilmektedir (Karahan ve Sardoğan, 2012). Kişi çevresi ile sürekli iletişim ve etkileşim halinde olduğu için, bu bilgileri esas olarak denenceler geliştirmektedir. Denenceler kişilerin değer ve beklentilerinden oluşmaktadır. Yani kişiliğin oluşumunda bilişsel yapı önemli bir etkiye sahiptir. Her kişinin bilişsel yapısı farklı olduğu için, farklı kişilikler ortaya çıkmaktadır (Özkalp, 2002).

2.4.3.6.Özellikler Yaklaşımı

Bu yaklaşıma göre kişilik, yalnızca kişilik özelliklerine bakılarak belirlenmektedir (Cüceloğlu, 2010). Ayırıcı özellikler, toplumda belli bir seviyeye denk gelen bireyin nasıl davranması gerektiğini öğrenmek isterler. Ayırıcı özelliğin yararı; bireyler arası karşılaştırmayı kolaylaştırmasıdır (Burger, 2006). Bu teorisyenler bireylerin davranışlarını incelemek yerine; birden çok kişiliği betimleyerek davranışa yordamışlardır (Ciccarelli ve White, 2016).

Eysenck , özellik ve biyolojik yaklaşımları içinde barındıran kişiliği 4'e ayırmaktadır. Bu 4 basamağın en alt kısmı olan ilk seviye, özel reaksiyonlar içermekle birlikte kalıtsal ve biyolojik özellikler taşımaktadır. İkinci seviye, kişinin çevresinden etkilenmesi ve kazanmış huy ile ilgilidir. Üçüncü seviye, birden çok davranış arasından belli davranışlara eğilim göstermeyi içermektedir. Dördüncü seviye ise, tip evresidir ve baskın tipler ortaya çıkmaktadır (Sokullu-Akıncı, 2002).

Kişiliğin ölçülmesinde en çok kullanılan ve güvenilirliği olan kişilik envanteri Cattell'in 16PF (16Temel Kişilik Özelliği ve 5 Kişilik Eğilimi)'dir. Birçok kişilik envanterinin ve "Beş Faktör Kişilik" modelin oluşumunda öncüdür (Dal ve Eroğlu, 2015).

2.4.4. Beş Faktör Kişilik Modeli/ Büyük Beşli

Beş faktör kişilik teorisi kişiliğin genel durumunu ve bunların içerdiği özellikleri hiyerarşik bir dizi şeklinde vermektedir. Bu kuramın temel hipotezi, kişilerin bireysel farklarının kodlama sistemi ile yeryüzündeki konuşulan dillere kelime halinde yansıtılması ve bu kelimelerden kişilerin yapı sınıflamasını oluşturabilmesidir (Sevi, 2009).

Kişilerde gözlemlenen birden çok kişilik özelliğine rağmen araştırmalara göre en faydalı sınıflama Beş Faktör Modeli olmuştur (Yurtsever, 2009). Sudak ve Zehir'e (2013) göre, kişilik türleri duygusal zeka üstünde etkili olmaktadır ve duygusal zeka aracılığıyla iş doyumunu arttırabilmek mümkündür. Yapılan araştırmalarda Büyük Beşli; "duygusal denge/nevrotiklik , dışadönüklük-içedönüklük, gelişme açıklık / deneyime açıklık , yumuşak başlılık / uyumluluk ve sorumluluk / özenetim" olmak üzere ayrılmıştır (Bacanlı ve ark., 2009).

2.4.4.1. Duygusal Denge / Nevrotiklik

Bu boyut nörotizm olarak da bilinmektedir. Birçok çalışmada duygusal dengesizlik; kaygılı, itimsiz, asabi ve üzüntülü gibi özelliklerle tanımlanmıştır (Somer ve ark. , 2002). Duygusal dengesizlik durumu, çoğunlukla düşünceli, güvensiz, himayeci, sinirli ve kaygılı durumu ifade etmektedir. Bu tür özellikler kişilerin iş ve aile yaşantılarında strese girmelerine neden olmaktadır (Mete, 2006).

Nevrotiklik seviyesi yüksek olan kişiler, düşük olan kişilere nazaran günlük problemler karşısında daha fazla stres yaşamaktadır (Aktaş, 2006). Birçok araştırmacı duygusal sorunların kaynağının depresyon, kaygı ve stres olduğunu; bununla birlikte bu sorunların farklı yollarla ortaya çıktığını, bazı durumlarda geri çekilmesi, bazı durumlarda ise çokça hareketli ve sinirlilik belirtileri görülmesi, bu üç terimin farklı olmasına rağmen orta düzeyde ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır (Akın ve Çetin, 2007).

2.4.4.2. Dışadönüklük-İçedönüklük

Dışadönüklük boyutunda kişiler temel olarak sevinçli, mutlu, aktif, şefkatli, sohbet etmeyi seven ve eğlenceyi seven, atılgan ve sosyallik niteliklerini göstermektedir (Somer ve ark., 2002; McCrae ve Costa, 2003). Kişilerle birlikte zaman geçirme, sosyal olmak, arzulu olma, güç ve liderlik gibi özellikleri bu boyutu belirtmektedir (Somer ve ark. , 2002). Dışadönüklük boyutun tam tersi ise içedönüklüktür. İçedönükler yukarıdaki özellikleri temsil etmemekle birlikte, insanlar arasına karışmayı sevmezler. Bu kişilere az enerjiye sahip ve asosyal kişiler demek hatadır (Burger, 2006). Bu kişiler yalnız kalmaktan hoşlanan, suskun, mesafeli, utangaç ve neşesiz kişilerdir(McCrae ve Costa, 2003).

Eysenck'e göre; dışadönükler, sosyal ortamları seven, çok fazla arkadaş ve arkadaş grubuna sahip, farklı aktivite ve etkinliklere katılmayı seven, espri yapabilen, çok rahat bir şekilde iletişime geçen, güler yüzlü, heyecanlı ve okumayı seven kişilerdir. İçedönüklük ise; sosyal ortamlardan uzak, çok az arkadaşı olan, içine kapanık, utangaç olan, diğer insanlarla aralarına mesafe koyan kişilerdir. Günlük hayatlarındaki olayları çok ciddiye almaktadırlar (Burger, 2006).

2.4.4.3. Gelişime Açıklık / Deneyime Açıklık

Gelişime açıklık boyutu, kişilerarası temaslardan daha çok tecrübelerle açık olmak anlamını taşımaktadır (Burger, 2006). Gelişime açık kişiler; akıllı, yenilikçi, meraklı, hayalci, kültürlü, yaratıcı, özgür ve geniş fikirlidir (Somer,1998). Bu boyuttan düşük puana sahip kişiler, realist, yaratıcılığı düşük, tutucu bir yaklaşıma sahip olan ve gelenekselliğe yatkın özelliğe sahiptirler (McCrae ve Costa, 2003).

2.4.4.4. Yumuşak başlılık / Uyumluluk

Uyumluluk boyutunda, kişiler uysallık ve merhametsizlik arasındaki dereceye yerleştirilir. Bu boyutta puanı yüksek olan kişiler, uyumlu, güvenilen, eli açık, merhametli mizaçlı ve tutkulu olan kişilerdir. Sorumlu kişiler rekabetten çok

işbirliğinden yanadır. Bu kişilerin tam tersi uyumsuz kişiler; kuşkucu, merhametsiz, cimri, yargılama ve hızlıca asabileşen kimselerdir (McCrae ve Costa, 2003). Yapılan çalışmalarda ortaya çıkan sonuç kişilerin ahlak değeri ile güçlü bir bağlantı olduğunu göstermiştir (Somer, 1998). Birey benliğini tanıdıkça, duygu ve düşüncelerinin farkına vardıkça, artan doyum gündelik yaşamda olumlu etki sağlayacaktır (Tümekaya ve diğ. , 2008).

2.4.4.5. Sorumluluk / Özdenetim

Mete'ye (2006) göre bir amaca dönük davranıştaki güdüleme, sistemli bir planlama ve başarı faktörleri birbiriyle ilişkilidir. Sorumluluk kişinin ne kadar disiplinli ve kontrollü olması ile ilgilidir. Bu boyutta yüksek puan alan kişiler; planlar doğrultusunda hareket eden, özenli ve düzenli olan, kararlı , işine zamanında giden ve işine bağlı insanlardır. Diğer taraftan düşük puan alanlar ise üşengeç, ihmalci, amacı olmayan, düzensiz ve işten kaçınan kimselerdir (McCrae ve Costa, 2003).

2.4.5. A Tipi Kişilik

A tipi bireyler davranış şekillerine göre, saldırgan, aceleci ve işkoliktirler. Bu bireyler kısa zaman içerisinde gereğinden fazla iş yapmak ve başarılı olmak istemektedirler (Moorhead/Griffin, 1992).

Günümüz toplumunda A tipi kişiliği özendirmekte ve ödüllendirmektedir. Bu davranış şeklinin esas özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Baltaş ve Baltaş, 2000).

1.*Hareketlilik*: A tipi davranış şeklini benimseyen bir bireyin mutlak bir konuşma biçimi vardır. Konuşma esnasında belli noktalara çok fazla vurgu yapıp, güçlü jest ve mimikleriyle konuşmaktadırlar.

2.*Dürtü ve İhtiras*: Bu davranış şeklindeki bireyler, karşısındaki kişiler ve kendileri için büyük bir beklenti içerisindedirler. Bu beklentinin oluşmaması halinde tedirginlik duymaktadırlar.

3.*Rekabet, Saldırganlık ve Düşmanlık Duyguları*: A tipi davranışa sahip bireyler karşısındakiler ile rekabet içindedirler. Bu rekabet sonucunda kızgınlık, düşmanlık gibi hisler ortaya çıkabilmektedir.

4.*Tek Açılı Kişilik*: A tipi davranış şekline sahip bireyler, genel olarak kendilerine meşguliyet yaratırlar ve “benmerkezci”dirler.

2.4.6. B Tipi Kişilik

B tipi davranış şekline sahip kişilerin, zaman ile bir problemleri olmaz. Bu insanlar hayatlarında daha esnek , kendini zorlamayan ve dengeli bir yaşam içindedirler. Düzenli ve istikrarlı bir şekilde yaşayıp kendilerini güvende hissetmektedirler. B tipi bireyler ile A tipi bireylerden başarılı veya başarısız konusunda kıyaslanamazlar (Moorhead/Griffin, 1992).

B tipi kişiler sert kaidelerden uzak ve esnektirler. Başarılı olmak için öfkelenmezler, hırslı değillerdir. Yaptıkları bir etkinlikten veya işten eğlenmeyi ve zevk almayı bilirler. İş hayatlarında suçluluk hissiyatı olmaz. Sistemli ve kararlı bir şekilde çalışırlar. Kendilerine ve sosyal çevrelerine güvenen bireylerdir (Güney, 2000).

A tipi bireyler birden çok konuyu aynı anda düşünmekte ve kendilerini rahatlatmak için süresiz bir çalışma isteği içerisindedirler. B tipi bireyler ise daha sakin, rahat, dayanıklı, övünmeyi sevmeyen, sosyal hayatı seven, sağlığına dikkat eden, stresten uzak durmayı ve eğlenmeyi amaç edinen kişilik tipidir (Friedman ve Rosenman, 1974).

A ve B tipi kişiliğe sahip olarak gruplandırılan bireyleri bu bireylerin A ve B tipi özelliklerinin tümünü taşıması beklenmemektedir (Farrel, 2001:171).

2.5. Zeka Kavramı

İlk oluşumundan günümüze kadar insanlığın katettiği ilerlemenin büyük bir kısmı insanın zekası sayesinde gerçekleşmiştir.. Zeka, insanların üzerinde yaşadığı gezegene egemen olmasını sağlar ve insanı diğer canlılardan üstün tutmaktadır. Sürekli olarak gelişen ve değişime uğrayan bilim dünyasında, zeka kavramına bakış açıları da değişim göstermektedir.

Zeka insanlara birçok beceri sağlamaktadır. İnsanların mantıklı bir biçimde hareket etmesine, nesnelere arasında ilişkiler kurabilmesine, yeni düşüncelerin elde edilmesine ve değişimlere ayak uydurabilmesine yardımcı olmaktadır. İnsanlara kazandırdığı algılar sayesinde soyut düşünebilmeyi, düşünceleri kontrol etmeyi ve düşünceleri birbiriyle ilişkilendirmeyi sağlamaktadır (Aysel, 2006).

Zeka ile ilgili en eski tanımlardan biri Descartes'e aittir. Descartes'e göre zeka, doğruyu ve yanlış ayırt edebilme yeteneğidir. Wechsler ise zekayı amaca yönelik hareket etme, mantık çerçevesinde düşünebilme ve problemlere uygun çözümler üretme olarak tanımlamıştır (Akt; Akın, 2004)

Zekanın tanımı coğrafi bölgelerde de farklılık göstermektedir. Batı toplumlarında zeka daha çok hızlı karar verebilme veya sorunları daha hızlı çözebilme yeteneği olarak tanımlanır. Doğu toplumlarında ise zeka, kişinin kendini bilmesiyle tanımlanmaktadır. Son dönemlerde ise yapılan araştırmalar, zekanın birçok sisteme bağlı olduğunu, fizyolojik ve duygusal durumların zeka sürecinin işleyişinde önemli rol oynadığını göstermektedir (Çakar ve Arbak, 2004).

Zekanın insan vücudunda beyinde konumlandığı kabul edilmektedir. Beyinde belirli bölgelerde yer alan hücreler, bireyin belirli bir alanda daha yetenekli olmasını sağlamaktadır. Beynin sol lobu gelişmiş olan bir birey sayısal ve sözel problemleri daha iyi yerine getirmekte ve neden-sonuç ilişkilerini kurmakta daha başarılı olmaktadır. Sağ lobu gelişmiş bir birey ise hayal kurmakta, birçok görevi aynı anda yerine getirmekte ve duygularını kontrol etmekte daha yeteneklidir. Beynin sağ tarafı vücudun sol tarafını kontrol ederken, sol tarafı ise vücudun sağ tarafını kontrol eder. Beyinde meydana gelen bir hasar sonucunda, hasarın olduğu bölgeye bağlı olarak, becerilerde bir gerileme söz konusu olabilmektedir (Yan, 2008).

Geleneksel zeka yaklaşımlarında zeka, daha çok matematik ve sözel yeteneklerle belirlenmekteydi. Bireyin sahip olduğu diğer yetenekler göz ardı edilmekteydi. Bununla beraber zekayı ölçmek için çeşitli testler ve ölçme yöntemleri geliştirilmiştir. Ancak kültür çeşitliliğinin çok fazla olmasından dolayı, belirli bir standarta ulaşılamamıştır. Spearman zekayı genelleyerek, zeki insanların birçok

durumda başarılı olduğunu savunmuştur. Hızlı ve doğru kararlar verebilen, çevresinin ilgisini çeken söylemlerde bulunabilen insanlar, Spearman' a göre zeki sayılmaktadır (akt;Aysel, 2006).

Geleneksel zeka yaklaşımlarından farklı bir teori ortaya atan Thorndike zekayı sosyal, soyut ve mekanik olmak üzere üç boyuta ayırmıştır. Sosyal zeka, insanın kendisini ve çevresini nasıl gördüğüyle ilişkilidir. Sosyal zekaya sahip bir birey, kendisini daha iyi bir biçimde anlayabilme ve anlatabilme yeteneğine sahiptir. Aynı zamanda çevresiyle iyi ilişkiler kurabilme eğilimindedir. Mekanik zeka, vücudun işlevlerini düzgün ve hızlı bir biçimde kullanabilme becerileridir. Soyut zeka ise matematik ve sözel becerilerinin önemli bir biçimde gelişmesini içermektedir (akt; Akın, 2004).

Zekanın farklı yeteneklerden oluştuğunu, tek bir biçimde ele alınamayacağını belirten Gardner, Çoklu Zeka teorisini oluşturmuştur. Gardner'a göre zekanın yedi boyutu vardır. Bu boyutlar birbirinden ayrı bir şekilde çalışır ve statik değildir. Gardner'in sözünü ettiği yedi boyut şunlardır (akt; Altan, 2011) :

- **Sözel zeka:** Dil, sözel ve yazılı olarak gelişmiştir. İnsanları ikna etme yöntemleri etkili bir biçimde kullanılmaktadır.
- **Mantıksal zeka:** Matematik becerilerini içermektedir. Sayıları etkin bir biçimde kullanabilme ve sebep-sonuç ilişkilerini kavrayabilme yeteneğidir.
- **Müziksel zeka:** Farklı sesleri ve ritimleri ayırt edebilme, besteler üretebilme ve müzik sözlerini ezberleyebilme yeteneklerini içerir.
- **Görsel zeka:** Biçim, renk, boşluk, ve çizgiler arasında ayırım yapabilme yeteneğidir. Zihinsel canlandırmayla beraber sanatsal üretim yapabilme becerilerini içermektedir.
- **Bedensel zeka:** Vücudu etkin bir biçimde kullanabilme becerisidir.
- **İçsel zeka:** Kişinin kendisini tanıma ve anlayabilme becerisidir. Kişi kendindeki iyi ve kötü yönleri bilir.
- **Duygusal zeka:** Birey çevresindeki insanların ne istediklerini, ne düşündüklerini bilir ve bu insanların sorunlarını anlayabilme yeteneğine sahiptir.

2.6. Duygu Kavramı

Duygu kavramı, birçok yönüyle tartışmaların odak noktasındadır. Öyle ki bu tartışmalar antik yunan felsefesine kadar dayanmaktadır. Akli temel alan düşünürler, duyguların insanlara zarar verdiğini dile getirmiştir. İnsanların geleceği görebilmesinin önündeki engel olarak görülmüştür. Bu düşüncenin uzun yıllar temel alınmasından dolayı, duyguların önemine ilişkin çalışmalar eksik kalmıştır. Bu noktada duyguların insanlara büyük ölçüde etki ettiği bir gerçektir. Davranışları, düşünceleri, ilişkileri, sosyal süreçleri etkileyen duyguların yarattığı etkilerin daha çok olumsuz noktalarına değinilmiştir. Bu nedenlerden dolayı akla verilen önem duygulara verilmemiştir (Er, 2006).

Ancak bilimsel gelişmelerin yolunu açtığı yeni fikirler sayesinde duyguların da en az akıl kadar önemli olduğu görülmüştür. Akli duygudan üstün tutmanın insanı anlamaya zarar verdiği görülmüş ve bu iki kavramın birbiriyle ilişkili olduğu savunulmuştur (Çakar ve Arbak, 2004).

Yapısı itibariyle sosyal bir varlık olan insan, sürekli olarak birbiriyle ilişki halindedir. Bu ilişkilerin yönetilmesi, uyum içinde olması ve ortaya çıkan sorunların çözülmesi gereklidir. Bütün bunlar duygu kavramı içerisinde ele alınmaktadır. Ancak duygunun tanımı içerdiği karmaşık yapılar nedeniyle çok zordur. Duyguyu net ve kısa bir şekilde tanımlamak gerekirse, insanların olaylar karşısında verdikleri tepkiler bütünüdür (Aysel, 2006). Bir bakıma duygular insanların harekete geçmesini sağlamaktadır. Friday'e (1914) göre duygu meydana gelen değişimlere uyum sağlama ve uyaranlara bağlı olarak ilişkilerin sürdürülmesidir (akt; Üstün ve Toprak, 2014).

Goleman duyguyu , "bir his ve bu hisse özgü belirli düşünceler, psikolojik ve biyolojik haller bir dizi hareket eğilimini ifade etmektedir" şeklinde tanımlamıştır (akt; Akın, 2004).

Bireyin duyguları öğrenme isteğini tetikleyerek harekete geçmesine, sorunlar karşısında çözümler üretmesine, ürettiği çözümleri hayatına uygulayarak kendini gerçekleştirmesine yardımcı olmaktadır (Aysel, 2006).

Greenberg'e (2004) göre duygular yalnızca bireyin değil çevresindekilerinin de yaşamına anlam katmakta ve bu şekilde yaşama düzen katmaktadır. Buna göre hissedilen duygular bireye özgüdür ancak etkileri hem bireyi hem de çevresini etkilemektedir. Birey hissettiği olumlu duygular sayesinde, yaşamında bir anlam görmektedir. Bu hem bireyin hem de çevresindekilerinin yaşamı için önemlidir (akt; Duy ve Yıldız, 2014).

İnsan doğası gereği her an bir duygu içerisindedir ve dolayısıyla bu duygu durumları sürekli olarak değişebilmektedir. Duyguları insandan ayırmak mümkün değildir. Duygunun insana hem olumlu hem de olumsuz etkileri bulunmaktadır. Ancak bir noktada duygular yönetilebilir. Bu sayede insan amaçlarına ulaşmak için duygularını kullanabilmektedir (Akın, 2004).

Duyguların deneyimsel, davranışsal ve fizyolojik gibi bir takım boyutları bulunmaktadır. Boyutlar birbirinden etkilenme özelliği göstermektedir. Bir olaydan fizyolojik olarak etkilenen bir bireyin hem deneyimleri hem de davranışları etkilenmektedir. Bu da bu boyutlardan birinde meydana gelebilecek değişikliklerin diğer boyutları da etkileyebileceğini göstermektedir (Duy ve Yıldız, 2014).

İnsanın duygulara doğuştan sahip olduğunu düşünen (Roseman, 1995; Ekman, 1994; İzard, 1992) araştırmacılar bulunmakla beraber, duyguların doğumdan sonra çevreyle beraber kazanıldığını düşünen (Buch, 1983; Dum, Brown ve Beardsall, 1991) araştırmacılar da vardır. Duyguların bilişsel ile ilişki içerisinde olduğu düşüncesi de (Lewis, 1993; Frida, 1994) literatürde yerini almıştır (akt; Üstün ve Topbaş, 2014).

Bir durum karşısında vücudun verdiği tepkiler o an hissedilen duyguya özgüdür. Birey endişe hissediyorsa vücudu da o hislere uygun tepkiler vermektedir. Dolayısıyla her duygunun kendine has harekete geçirme ve tepki verme özelliği vardır. Çevre, fizyolojik ve psikolojik özellikler ve deneyimler gibi etkenler verilen tepkilerde farklılıklar meydana getirebilmektedir. Yine aynı şekilde cinsiyet, yaş, kültür, meslek, toplumdaki konum da duygulara karşı verilen tepkileri etkileyen unsurlardır (Akçay ve Çorak, 2012).

2.7. Duygusal Zeka

İnsan zekasının ön planda olması bütün fikirlerin kaynağı olduğu düşüncesi zekayı yüzyıllar boyunca önemli kılmıştır. Ancak dünyanın özellikle de son yüzyılda büyük bir değişime uğraması, zekanın egemenliğini de bitirmiştir. Yüksek zeka seviyesine sahip bireylerin akademik alandaki başarılarına rağmen günlük yaşantılarında aynı başarıyı gösterememeleri bilim insanlarını duygusal zeka kavramına ulaştırmıştır.

Salovey ve Mayer (1990) ilk defa EQ kavramını ortaya atılmıştır. Thorndike' nin (1920) sosyal zeka modeline dayanan duygusal zeka, kişinin kendine hakim olabilmesi, kendisinin ve başkalarının duygularını anlayabilmesi ve harekete geçebilmesini ifade etmektedir (Doğan ve Demiral, 2007).

Salovey ve Mayer (1990)'e göre EQ; kişi kendi ve başkasının duygularını gözlemleyip kontrol etmesi ve duygularını hareketlerine uygun şekilde kullanabilmesi olarak tanımlamıştır (akt; Yeşilyaprak, 2001). Kavram ortaya atıldığı andan itibaren akademik olarak popüler hale gelmiş, araştırmaların odak noktası olmuştur. Bunun sebebi birçok zeka modelinin birleşiminden oluşmasıdır (Yan, 2008).

Duygusal Zeka adlı kitap yayınlayan Daniel Goleman (1995) bu kitap sayesinde, duygusal zeka kavramı geniş kitlelere ulaşmıştır. Goleman duygusal zekayı problem çözebilme, istekleri kontrol edip erteleyebilme, empati kurabilme, karamsar olmaktan uzak durabilme ve sorunların günlük yaşantılarını engellemesine izin vermeme olarak tanımlamıştır (akt; Doğan ve Demiral, 2007).

Petrides ve Furnham' a (2000) göre duygusal zeka özellik ve bilgi işlem süreci olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Özellik olarak duygusal zeka, davranışların tutarlı olmasını kapsamaktadır. Buna göre duygusal zeka bir kişilik özelliğidir. Duygusal zekaya has kavramlardan çok kişilik özellikleri üzerinde durmaktadır. Bilgi işlem süreci olarak duygusal zeka ise, duyguların bilinmesi ve ifade edilmesi gibi duygusal zeka kavramına has kavramlar üzerinde durmaktadır (akt; Deniz, Özer ve Işık, 2013).

Günümüzde kullanılan duygusal zeka anketini düzenleyen Reuven Bar-On' a (1997) göre duygusal zeka, kişinin günlük yaşantılarındaki sorunlarla başa çıkabilmesini sağlayan kişinin duygusal yeterlilik ve yeteneklerinin tümü olarak tanımlanmıştır. Duygusal zekanın ve zekanın birbiriyle etkileşim içerisinde olduğunu savunmuş, zeki insanların hem bilişsel zekaya hem de duygusal zekaya sahip olması gerektiğini belirtmiştir (akt; Acar, 2002).

Duygusal zekaya sahip bireyler kendisinin ve başkalarının duygularını kolayca anlayabilmektedir. Bu kişiler ilişkisi kalitesi yüksek, ne hissettiğinin farkında olan, empati kurabilen, değişime açık, stresle başa çıkabilme konusunda başarılı ve iyimser insanlardır (Babaoğlu, 2010).

Bireylerin kendini başkalarının yerine koyabilmesi ve duygularını anlayabilme yeteneği olan empati kavramı duygusal zekanın temelini oluşturmaktadır. Empati bireyin günlük yaşamında birçok alanda başarılı olmasını sağlamaktadır (Aslan ve Özata, 2008).

Duygusal zeka, IQ' dan farklı olarak her yaşta gelişen ve öğrenilebilen bir zeka türüdür. Duygusal zeka genetikle aktarılamaz ve insan gelişiminin her döneminde gelişebilmektedir (Yeşilyaprak, 2001).

Duygusal zeka ile ilgili yapılan araştırmalardan elde edilen sonuçlar kavramın ilişkili olduğu dört boyutu ortaya çıkarmıştır. Bunlar; bireyin kendi hislerini anlaması, başkalarının hislerini anlaması, kendi hislerini kontrol edebilme becerisi ve başkalarının hislerini kontrol edebilme becerisidir (Onay ve Uğur, 2011).

Duygusal zeka hayatın her alanında ön plana çıkmaktadır. Ancak özellikle sağlık, eğitim ve endüstri alanında kullanımı daha yaygındır. Duygusal zeka kavramının yaygın bir şekilde araştırılması sadece aklın ve tekdüze düşünce süreçlerinin ele alındığı yöntemlerin sorgulanmasına yol açmıştır (Ural, 2001).

2.7.1.Duygusal zeka modelleri

Duygusal zeka kavramının ortaya çıktığı günden şimdiye dek birçok model geliştirilmiştir. Salovey ve Mayer (1990), Goleman (1995), Cooper ve Sawaf (1997)

ve Bar-On'un (1997) oluşturduğu modeller duygusal zekanın temellerini oluşturmaktadır.

2.7.1.1.Salovey ve Mayer modeli

Duygusal zeka kavramının geliştirilmesi için büyük uğraşlar veren Salovey ve Mayer'in (1990) bu modeli, bireyin karşısındakinin duygularını anlamayı amaçlayan yöntemler sunar. Duygusal zekanın çevre ve duyguyla olan etkileşimi ön plana konulmuştur (akt; Aysel, 2006).

Model duyguların algılanması, duygu ve düşüncelerin canlandırılması, duyguyu anlamak ve duyguyu yönetmek olmak üzere dört boyuta ayrılmıştır. Duyguların algılanması, bireyin başkalarının jest ve mimiklerinden duygularını tanıyabilme yeteneğidir. Duygu ve düşüncelerin canlandırılması, duygu ve düşünce arasındaki ilişkiyi bilme ve düşüncelerin nasıl değiştiğini anlayabilme yeteneğidir. Duyguyu anlamak, duyguları analiz edebilme, duygu değişimlerinin farkında olma ve sonuçları kestirebilme yeteneğidir. Duyguyu yönetmek ise kişinin kendi duygularının olması ve duygularını kontrol etmesini içerir (Karabulut, 2012).

2.7.1.2.Bar-On modeli

Bar-On'un (1997) oluşturduğu duygusal zeka, modeli bireylerin oluşturdukları hedefler doğrultusunda duyguların önemini ele almıştır. Bar-On'a (1997) göre duygusal zeka, bireyin kendisini ve diğerlerini bilmesi, çevresiyle kurduğu olumlu ilişki, çevresine hızlı bir şekilde adapte olması ve sorunlarla etkili bir şekilde başa çıkması gibi becerilerin tümüdür. Bu beceriler bireyin hedefleri doğrultusunda başarılı olmasını sağlamaktadır (akt; Çakar ve Arbak, 2004).

Bar-On duygusal zeka modeli kişisel farkındalık, kişilerarası ilişkilerde uyum sağlama, stres yönetimi ve genel ruh hali olmak üzere beş boyuttan oluşmaktadır (Büyükbayram ve Gürkan, 2014).

- **Kişisel Farkındalık Boyutu:** Bireyin kendisini bilmesi, kendi kararlarını verebilmesi ve becerilerinin sınırlarının farkında olmasını içermektedir.

- **Kişilerarası İlişkiler Boyutu:** Bireyin çevresiyle olan ilişkilerini içermektedir. Empati kurabilme, sosyal sorumluluklar ve kişilerarası ilişkiler gibi becerilerden oluşmaktadır.
- **Uyum Sağlama Boyutu:** Birey çevresinden gelen istekler doğrultusunda uygun yanıtları vermektedir. Problem çözme, gerçeklik ve esneklik gibi becerilerden oluşmaktadır.
- **Stres Yönetimi Boyutu:** Bireyin stresle etkili bir biçimde başa çıkabildiğini göstermektedir. Stresle başa çıkabilme ve dürtülerini kontrol edebilme yeteneklerini içermektedir.
- **Genel Ruh Hali Boyutu:** Bireyin hayatına karşı gösterdiği olumlu bakış açısını göstermektedir. Mutluluk ve iyimser olabilme becerilerini içermektedir.

Bar-On duygusal zeka ile ilgili çalışmalarını genişletmesi sonucu, ilk duygusal zeka ölçeğini oluşturmuştur. Yetişkinler için tasarlanan Bar-On Duygusal Zeka Envanteri bazı bireylerin diğerlerine göre başarılı olmasının nedenlerini açıklamak için geliştirilmiştir (akt; Karabulut, 2012).

2.7.1.3.Cooper ve Sawaf modeli

Cooper ve Sawaf (2000) bu modeli “duyguları öğrenmek, duygusal zindelik, duygusal derinlik ve duygusal simya” gibi dört boyuttan oluşan bu model, duygusal zekayı daha çok örgüt ortamında inceleyerek duygusal zekanın liderlikle olan ilişkisini temel almıştır.

- **Duyguları Öğrenmek:** Bireyin kendi duygularını bilmesi ve duygularına uygun bir şekilde hareket edebilmesi gibi yeteneklere dayanmaktadır. Duygularının çağrıştırdığı hislere objektif bir biçimde yaklaşmak, duygu ve enerji arasındaki ilişkinin farkında olmak ve duyguların verdiği mesajları algılayabilmek gibi becerilerin tümüdür.
- **Duygusal Zindelik:** Bireyin duygusal zindeliğe sahip olabilmesi için öz varlığa, oluşturulan güven çemberine, hoşnutsuzlukların bilgi ve

eylem kaynağına dönüştürülmesine, esnekliğe ve yenilenmeye ihtiyacı vardır.

- **Duygusal Derinlik:** Bireyin belirlediği amaçlar doğrultusunda hareket etmesi ve buna kendini adanması üzerine temellendirilir. Bu boyut dürüst olmayı, potansiyelinin farkında olmayı ve insanlar üzerinde etki bırakabilmeyi içermektedir.
- **Duygusal Simya:** Değersiz bir maddeye değişimler uygulayarak değerli bir maddeye dönüştürmeye simya denir. Duygusal simya da değersiz duyguların değerli duygulara dönüştürülmesi ve bu değerli duygulardan faydalanma sürecini içermektedir. Bu yolla birey, herkesin gözden kaçırdığı fırsatları yakalar ve değerlendirir (akr;Yan, 2008).

2.7.1.4.Daniel Goleman modeli

Duygusal zekanın günlük yaşamımıza olan etkileriyle beraber, iş hayatımıza da önemli etkilerinin olduğunu savunan Goleman (1995), duygusal zekayı beş boyutta incelemiştir. Bunlar:

- **Kişinin kendi duygularının farkında olması:** Bireyin duygularının veya hislerinin farkında olması gibi becerilerdir. Duygularının farkında olan bireyler, yaşamlarıyla ilgili karar verebilmede başarılı ve bağımsızdırlar. Kendi sınırlarının farkında olan bireyler, hayata karşı olumlu bakış açısına sahiptirler.
- **Kişinin kendi duygularını yönetmesi:** Kişinin kendi duygularının farkında olması ve duygularıyla etkili bir biçimde başa çıkması, duygusal zeka becerileridir. Kaygı ve olumsuzluk gibi durumlarla başa çıkabilme ve kendisini kontrol edebilmeyi içermektedir. Bu tür beceriler göstermeyen bireyler yaşamlarından zevk almakta sorun yaşamaktadırlar.

- **Kişinin kendini motive etmesi:** Bireyin duygularını bir hedef doğrultusunda toplayabilmesi ve bu şekilde kendini motive edebilmesidir. İsteklerin ertelenmesi, anlık gelişen olumsuz davranışların kontrol edilmesi başarıya ulaşmada önemli rol oynamaktadır.
- **Empati:** Başkalarının duygularının farkında olmak ve ona göre davranmak duygusal zeka için olmazsa olmaz bir özelliktir. Empati becerilerine sahip bireyler, başkalarının isteklerini ve ihtiyaçlarını kolaylıkla görebilmektedirler.
- **Sosyal beceriler:** Diğer insanlarla kurulan ilişkilerin ve iletişimlerin kaliteli olmasını içermektedir. Bu becerilere sahip bireyler, liderlik ve popülerlik gibi özellikleri etkin bir biçimde göstermektedirler (akt; Avşar ve Kaşıkçı, 2009).

2.7.2.Duygusal Zeka Unsurları

Duygusal zeka unsurlarını kapsayan beş yetenek alanını oluşturduklar (Goleman,1998; Lazarus, 1999; Weisinger, 1998):

- **Öz bilinç:** Bireyin kendini bilmesi olarak tanımlanabilmektedir. Kendini bilme, duygularının farkında olma ve duygularını doğru bir şekilde analiz edebilme yeteneğidir. Kendini tanıma duygusal zekanın temelini oluşturmaktadır.
- **Duygularını yönetebilme:** Duyguları şartların gerektirdiği şekilde yönetebilme ve kontrol edebilme becerisidir. Bu becerilere sahip bireyler doğru zamanda, doğru yerde ve doğru şekilde tepkiler verebilmektedir.
- **Kendini harekete geçirebilme:** Duyguları konulan hedefler doğrultusunda harekete geçirebilme yeteneğidir. Bireyin amaçlarına uygun bir şekilde kendini motive etmesi ve amaçlarına ulaşana dek pes etmemesidir.

- **Empati:** Bireyin kendisini başkasının yerine koyabilme becerisidir. Bunun için, bireyin iyi bir dinleyici olması, hassasiyet göstermesi, başkalarının sorunlarını anlayabilmesi ve sorunlara uygun çözümler sunup yardımcı olması gerekmektedir.
- **İlişkileri Yönetebilme:** Başarılı kişilerarası ilişkiler kurabilme ve devam ettirebilme becerileridir. Bireyin etkili bir iletişim kurabilmesi ve işbirliğine açık olabilmesi sosyal becerilere sahip olabilmesi açısından önemlidir (akt; Yeşilyaprak, 2001).

2.8.Stres Kavramı

Köken bakımından yabancı bir sözcük olan stres Latince "Estrictia" ve eski Fransızcadaki "Estrece" sözcüğünden türemiştir. Bu sözcük 17. yüzyılda üzüntü, ızdırıp, tasa, acı, felaket, keder gibi manalarda kullanılmış; 18. ve 19. yüzyıllarda stres sözcüğüne yüklendiği mana değişmiş ve güçlkle sıkıntı gibi anlamlarda nesnelere, bireye, vücuda ve psikolojik yapısına göre kullanılmıştır. Stres sözcüğü sadece tesir etme yönüyle, "Temel vaziyete dönmek için çaba harcama", "Bütünlüğü koruma" biçiminde "etkiye tepki" manasında kullanılmıştır (Baltaş ve Baltaş, 2008).

Dr.Hans Selye (1973) ilk olarak ortaya attığı Stres kavramını; organizmada meydana gelen değişimlere verilen tepki olarak tanımlanmıştır (akt; Aydın, 2008). Selye'nin rahat bir şekilde kabullenen bu tarifine bakılırsa stres; sadece memnun oluşuna bakılmadan, her çeşit arzuya karşıt vücut uyumunu elde etmek için verdiği tepkidir (akt; Erkmen ve Çetin, 2008).

Stres kelimesi herkesçe bilinmesine rağmen aslında stresin tam anlamıyla ne olduğu bilinmemektedir. Zira bu sözcük farklı bireyler için farklı anlamlar taşıdığı için, stres tanımını zorlaştırmaktadır (Selye, 1973).

Günlük yaşantımızda neredeyse herkes stresten etkilenmektedir. Bu stresli durumlar karşısında insanların, stresle başa çıkma stratejileri olayları algılama ve kavrama şekillerine göre gösterdiği tepkiler de farklılaşmaktadır (Monteiro, Balogun ve Ortaile, 2014).

Stres, sadece olumlu düzey alt ve üst sınıra çıktığında problem haline gelmektedir. Olumlu düzeyde kişi performansını üst sınırdan tutarken, olumsuz düzeyde yaşanan stres çok az veya çok fazladır. Olumlu ve olumsuz durumda strese bağlantılı olarak kızgınlık, üzüntü, kaygı, bunalım, uyku problemleri, iştah değişimleri ve benzeri semptomlar görülmektedir. Strese bağlı olarak olumsuz semptomlar, kişinin sağlık ve iş hayatında çok fazla zararlı sonuçlar yaratabilmektedir (Doğan, 2008).

Stres çok yaygın olarak kullanılan bir kavram olup genel geçer bir tanımı bulunmamaktadır. Dolayısıyla birçok tanım mevcuttur. Deniz ve Yılmaz (2005) stresi, “kişi ve çevre arasındaki uyumsuzluğu” ; Baltaş (2000), “davranış ve uyarıcı arasındaki etkileşimi”; Lazarus ve Folkman (1984) ise “kişinin yaşamını sekteye uğratan uyarıcılar ve çevre ile etkileşimi” şeklinde tanımlamışlardır.

2.8.1. Stres Belirtileri

Stres belirtileri 4 aşama olarak “fiziksel, duygusal, zihinsel ve sosyal” toplanmaktadır (Braham, 1998):

- *Fiziksel Belirtiler*; “uyku problemleri, baş ağrısı, bel ağrıları, diş gıcırdatma ve çene kasılması, mide problemleri, deri döküntüleri, iştah değişikliği, yorgun olma, kalp ve tansiyon riski”.
- *Duygusal Belirtiler*; üzüntü veya kuşku, bunalım, sinirli olma, huzursuzluk, özgüven azalması, öfkelenme, tükenmişlik hissi, ruhsal durumun hızlı ve sürekli olarak değişmesi.
- *Zihinsel Belirtiler*; dikkat sorunları, unutkanlık, aşırı hayal kurma, tek bir düşünce ile meşgul olma, hafızada zayıflık, karar almada zorluk, iş performansında düşüş ve hatalarda artış.
- *Sosyal Davranış Belirtileri*; kişilere karşı güvensiz olma, başkalarını yargılama veya suçlama, verdiği randevulara gitmeme veya aniden iptal etme, insanlara karşı önyargılı olma, ikili ilişkilerin bozulması (akt; Toydemir, 2005).

Stresle savaşırken ilk adım, strese ait semptomları ortaya çıkarmaktır. Çok yavaş ilerlerken kişi hemen farkına varamamaktadır. Stres belirtileri her kişide farklı etkilerle ortaya çıkarmaktadır. Farklı kişilerde stresin bazı ortak semptomları vardır. Bir kişide görülen bir semptomu bir başkasında da aynı Şekilde görülebilmektedir (Konak,2005).

2.8.2.Stres Karşısında Gösterilen Tepkiler

Selye (1973), vücudun stres karşısında gösterdiği üç aşamalı tepkiyi “Genel Uyum Sendromu” olarak isimlendirmiştir. Bu teoriye göre aşamalar; “alarm tepkisi, direnme ve tükenme” aşamalarıdır (akt; Baltaş ve Baltaş, 1999). **Alarm aşamasında;** Strese neden olduğu durumların etkisi arttıkça hızlı bir Şekilde standart direnç seviyesinin üstüne çıkararak normal davranışlarda ilk sapma belirtileri grlmektedir (Güçlü, 2001). **Direnme aşaması;** kişi, stres durumunda uyum sağlarsa davranışlar normale dönmektedir, uyum sağlamadığı takdirde strese karşı kişi direnç göstermeye başlamaktadır (rnek ve Aydın, 2008). Stresli durumun uzun sürmesi halinde kişi için **tükenme aşaması** başlamaktadır. Yeniden alarm aşamasındaki tepkiler ortaya çıkmaktadır. Canlıların enerjileri ve uyum yeteneği birbirinden farklıdır. Uyku esnasında vücut dinlenmekte ve onarılmaktadır. Ama stresle başa çıkılamadığı durumda organizmanın dengesi bozulmakta ve enerjisi bitmektedir (Toydemir,2005).

2.8.3.Stresin Kaynakları

Stresin, kişi ile stres durumları arasındaki etkileşimden kaynaklandığı için, kişinin evre ile olan ilişkilerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bunun için stres sebeplerinden bahsederken çevresel , bireysel ve bu sebeplere ek olarak kişinin iş ortamındaki stres durumundan bahsetmek mümkündür. Dolayısıyla stres yaratan sebepler üç grupta toplanabilmektedir (Aydın, 2004).

2.8.3.1. Bireysel faktör ve stres

Stresin kişinin tamamen kendisinden kaynaklandığı süreçlerdir. Örneğin, aile durumları, evlilik ve evlilik problemleri, çocukların eğitimi, aile içinde hastalık veya ölüm olması, kişiliklerin farklı olmaları, maddi zorluklar, ev taşıma, iş arayışı veya yeni iş girişimi, yaşam tarzı vb. (Yaylacı, 2005).

2.8.3.2. Çevresel faktörler ve stres

Kişinin yaşamını devam ettirdiği çevrede oluşan varyasyonlar, belirsizlikler stres kaynağı olabilmektedir. Örneğin, ülkede yaşanan ekonomik sıkıntılar, politik krizler, iktidar değişimleri, deprem, doğal afetler, savaşlar, hızlı teknolojik gelişmeleri, sosyo-kültürel değişimler, özel ve genel yaşamımızı etkileyen stres faktörleridir (Yaylacı, 2005).

2.8.3.3. Örgütsel faktörler ve Stres

Örgütsel faktörlerle iş platformunda karşılaşılan stresli durumları ifade etmektedir. İş yoğunluğu, yaşanan değişim ve gelişmeler kişileri aşırı derecede strese sebep olabilmektedir. Örgütsel iş ortamlarında hiyerarşik bir düzen olduğunda, kişilerin iş yapma biçimleri üzerinde yararlı olduğu bilinmektedir. Bu durum kontrol edilmediğinde çalışanların iş performansı, iş kazaları, maddi ve manevi zararlar doğabilmektedir (Yaylacı, 2005).

2.8.4. Stresle Başa Çıkma

Stres , insan hayatında önemli bir faktördür. Stresin yoğunluğu ve başa çıkma sistemlerinin etkinliği, bireylerin fiziksel ve psikolojik durumunu etkilemektedir (Farley, Galues, Dickinson ve Perez, 2005).

İnsanlar stresle başa çıkmak için büyük mücadele verseler bile stresten tam anlamıyla kurtulamamaktadırlar. Kişiler bir duygudan kaçamadıklarında için baş etme yöntemlerini aramaktadırlar. Özetle , insanların amacı bu stres duygusundan tamamen kurtulmak yerine stresi belli bir standart düzeyde tutmayı öğrenmek olmalıdır (Doğan ve Eser, 2013).

Literatürde stresle başa çıkma ile ilgili çok fazla tanım bulunmaktadır. Skinner ve Zimmer-Gembeck (2016), “kişilerin strese karşı gösterdikleri, bilişsel ve duygusal hareketlerdir” ; Lazarus ve Folkman (1984), “bireyin içinde bulunduğu vaziyeti idare etmek için kaynaklarının yetersiz olduğu, yaşamlarında içsel veya dışsal istekleri idare etmek yerine göstermiş olduğu davranışsal ve bilişsel çabalar” ; Folkman (2010), “kişilerin stresli durumun neticesinde sergiledikleri davranış ve düşüncelerdir.” şeklinde tanımlamışlardır.

2.8.4.1.Lazarus ve Folkmanın Bilişsel Değerlendirme Kuramı

Lazarus ve arkadaşlarının (1986) Bilişsel Değerlendirme teorii; bilişsel değerlendirme ve iki başa çıkma yöntemi ile açıklamışlardır. Bilişsel değerlendirme; bireyin çevresiyle olan yararlı etkileşim durumu ile ilişkilidir.

Yöndem (1998); birincil değerlendirme, stresli bir olayın bireyde yarattığı etkileri ve olayın birey için hangi anlam ifade ettiğini belirleyen süreçtir. Bu süreç, birey için kayıp olarak görülmektedir. Meydana gelen olay, bireyde üzüntü ve korku gibi olumsuz duygular yarattığında stres ortaya çıkmaktadır. Bu aşamada birey, kendini tehlikede hissederse ikinci aşamaya yani ikincil değerlendirmeye geçiş yapılmaktadır. İkincil değerlendirme, harekete geçme sürecidir. Stresin yarattığı etkiler karşısında kendini tehlikede hisseden birey, olumsuz durumdan kurtulmak için harekete geçer. Bu süreçte birey kendine, “bu durumda ne yapmalıyım” ve “nasıl başa çıkarım” gibi sorular sorar. İki değerlendirme süreci de birbirinden bağımsız değildir. İkincil değerlendirme sonuçları, birincil değerlendirme sürecini etkileyebilmektedir.

Baş etmenin probleme yol açtığı sıkıntının ele alındığı problem odaklı ve duyguların düzenlendiği duygu odaklı gibi iki mühim fonksiyonlara sahip olduğunu belirtilmektedir (Lazarus,1993).

2.8.4.1.1.Problem Odaklı / Probleme Yönelik Başa Çıkma Stratejileri

Problemlili kişiler çevresi ile olan ilişkisini, sorun çözme ya da davranış biçimleriyle kontrol etmek için kullanılır. Böylelikle probleme neden olacak sorunlarla başa çıkma hedeflenmektedir (Basut, 2006).

Kişi çevresini değiştirmek yerine kendinden bir şey değiştirmeli. Kişi arzularını ve haz düzeylerini değiştirmelidir (Atkinson ve ark. , 1999). Örneğin, kişinin kanserin ilk belirtilerini görüp hemen hastaneye gitmesi ve gerekli tedaviye başlanması probleme yönelik başa çıkmadır (Eraslan, 2000).

2.8.4.1.2.Duygu Odaklı / Duyguya Yönelik Başa Çıkma Stratejileri

Duygu odaklı başa çıkma pasif bir süreç olarak ifade edilir. Bu bireylerin duygularını yönetemediğini ve bu nedenle bu durumu kabullenmesi biçiminde tanımlanabilmektedir. Bireyler stresin sebep olduğu olumlu veya olumsuz duygularını denetim altına alarak olumlu bir biçimde değerlendirmeye çalışmaktadır (Lazarus, 1993).

Stresle başa çıkma tarzlarını, hayat koşullarına göre ayak uydurma, gerektiğinde ruhsal açıdan yardım alma, zaman yönetimini bilme, önceden çıkabilecek problemleri öngörerek çözümler üretme, olay ve durumlar karşısında sakinliğini koruma ve soğukkanlı olmak çok önemlidir (Barutçugil, 2000).

2.8.5.Yapılan Araştırmalar

Deniz ve Yılmaz, (2005) çalışmasında üniversite öğrencileriyle duygusal zekanın ve stresle baş etme ilişkisi incelenmiştir. Tesadüfi örneklem ile Selçuk üniversitesinden 428 (198 kız ve 230 erkek) öğrenci seçilmiştir. Araştırma sonucu duygusal zekanın beceri boyutu olan uyumluluk ile stresle başa çıkma yöntemlerinden sorun odaklı başa çıkma yöntemi ve genel ruh durumu düzeylerinde anlamlı ve pozitif yönlü ilişki görülmüştür. Sonuç olarak; Kişisel beceriler alt boyutu ve stresle başa çıkma yöntemlerinden problemden kaçınma alt ölçeği arasında negatif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır. Kişiler arası beceriler,

genel ruh durumu ve sosyal destek arama alt ölçeği arasında pozitif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır.

Hemşirelerin stresle başa çıkmada, bilişsel yöntemleri kullanmasını etkileyen etmenleri belirlemek amacı ile yapılan bir çalışma Erzincan Devlet Hastanesinde çalışan 150 hemşire ile yapılmıştır. Sonuca göre, hemşirelerin yaş ve çalışma yılı yükseldikçe öğrenilmiş güçlülük seviyesinin yükseldiği ve yaş ile çalışma yılı arasında anlamlı bir fark olduğu, eğitim durumunun, çalıştığı bölüm ve çalışma tarzının öğrenilmiş güçlülüğü etkilemediği görülmüştür (Yıldırım ve diğ., 2006).

Bilişsel ve duygusal zeka ile stresle baş etme yöntemlerinin Stres semptomları ile ilişkisi A tipi kişilik örüntüsünde incelenmiştir. Çalışmaya 271 üniversite öğrenci katılmıştır. Çalışma sonucuna göre sahip olunan kişilik özellikleri ile stres semptomlarının farklı değişkenlerle ilişkili olduğu bulunmuştur (Şahin ve diğ. , 2009).

Akademik personeller üzerinde yapılan çalışmada kişilik özellikleri, duygusal zeka ve örgütsel vatandaşlık tutumları arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Çalışma örnekleme Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde çalışan 142 akademisyenden veri toplanmıştır. Çalışma sonucu Akademisyenlerin kişilik özellikleri, duygusal zeka ve örgütsel vatandaşlık tutumlarını etkilediği görülmüştür. Ayrıca duygusal zekanın örgütsel vatandaşlık tutumlarını etkilemektedir (Çarıkçı ve diğ. ,2010).

Öğretmen adaylarının stresle başa çıkma yöntemi ile kimlik özellikleri ve duygusal zeka becerilerin arasındaki ilişkisini incelemek amacıyla yapılan başka bir çalışmaya 300 öğretmen adayı katılmıştır. Stresle başa çıkma ve kimlik özellikleri arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Stresle baş etme yöntemleri ve duygusal zeka değişkenler arası pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki görülmüştür (Önen, 2012).

Araştırma öğrenilmiş güçlülük, kişilik ve duygusal zeka arasındaki ilişkiyi ve kişiliğin öğrenilmiş güçlülük üstündeki etkisinin duygusal zekanın rolünü incelemektir. Orta öğretim kurumunda okuyan 269 öğrenciden veri toplanmıştır. Çalışma sonucu, kişilik ve duygusal zeka düzeyleri öğrenilmiş güçlülüklerini etkilemektedir. Kişilik ve duygusal zeka arasında pozitif ilişki olduğu bulunmuştur (Polatçı ve Sobacı, 2014).

Büyükbayram ve arkadaşlarının (2016), yürüttüğü bir çalışmada , hemşirelerin duygusal zeka becerileri, sosyotropi-onotomi kişilik özellikleri ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. Bu çalışmada 179 katılımcıdan alınan anket verileri değerlendirilmiştir. “Genel olarak sosyotropi-onotomi ve duygusal zeka alt boyutlarıyla psikolojik dayanıklılık arasında yordayıcı bir etki bulunmuştur. Sonuç olarak öğrenci hemşirelerin duygusal becerilerini geliştirmeleri gerektiği yargısına varılmıştır.”

171 kişilik hemşire örnekleme ile yürütülen ve hemşirelerin kişilik özelliklerine bağlı olarak, meslekte gösterdiği başarı/performansı belirlemeyi amaçlayan bir kişilik özellikleri ve iş performansının birbiriyle ilişkili olduğunu ve birbirini etkilediği bulunmuştur (Gözel ve diğ. , 2017).

Araştırmada amaç duygusal zeka ile iş stresi arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırma örnekleme Erzurum Barosu Avukatlarından oluşup 153 veri toplanmıştır. Sonuç olarak avukatların duygusal zeka seviyesi yükseldikçe, iş stresine maruz kalma durumu arttığı bulunmuştur. Duygusal zeka ve iş stresi arasında pozitif ilişki olduğu bulunmuştur (Timuroğlu ve Serçemeli, 2018).

Çankaya ve Çiftçi (2019), duygusal zekanın stresle başa çıkmada ne kadar etkili ve ilişkili olduğunun saptanmak ve stresle başa çıkmada demografik değişkenlerin etkisini incelemek amacıyla Çorum ilinde bulunan bir sağlık kurumunda 200 hemşire ile bir anket çalışması yürütmüşlerdir. Sonuç olarak; Stresle baş etme ve duygusal zeka değişken arasındaki anlamlı düzeyde bir fark olduğu görülmüş ancak, demografik değişkenlerin stresle başa çıkma üzerinde bir farklılık yaratmadığı görülmüştür.

Tekin ve arkadaşlarının (2019), yürüttükleri çalışmada, aynı stres yaratan durumlarının farklı kişilerde ve farklı meslek gruplarında farklı tepkilere yol açtığı görülmüştür. Amaç farklı mesleklerde stres seviyesini ölçerek algıladıkları stres ve stresle başa çıkma şekillerinde farklılık olup olmadığını ortaya koymaktır. 8 farklı meslekten (akademisyen, sağlık personeli, polis/asker, bankacı, öğrenci, muhasebeci, öğretmen ve madenci) toplam 287 kişi ile anket çalışması yürütülmüştür. Sonuçlarda “farklı meslek çalışanlarında stres düzeylerin

farklılaştığı görülmüştür. Stresle başa çıkma yöntemlerinden güvenli yaklaşım ve iyimser ile algılanan stres arasında negatif yönde anlamlı, çaresiz yaklaşım ve boyun eğici ile algılanan stres arasında pozitif ve anlamlı ilişki bulunmuştur.”

Covid 19 sürecinde çalışan sağlık çalışanların algıladıkları depresyon, kaygı, stres düzeyleri ve sosyal destek ile ilişkisini belirlenmesi amaçlanmıştır. Örneklem Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesinde çalışan 197 kişi araştırmaya katılmıştır. Çalışma sonucu hemşirelerin doktorlardan istatistiksel olarak daha yüksek kaygı, stres ve depresyon puanları görülmüştür. Kadın çalışanların Erkek çalışanlarından tüm düzeylerden istatistiksel olarak daha yüksek puan aldıkları saptanmıştır (Öztürk ve diğ. ,2021)

3. BÖLÜM

YÖNTEM

Yöntem bölümünde araştırma modeli, araştırmanın grubu ve veri toplama araçları ile ilgili bilgiler aktarılacaktır.

3.1. Araştırma Modeli

Covid-19 sürecinde hemşirelerin kişilik özelliklerinin, duygusal zeka becerileri ve stresle baş etme yöntemleri ile sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişkinin inceleme amacıyla nicel bir çalışmadır.

Araştırma zamanına göre kesitsel bir araştırmadır. Bir olgu veya örneklemin belirli bir zamandaki halini gözlemlemeyi içeren bir araştırmalar kesitseldir (Earl, 2004).

Araştırmadaki değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik tarama modellerinden ilişkiyel tarama model uygulanmıştır. İlişkiyel tarama; iki yada çok sayıdaki değişkenler arasındaki farklılığı veya seviyesini oluşturmayı hedefleyen bir araştırma modelidir (Frankel ve Wallen, 2009; Karasar, 2005).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini, Diyarbakır ilinde bulunan devlet hastanelerinde çalışan hemşireler, örneklemini ise Diyarbakır'da bulunan; Diyarbakır (SBÜ) Gazi Yaşargil Eğitim ve Araştırma Hastanesi ve (SEDH) Selahaddin Eyyubi Devlet Hastanesinde aktif olarak çalışan ve amaçsal örneklem olarak çalışmanın amacına uygun gönüllü olarak çalışmaya katılmayı kabul eden 215 hemşire oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın araştırma grubu 18-65 yaş aralığındadır. Katılımcıların dağılımı 125 Kadın (%58,1), 90 Erkek (%41,9) ve yaş ortalamaları 33.38 (Ss=7,30) olarak hesaplanmıştır.

Araştırma için Yakındoğu Üniversitesi (YDÜ) Klinik Araştırmalar Etik Kurula başvurulduğu ve YDÜ/SB/2020/808 numaralı için onay alındıktan sonra çalışmaya başlanmıştır.

Bilgilendirilmiş Onam Formunda yer alan ve katılımın gönüllülük esası ilkesi ile katılımcılar bu araştırmaya kendi özgür iradesiyle katılmışlardır. Anket uygulaması 10-15 dakika sürmektedir. Anket sıralaması; Bilgilendirilmiş Onam Formu, Sosyodemografik Anket, Eysenck Kişilik Ölçeği, Rotterdam Duygusal Zeka Ölçek (EQ) ve Stresle Başa Çıkma Ölçek (SBÖ) şeklindedir.

Hastanelerde anket çalışmasını yapmak için ilk önce Diyarbakır İl Sağlık Müdürlüğüne izin başvurusu yapıldı (EK 7). Gerekli izin belgesi alındıktan sonra hastanelerin Başhekimliklerine gösterdikten sonra çalışmalara başlanılmıştır. Hastanelerde her katın başhemşireler ile ortak hareket ederek hemşire odasında hemşirelere bire bir anket uygulanmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma hedefine uygun olarak kişilik, stresle baş etme ve duygusal zeka değişkenlerine ilişkin nicel verilerin ölçme araçları ve "Eysenck Kişilik Anketi", Rotterdam Duygusal Zeka Ölçeği" ve "Stresle Başa Çıkma Ölçeği" ölçme araçlarının güvenilirlik-geçerliliğe ilişkin bilgiler sunulmuştur.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Çalışmaya katılan katılımcılara yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, kiminle yaşadığı, meslekte kaçınıcı yılı olduğu, mesleği isteyerek seçme durumu, çalışma süresi, çalışılan pozisyon, çalıştığı hastane/kurum, çalıştığı birim, gelir düzeyi, meslekten memnun olmama durumu, meslek yaşamının başarılı olup olmadığı gibi sorularla hazırlanan demografik anket, araştırmacı tarafından geliştirilen soru listesi ile yöneltilmiştir (EK-2).

Tablo 1.*Katılımcıların sosyodemografik değişkenlere ilişkin dağılım tablosu*

	n	%
Cinsiyet		
Erkek	90	41,9
Kadın	125	58,1
Medeni Durum		
Evli	121	56,3
Bekar	88	40,9
Boşanmış	6	2,8
Eğitim Durumu		
Lise	18	8,4
Ön Lisans	22	10,2
Lisans	162	75,3
Yüksek Lisans	13	6,0
Kimlerle Yaşadığı		
Aile	190	88,4
Yalnız	22	10,2
Ebeveyn	3	1,4
Meslek Hayatınızda Kaç Yıldır Çalışıyorsunuz		
1-3 yıl	41	19,1
4-8 yıl	70	32,6
8-15 yıl	53	24,7
15 yıl ve üzeri	51	23,7
Mesleği İsteyerek Seçme		
İsteyerek Seçtim	142	66,0
İstemeyerek Seçtim	73	34,0
Çalışma Süresi		
Gündüz Mesaisi	61	28,4
Gece Mesaisi	25	11,6
Vardiyalı	129	60,0
Çalışılan Pozisyon		
Baş Hemşire	1	0,5
Eğitim Hemşiresi	3	1,4
Süpervizör	7	3,3
Servis Sorumlusu	20	9,3
Çalışılan Kurum		
Devlet Hastanesi	110	51,2

Eğitim ve Araştırma Hastanesi	105	48,8
Çalışılan Birimler		
KBB	11	5,1
Dahliye	17	7,9
Poliklinik	18	8,4
Yoğun Bakım	60	27,9
Göz	11	5,1
Üroloji	9	4,2
Kadın Hastalıkları	6	2,8
Çocuk	11	5,1
Acil	33	15,3
Ortopedi	12	5,6
Genel Cerrahi	21	9,8
Palyatif	6	2,8
Gelir Düzeyi		
İyi	18	8,4
Orta	141	65,6
Kötü	56	26,0
Meslekten Memnun Olma		
Çok Memnunum	32	14,9
Biraz Memnunum	112	52,1
Hiç Memnun Değilim	71	33,0
Meslek Yaşamını Nasıl Bulduğu		
Başarılı	113	52,6
Kısmen Başarılı	93	43,3
Başarısız	9	4,2

Tablo 1’de katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımları verilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin %41,9’u erkek, %58,1’i kadın olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların medeni durumlarına göre dağılımları verilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin %56,3’ü evli, %40,9’u ve %2,8’i boşanmış olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımları verilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin %8,4’ü lise, %10,2’si ön lisans, %75,3’ü lisans ve %6,0’ı yüksek lisans olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların kimlerle yaşadığına göre dağılımları verilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin %88,4’ü aile, %10,2’si yalnız ve

%1,4'ü ebeveynle yaşadıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların meslek hayatlarında kaç yıldır çalıştıklarına göre dağılımları verilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin %19,1'i 1-3 yıl, %32,6'sı 4-8 yıl, %24,7'si 8-15 yıl, %23,7'si 15 yıl ve üzeri olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların mesleği isteyerek seçme durumlarına göre dağılımları verilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin %66,0'ı mesleği isteyerek seçtiği, %34,0'ı meslek istemeyerek seçtiği tespit edilmiştir. Katılımcıların çalışma sürelerine göre dağılımları verilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin %28,4'ü gündüz mesaisi, %11,6'sı gece mesaisi ve %60,0'ı vardiyalı çalıştığı tespit edilmiştir. Katılımcıların çalıştıkları pozisyona göre dağılımları verilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin %0,5'i baş hemşire, %1,4'ü eğitim hemşiresi, %3,3'ü süpervizör, %9,3'ü servis sorumlusu %85,6'sı hemşire olarak çalıştığı tespit edilmiştir. Katılımcıların çalıştıkları kuruma göre dağılımları verilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin %51,2'si devlet hastanesinde, %48,8'si eğitim ve araştırma hastanesinde çalıştıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların çalışılan birimlere göre dağılımları verilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin %5,1'i kbb, %7,9'u dahliye, %8,4'ü poliklinik, %27,9'u yoğun bakım, %5,1'i göz, %4,2'si üroloji, %2,8'i kadın hastalıkları, %5,1'i çocuk, %15,3'ü acil, %5,6'sı ortopedi, %9,8'si genel cerrahi ve %2,8'i palyatif biriminde çalıştıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların gelir düzeylerine göre dağılımları verilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin %8,4'ü iyi, %65,6'sı orta ve %26,0'ı kötü gelir düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların meslek memnun olma durumlarına göre dağılımları verilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin %14,9'u çok memnun oldukları, %52,1'i biraz memnun oldukları ve %33,0'ı meslekten hiç memnun olmadıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların meslek yaşamını nasıl buldukları durumlarına göre dağılımları verilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin %52,6'sı başarılı, %43,3'ü kısmen başarılı ve %4,2'si meslek yaşamını başarısız buldukları tespit edilmiştir.

Tablo 2.*Katılımcıların yaşlarına ilişkin betimleyici analiz tablosu*

Değişkenler	N	\bar{X}	Ss	Min	Max
Yaş	215	33,3814	7,30789	21,00	53,00

Tablo 2’de katılımcıların yaşlarına ilişkin betimleyici analizlere yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan katılımcıların yaş ortalaması 33.38 ± 7.30 iken en küçük katılımcı 21 ve en büyük katılımcı 53 yaşındadır.

3.3.2. Eysenck Kişilik Anketi-Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu(EKA-GGK)

Francis ve ark.(1992), Eysenck “kişilik anketini tekrardan gözden geçirerek EKA-GGK’yı geliştirmiştir ve anket kişiliği 3 ana faktörde değerlendirilip toplam 24 maddeden oluşmaktadır. Dışadönüklük, nörotisizm ve psikotisizm, ayrıca yalan söyleme alt ölçeği ile anket esnasında yanlılığı engellemek ve geçerliliği ile ilgili kontrol amaçlanmaktadır. Her faktörün 6 madde ile değerlendirildiği bu ankette katılımcılara 24 soruya Evet(1)-Hayır(0) formatında cevap vermeleri istenir. Her bir madde için 0 ile 6 puan arasında değişmektedir”(Karancı ve diğ. , 2007).

“Dışadönüklük, sosyalliği ve dürtüsellliği; nörotisizm boyutu duygusal tutarlılığı ve aşırı tepkiselliği ve psikotisizm boyutu ise soğuk, mesafeli, empati kuramama, saldırgan, güvensiz gibi daha çok sıradışı kişilik özellikleri” belirlemektedir (Eysenck ve Eysenck, 1975).

Yalan boyutunun 5,7,10,17 ve 19 maddeleri, dışadönüklük 15 ve 20. Maddeler, psikotisizmin 3,16 ve 22. maddeler ters kodlanmıştır.

Karancı ve ark.(2007), Türkçeye uyarlamış, geçerlilik ve güvenilirliğini ölçmek için Kuder-Richardson 20 yöntemi kullanılmıştır. Orijinal ölçek ile örtüşen şekilde cronbach alfa değeri nörotisizm (.65), dışadönüklük (.78), psikotisizm (.42) ve yalan (.64) şeklindedir. Test-tekrar test için değerler nörotisizm (.82), psikotisizm (.69), dışadönüklük (.84) ve yalan (.69), $p < .001$ şeklindedir (EK 3).

3.3.3. Rotterdam Duygusal Zeka Ölçeği(Rotterdam Emotional Intelligence Scaale)

Pekaar ve diğeri (2017) tarafından geliştirilen Rotterdam Duygusal Zeka Ölçeği Türkçeye Tanrıöğen ve Türker(2019) tarafından uyarlanmıştır. 28 madde ve 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutları kendi duygularını değerlendirme, başkalarının duygularının değerlendirme, kendi duygularını kontrol etme ve başkalarının duygularını kontrol etme şeklindedir. Her boyutun altında 7 madde bulunmaktadır. Ölçek maddeleri için cevap formatı; hiç katılmam (1), az katılım (2), orta derece katılım (3), çok katılım (4), tam katılım (5) şeklindedir. Beşli likert tipi dereceleme ile hesaplanmaktadır. Rotterdam duygusal zeka ölçeğinin özgün Cronbach's Alfa iç tutarlılık değeri, kendi duygularını değerlendirme boyutu için 0.82, başkalarının duygularını değerlendirme boyutu için 0.85, kendi duygularını kontrol etme boyutu için 0.80, başkalarının duygularını kontrol etme boyutu için 0.82'dir, ölçeğin genel iç tutarlılığı .84'tür (Pekaar ve diğ. , 2017).

Tanrıöğen ve Türker (2019) güvenilirlik ve geçerliliği açıklanan Cronbach's alfa değeri ile hesaplanmıştır. Kendi duygularını değerlendirme 0.91, başkalarını duygularını değerlendirme 0.91, kendi duygularını kontrol etme 0.89, başkalarını duygularını kontrol etme 0.93, genel ölçek 0.94'tür (EK 4).

3.3.4. Stresle Başa Çıkma Ölçeği(SBÖ)

Stresi başa çıkmayı ölçmek için Türküm (2002)'ün geliştirdiği Stresle Başa Çıkma Ölçeği kullanılmıştır.. Ölçek 23 madde ve 3 alt ölçek şeklindedir. Alt ölçekler olarak; Kaçınma (8 madde), problem odaklı başa çıkma (8 madde) ve sosyal destek (7 madde) olup beşli likert puanlama sistemi ile hesaplanmakta ve alınabilecek puan 23-115 aralığındadır. Katılımcılar anketi doldururken ortaya çıkabilecek sosyal istenirlikten korumak için, Yaşam Biçimi ölçeği adı verilerek ölçeğin adı gizlenmiştir. Toplam varyans %41,7 sini açıklanan üç faktörün bulunduğunu ölçeğin toplamı için bulunan iç tutarlılık katsayısı .78 , alt ölçekler için

ise .85 , .80 ve .65 olduğu , alt ölçek korelasyonu .61, .48 ve .34 olduğunu ve on hafta ara ile test tekrar test yöntemi ile bulunan korelasyon katsayısı .85 olduğu tespit edilmiştir (Türküm,2002) (EK 5).

3.4. Veri Toplama Teknikleri

Araştırmanın evrenine ulaşmak için Diyarbakır İl Sağlık Müdürlüğünden iki devlet hastanesi için gerekli resmi izin belgesi alınmıştır (EK 7). Resmi izin alındıktan sonra Diyarbakır ilinde bulunan, Diyarbakır (SBÜ) Gazi Yaşargil Eğitim ve Araştırma Hastanesi ve (SEDH) Selahaddin Eyyubi Devlet Hastanesine gidilerek oradaki başhekimlikten de sözlü onay alınmıştır. Veri toplama işlemi hemşireler ile birebir ve yüz yüze anket uygulaması ile yapılmıştır.

3.5. Veri Analizi

Bu çalışma verileri SPSS 23 programı ile analiz edilmiştir. Çalışmada ilk olarak nicel demografik değişkenlere ilişkin betimsel analizler yapılmış ve minimum, maksimum, ortalama ve standart sapmaları verilmiştir. Ardından çalışmaya katılan kişilerin diğer sosyodemografik değişkenlere yönelik dağılımları frekans analiziyle gösterilmiştir. Çalışmadaki ölçek puanların normal dağılım gösterilip gösterilmediğine ilişkin testler uygulanmış, Kurtosis ve Skewness puanları gösterilmiştir. Normallik dağılımı görülmediği için ikili karşılaştırmalar Mann-Whitney U, bağımsız değişkeni ikiden fazla olan gruplarda Kruskal Wallis analiz yöntemi, ilişkilere ait analizler ise Spearmann yöntemi ve bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki yordayıcılığı regresyon yöntemi ile analiz edilmiştir.

4.BÖLÜM

BULGULAR

4.1.Bulgular

Bu bölümde, araştırmanın değişkenleri olan kişilik, duygusal zeka ve stresle başa çıkma amaçlar kapsamında gerçekleştirilen veri çözümlemesi sonucunda elde edilen bulgular sunulmuştur.

Tablo 3.

Ölçek puanlarına ilişkin betimleyici analiz tablosu

Değişkenler	N	\bar{X}	Ss	Min	Max
Duygusal zeka	215	99,1767	17,79731	57,00	135,00
Stres kaçınma	215	20,7721	5,41193	9,00	40,00
Stres problem odaklı başa çıkma	215	18,9163	6,00797	9,00	36,00
Stres sosyal destek	215	18,7535	4,47837	8,00	35,00
Nörotisizm	215	3,2791	1,78160	,00	6,00
Dışa dönüklük	215	3,3581	1,87634	,00	6,00
Psikotizm	215	1,6372	1,17946	,00	5,00
Yalan	215	4,0372	1,56137	,00	6,00

Tablo 3'de katılımcıların ölçek puanlarına ilişkin betimleyici analizlere yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde katılımcıların ortalama duygusal zeka puanları 99,17, stres kaçınma puanları 20,77, stres problem odaklı başa çıkma puanları 18,91, stres sosyal destek puanları 18,75, nörotisizm puanları 3,27, dışa dönüklük puanları 3,35, psikotizm puanları 1,63 ve yalan puanları 4,03 olarak bulunmuştur.

Tablo 4.

Araştırmada ele alınan ölçek normallik varsayımlarına ilişkin betimsel istatistikler tablosu

Değişkenler	Skewness	Kurtosis	p
Duygusal zeka	,100	-,621	,007
Stres kaçınma	,311	,209	,106
Stres problem odaklı başa çıkma	,705	-,011	,000
Stres sosyal destek	,364	1,140	,000
Nörotisizm	-,218	-,960	,000
Dışa dönüklük	-,174	-1,058	,000
Psikotizm	,564	-,331	,000
Yalan	-,568	-,492	,000

* $p \leq 0,05$

Tablo 4'de araştırmada ele alınan ölçek puanlarına dair normallik varsayımına ilişkin istatistikler verilmiştir. Tablo incelendiğinde normallik varsayımını test etmek amacıyla kullanılan istatistiksel teknikler arasında yer alan çarpıklık-basıklık katsayıları Kurtosis ve Skewness değerlerine ilişkin farklı değer aralıkları bulunmakla birlikte bu değişkenlerde normallik varsayımının sağlanamadığı görülmüştür

Tablo 5.

Katılımcıların cinsiyetlerine göre araştırmada kullanılan ölçek puanlarındaki farklılaşmaya ilişkin Mann Whitney-U analiz tablosu

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Duygusal zeka	Erkek	90	121,28	10915,50	4429,500	,008
	Kadın	125	98,44	12304,50		
Stres kaçınma	Erkek	90	97,90	8811,00	4716,000	,043
	Kadın	125	115,27	14409,00		
Stres problem odaklı başa çıkma	Erkek	90	103,11	9280,00	5185,000	,327
	Kadın	125	111,52	13940,00		
Stres sosyal destek	Erkek	90	108,99	9809,00	5536,000	,843
	Kadın	125	107,29	13411,00		

Nörotisizm	Erkek	90	98,11	8830,00	4735,000	,045
	Kadın	125	115,12	14390,00		
Dışa dönüklük	Erkek	90	110,18	9916,00	5429,000	,659
	Kadın	125	106,43	13304,00		
Psikotizm	Erkek	90	114,80	10332,00	5013,000	,158
	Kadın	125	103,10	12888,00		
Yalan	Erkek	90	103,22	9290,00	5195,000	,328
	Kadın	125	111,44	13930,00		

* $p \leq 0,05$

Tablo 5'de Katılımcıların cinsiyet durumlarına göre duygusal zeka puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan katılımcıların cinsiyet durumlarına göre duygusal zeka puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Buna göre, erkeğin daha yüksek duygusal zeka puanı kadından daha yüksek olduğu görülmüştür. Katılımcıların cinsiyet durumlarına göre stres kaçınma puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan katılımcıların cinsiyet durumlarına göre stres kaçınma puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Buna göre, kadının stres kaçınma puanı daha yüksek olduğu görülmüştür. Katılımcıların cinsiyet durumlarına göre stres problem odaklı başa çıkma puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde cinsiyet durumlarına göre stres problem odaklı başa çıkma puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p > 0,05$). Katılımcıların cinsiyet durumlarına göre stres sosyal destek puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde cinsiyet durumlarına göre stres sosyal destek puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p > 0,05$). Katılımcıların cinsiyet durumlarına göre nörotisizm puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan katılımcıların cinsiyet durumlarına göre nörotisizm puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Buna göre, kadınların nörotisizm puanları daha yüksek olduğu

görülmüştür. Katılımcıların cinsiyet durumlarına göre dışa dönüklük puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde cinsiyet durumlarına göre dışa dönüklük puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların cinsiyet durumlarına göre psikotizm puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde cinsiyet durumlarına göre psikotizm puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların cinsiyet durumlarına göre yalan puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde cinsiyet durumlarına göre yalan puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 6.

Katılımcıların mesleği isteyerek seçme durumlarına göre araştırmada kullanılan ölçek puanlarındaki farklılaşmaya ilişkin Mann Whitney-U analiz tablosu

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Duygusal zeka	İsteyerek Seçim	142	110,86	15742,00	4777,000	,347
	İstemeyerek Seçim	73	102,44	7478,00		
Stres kaçınma	İsteyerek Seçim	142	106,36	15103,50	4950,500	,590
	İstemeyerek Seçim	73	111,18	8116,50		
Stres problem odaklı başa çıkma	İsteyerek Seçim	142	107,19	15221,00	5068,000	,790
	İstemeyerek Seçim	73	109,58	7999,00		
Stres sosyal destek	İsteyerek Seçim	142	109,78	15589,00	4930,000	,557
	İstemeyerek Seçim	73	104,53	7631,00		
Nörotisizm	İsteyerek Seçim	142	103,91	14755,50	4602,500	,173
	İstemeyerek Seçim	73	115,95	8464,50		

Dışa dönüklük	Seçtim İsteyerek	142	106,40	15109,50	4956,500	,596
	Seçtim İstemeyerek	73	111,10	8110,50		
Psikotizm	Seçtim İsteyerek	142	106,98	15191,50	5038,500	,728
	Seçtim İstemeyerek	73	109,98	8028,50		
Yalan	Seçtim İsteyerek	142	112,24	15938,50	4580,500	,153
	Seçtim İstemeyerek	73	99,75	7281,50		

* $p \leq 0,05$

Tablo 6'da katılımcıların mesleği isteyerek seçme durumlarına göre duygusal zeka puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde mesleği isteyerek seçme durumlarına göre duygusal zeka puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p > 0,05$). Katılımcıların mesleği isteyerek seçme durumlarına göre stres kaçınma puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde mesleği isteyerek seçme durumlarına göre stres kaçınma puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p > 0,05$). Katılımcıların mesleği isteyerek seçme durumlarına göre stres problem odaklı başa çıkma puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde mesleği isteyerek seçme durumlarına göre stres problem odaklı başa çıkma puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p > 0,05$). Katılımcıların mesleği isteyerek seçme durumlarına göre stres sosyal destek puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde mesleği isteyerek seçme durumlarına göre stres sosyal destek puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p > 0,05$). Katılımcıların mesleği isteyerek seçme durumlarına göre nörotisizm puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde mesleği isteyerek seçme

durumlarına göre nörotisizm puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların mesleği isteyerek seçme durumlarına göre dışa dönüklük puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde mesleği isteyerek seçme durumlarına göre nörotisizm puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların mesleği isteyerek seçme durumlarına göre psikotizm puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde mesleği isteyerek seçme durumlarına göre psikotizm puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların mesleği isteyerek seçme durumlarına göre yalan puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde mesleği isteyerek seçme durumlarına göre yalan puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 7.

Katılımcıların çalıştıkları kuruma göre araştırmada kullanılan ölçek puanlarındaki farklılaşmaya ilişkin Mann Whitney-U analiz tablosu

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Duygusal zeka	Devlet Hastanesi	110	110,75	12183,00	5472,000	,506
	Eğitim Araştırma Hastanesi	105	105,11	11037,00		
Stres kaçınma	Devlet Hastanesi	110	103,90	11429,00	5324,000	,322
	Eğitim Araştırma Hastanesi	105	112,30	11791,00		
Stres problem odaklı başa çıkma	Devlet Hastanesi	110	102,43	11267,50	5162,500	,178
	Eğitim Araştırma Hastanesi	105	113,83	11952,50		

Stres sosyal destek	Devlet Hastanesi	110	114,51	12596,50	5058,500	,115
	Eğitim Araştırma Hastanesi	105	101,18	10623,50		
Nörotisizm	Devlet Hastanesi	110	101,81	11199,50	5094,500	,131
	Eğitim Araştırma Hastanesi	105	114,48	12020,50		
Dışa dönüklük	Devlet Hastanesi	110	105,44	11598,50	5493,500	,532
	Eğitim Araştırma Hastanesi	105	110,68	11621,50		
Psikotizm	Devlet Hastanesi	110	105,72	11629,50	5524,500	,568
	Eğitim Araştırma Hastanesi	105	110,39	11590,50		
Yalan	Devlet Hastanesi	110	110,84	12192,50	5462,500	,483
	Eğitim Araştırma Hastanesi	105	105,02	11027,50		

*p≤0,05

Tablo 7'de katılımcıların çalıştıkları kuruma göre duygusal zeka puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde çalıştıkları kuruma göre duygusal zeka puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların çalıştıkları kuruma göre stres kaçınma puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde çalıştıkları kuruma göre stres kaçınma puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların çalıştıkları kuruma göre stres problem odaklı başa çıkma puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde çalıştıkları kuruma göre stres problem odaklı başa çıkma puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların çalıştıkları kuruma göre stres sosyal destek

puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde çalıştıkları kuruma göre stres sosyal destek puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların çalıştıkları kuruma göre nörotisizm puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde çalıştıkları kuruma göre nörotisizm puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların çalıştıkları kuruma göre dışa dönüklük puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde çalıştıkları kuruma göre dışa dönüklük puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların çalıştıkları kuruma göre psikotizm puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde çalıştıkları kuruma göre psikotizm puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların çalıştıkları kuruma göre yalan puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde çalıştıkları kuruma göre yalan puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 8.

Katılımcıların kimlerle yaşadıklarına göre araştırmada kullanılan ölçek puanlarındaki farklılaşmaya ilişkin Mann Whitney-U analiz tablosu

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Duygusal zeka	Aile	193	110,62	21350,00	1617,000	,067
	Yalnız	22	85,00	1870,00		
Stres kaçınma	Aile	193	108,32	20906,00	2061,000	,822
	Yalnız	22	105,18	2314,00		
Stres problem odaklı başa çıkma	Aile	193	107,53	20753,00	2032,000	,742
	Yalnız	22	112,14	2467,00		
Stres sosyal destek	Aile	193	107,24	20698,00	1977,000	,596
	Yalnız	22	114,64	2522,00		
Nörotisizm	Aile	193	108,30	20902,00	2065,000	,832
	Yalnız	22	105,36	2318,00		
Dışa dönüklük	Aile	193	107,48	20743,50	2022,500	,713
	Yalnız	22	112,57	2476,50		
Psikotizm	Aile	193	109,51	21135,00	1832,000	,274
	Yalnız	22	94,77	2085,00		
Yalan	Aile	193	108,87	21011,50	1955,500	,535
	Yalnız	22	100,39	2208,50		

*p≤0,05

Tablo 8'de katılımcıların kimlerle yaşadıklarına göre duygusal zeka puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde kimlerle yaşadıklarına göre duygusal zeka puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların kimlerle yaşadıklarına göre stres kaçınma puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde kimlerle yaşadıklarına göre stres kaçınma puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların kimlerle yaşadıklarına göre stres problem odaklı başa çıkma puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde kimlerle yaşadıklarına göre stres problem odaklı başa çıkma puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık

olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların kimlerle yaşadıklarına göre stres sosyal destek puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde kimlerle yaşadıklarına göre stres sosyal destek puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların kimlerle yaşadıklarına göre nörotisizm puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde kimlerle yaşadıklarına göre nörotisizm puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların kimlerle yaşadıklarına göre dışa dönüklük puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde kimlerle yaşadıklarına göre dışa dönüklük puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların kimlerle yaşadıklarına göre psikotizm puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde kimlerle yaşadıklarına göre psikotizm puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların kimlerle yaşadıklarına göre yalan puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde kimlerle yaşadıklarına göre yalan puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 9.

Katılımcıların medeni durumlarına göre araştırmada kullanılan ölçek puanlarındaki karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis analiz tablosu

	Gruplar	N	Sıra Ortalaması	sd	x²	p	Anlamlı Fark
Duygusal zeka	Evli	121	108,90	2	1,436	,488	
	Bekar	88	108,80				
	Boşanmış	6	78,00				
Stres kaçınma	Evli	121	105,07	2	3,142	,208	
	Bekar	88	109,12				
	Boşanmış	6	150,75				
Stres problem odaklı başa çıkma	Evli	121	104,40	2	8,361	,015	1-3, 2-3
	Bekar	88	108,08				
	Boşanmış	6	179,50				
Stres soysal destek	Evli	121	99,82	2	5,433	,066	
	Bekar	88	117,22				
	Boşanmış	6	137,75				
Nörotisizm	Evli	121	106,49	2	2,716	,257	
	Bekar	88	107,31				
	Boşanmış	6	148,67				
Dışa dönüklük	Evli	121	110,36	2	,408	,816	
	Bekar	88	105,03				
	Boşanmış	6	104,00				
Psikotizm	Evli	121	102,19	2	3,162	,206	
	Bekar	88	114,27				
	Boşanmış	6	133,17				
Yalan	Evli	121	113,11	2	6,153	,046	1-3, 2-3
	Bekar	88	104,77				
	Boşanmış	6	52,25				

*p≤0,05

Tablo 9'da katılımcıların medeni durumlarına göre duygusal zeka puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde medeni durumlarına göre duygusal zeka puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (p>0,05).

Katılımcıların medeni durumlarına göre stres kaçınma puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde medeni durumlarına göre stres kaçınma puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların medeni durumlarına göre stres problem odaklı başa çıkma puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan katılımcıların medeni durumlarına göre stres problem odaklı başa çıkma puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Buna göre, boşanmış bireylerin stres problem odaklı başa çıkma puanları evli ve bekar bireylere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Katılımcıların medeni durumlarına göre stres sosyal destek puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde medeni durumlarına göre stres sosyal destek puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların medeni durumlarına göre nörotisizm puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde medeni durumlarına göre nörotisizm puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların medeni durumlarına göre dışa dönüklük puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde medeni durumlarına göre dışa dönüklük puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların medeni durumlarına göre psikotizm puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde medeni durumlarına göre psikotizm puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların medeni durumlarına göre yalan puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan katılımcıların medeni durumlarına göre yalan puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Buna göre, boşanmış bireylerin yalan puanları evli ve bekar bireylere göre daha düşük olduğu görülmüştür.

Tablo 10.

Katılımcıların eğitim düzeylerine göre araştırmada kullanılan ölçek puanlarındaki karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis analiz tablosu

	Gruplar	N	Sıra Ortalaması	sd	x²	p	Anlamlı Fark
Duygusal zeka	Lise	18	118,14	3	2,780	,427	
	Ön Lisans	22	112,27				
	Lisans	162	104,50				
	Yüksek Lisans	13	130,38				
Stres kaçınma	Lise	18	115,97	3	3,106	,376	
	Ön Lisans	22	91,00				
	Lisans	162	110,70				
	Yüksek Lisans	13	92,08				
Stres problem odaklı başa çıkma	Lise	18	137,64	3	8,876	,031	1-4, 2-4, 3-4
	Ön Lisans	22	92,23				
	Lisans	162	109,35				
	Yüksek Lisans	13	76,81				
Stres sosyal destek	Lise	18	124,25	3	3,350	,341	
	Ön Lisans	22	103,45				
	Lisans	162	108,75				
	Yüksek Lisans	13	83,85				
Nörotisizm	Lise	18	117,72	3	1,363	,714	
	Ön Lisans	22	97,39				
	Lisans	162	108,99				
	Yüksek Lisans	13	100,15				
Dışa dönüklük	Lise	18	113,89	3	2,345	,504	
	Ön Lisans	22	101,82				
	Lisans	162	106,33				
	Yüksek Lisans	13	131,12				
Psikotizm	Lise	18	116,22	3	3,247	,355	
	Ön Lisans	22	108,34				
	Lisans	162	109,28				
	Yüksek Lisans	13	80,04				
Yalan	Lise	18	80,11	3	6,082	,108	
	Ön Lisans	22	124,25				
	Lisans	162	107,75				
	Yüksek Lisans	13	122,27				

*p≤0,05

Tablo 10'da katılımcıların eğitim düzeylerine göre duygusal zeka puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde eğitim düzeylerine göre duygusal zeka puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların eğitim düzeylerine göre stres kaçınma puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde eğitim düzeylerine göre stres kaçınma puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların eğitim düzeylerine göre stres problem odaklı başa çıkma puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan katılımcıların eğitim düzeylerine göre stres problem odaklı başa çıkma puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Buna göre, eğitim durumu yüksek lisans olan bireylerin stres problem odaklı başa çıkma puanları diğer eğitim durumlarına göre düşük olduğu görülmüştür. Katılımcıların eğitim düzeylerine göre stres sosyal destek puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde eğitim düzeylerine göre stres sosyal destek puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların eğitim düzeylerine göre nörotisizm puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde eğitim düzeylerine göre nörotisizm puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların eğitim düzeylerine göre dışa dönüklük puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde eğitim düzeylerine göre dışa dönüklük puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların eğitim düzeylerine göre psikotizm puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde eğitim düzeylerine göre psikotizm puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların eğitim düzeylerine göre yalan puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde

eğitim d zeyelelerine göre yalan puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 11.

Katılımcıların meslek hayatlarında kaç yıldır çalıştıklarına göre araştırmada kullanılan ölçek puanlarındaki karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis analiz tablosu

	Gruplar	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
Duygusal zeka	1-3 yıl	41	97,87	3	1,489	,685	
	4-8 yıl	70	108,58				
	8-15 yıl	53	110,34				
	15 yıl ve �zeri	51	112,92				
Stres kaçınma	1-3 yıl	41	114,05	3	3,273	,351	
	4-8 yıl	70	112,32				
	8-15 yıl	53	110,70				
	15 yıl ve �zeri	51	94,40				
Stres problem odaklı başa çıkma	1-3 yıl	41	119,07	3	4,427	,219	
	4-8 yıl	70	107,02				
	8-15 yıl	53	113,63				
	15 yıl ve �zeri	51	94,15				
Stres sosyal destek	1-3 yıl	41	125,68	3	4,444	,217	
	4-8 yıl	70	106,84				
	8-15 yıl	53	103,12				
	15 yıl ve �zeri	51	100,44				
Nörotisizm	1-3 yıl	41	117,54	3	8,243	,041	3-4
	4-8 yıl	70	100,71				
	8-15 yıl	53	94,40				
	15 yıl ve �zeri	51	124,47				
Dışa dönüklük	1-3 yıl	41	103,73	3	5,990	,112	
	4-8 yıl	70	98,19				
	8-15 yıl	53	107,67				
	15 yıl ve �zeri	51	125,24				
Psikotizm	1-3 yıl	41	114,20	3	1,035	,793	
	4-8 yıl	70	103,99				
	8-15 yıl	53	105,21				
	15 yıl ve �zeri	51	111,43				
Yalan	1-3 yıl	41	97,63	3	4,286	,232	
	4-8 yıl	70	102,38				
	8-15 yıl	53	120,93				
	15 yıl ve üzeri	51	110,61				

* $p\leq 0,05$

Tablo 11'de katılımcıların meslek hayatlarında kaç yıldır çalıştıklarına göre duygusal zeka puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir.

Tablo incelendiğinde meslek hayatlarında kaç yıldır çalıştıklarına göre duygusal zeka puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların meslek hayatlarında kaç yıldır çalıştıklarına göre stres kaçınma puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde meslek hayatlarında kaç yıldır çalıştıklarına göre stres kaçınma puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların meslek hayatlarında kaç yıldır çalıştıklarına göre stres problem odaklı başa çıkma puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde meslek hayatlarında kaç yıldır çalıştıklarına göre stres problem odaklı başa çıkma puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların meslek hayatlarında kaç yıldır çalıştıklarına göre stres sosyal destek puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde meslek hayatlarında kaç yıldır çalıştıklarına göre stres sosyal destek puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların meslek hayatlarında kaç yıldır çalıştıklarına göre nörotisizm puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan katılımcıların meslek hayatlarında kaç yıldır çalıştıklarına göre nörotisizm puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Buna göre, 15 yıl ve üzeri meslekte çalışan bireylerin nörotisizm puanları 8-15 yıl arasındaki bireylere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Katılımcıların meslek hayatlarında kaç yıldır çalıştıklarına göre dışa dönüklük puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde meslek hayatlarında kaç yıldır çalıştıklarına göre dışa dönüklük puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların meslek hayatlarında kaç yıldır çalıştıklarına göre psikotizm puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde meslek hayatlarında kaç yıldır çalıştıklarına göre psikotizm puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların meslek hayatlarında kaç

yıldır çalışıklarına göre yalan puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde meslek hayatlarında kaç yıldır çalışıklarına göre yalan puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 12.

Katılımcıların çalışma sürelerine göre araştırmada kullanılan ölçek puanlarındaki karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis analiz tablosu

	Gruplar	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
Duygusal zeka	Gündüz	61	111,46	2	,353	,838	
	Mesaisi						
	Gece Mesaisi	25	110,04				
Stres kaçınma	Vardiyalı	129	105,97	2	1,555	,460	
	Gündüz	61	103,49				
	Mesaisi						
Stres problem odaklı başa çıkma	Gece Mesaisi	25	121,74	2	3,697	,157	
	Vardiyalı	129	107,47				
	Gündüz	61	120,63				
Stres sosyal destek	Mesaisi		98,26	2	2,684	,261	
	Vardiyalı	129	103,91				
	Gündüz	61	118,84				
Nörotisizm	Mesaisi		106,90	2	,483	,786	
	Vardiyalı	129	103,09				
	Gündüz	61	106,89				
Dışa dönüklük	Mesaisi		116,02	2	1,448	,485	
	Vardiyalı	129	106,97				
	Gündüz	61	102,25				
Psikotizm	Mesaisi		119,72	2	,738	,691	
	Vardiyalı	129	108,45				
	Gündüz	61	113,44				
Yalan	Mesaisi		103,78	2	,764	,682	
	Vardiyalı	129	106,24				
	Gündüz	61	112,73				
	Mesaisi		100,58				
	Vardiyalı	129	107,20				

* $p\leq 0,05$

Tablo 12’de katılımcıların çalışma sürelerine göre duygusal zeka puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde çalışma sürelerine göre duygusal zeka puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların çalışma sürelerine göre stres kaçınma puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde çalışma sürelerine göre stres kaçınma puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların çalışma sürelerine göre stres problem odaklı başa çıkma puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde çalışma sürelerine göre stres problem odaklı başa çıkma puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların çalışma sürelerine göre stres sosyal destek puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde çalışma sürelerine göre stres sosyal destek puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların çalışma sürelerine göre nörotisizm puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde çalışma sürelerine göre nörotisizm puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların çalışma sürelerine göre dışa dönüklük puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde çalışma sürelerine göre dışa dönüklük puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların çalışma sürelerine göre psikotizm puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde çalışma sürelerine göre psikotizm puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların çalışma sürelerine göre yalan puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde çalışma sürelerine göre yalan puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 13.

Katılımcıların gelir düzeyine göre duygusal zeka araştırmada kullanılan ölçek puanlarındaki karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis analiz tablosu

	Gruplar	N	Sıra Ortalaması	sd	x ²	p	Anlamlı Fark
Duygusal zeka	İyi	18	108,83	2	,539	,764	
	Orta	141	109,97				
	Kötü	56	102,78				
Stres Kaçınma	İyi	18	109,58	2	2,304	,316	
	Orta	141	103,63				
	Kötü	56	118,48				
Stres problem odaklı başa çıkma	İyi	18	124,11	2	5,478	,065	
	Orta	141	100,84				
	Kötü	56	120,84				
Stres Sosyal Destek	İyi	18	93,22	2	1,565	,457	
	Orta	141	111,22				
	Kötü	56	104,65				
Nörotisizm	İyi	18	110,03	2	,354	,838	
	Orta	141	109,40				
	Kötü	56	103,81				
Dışa dönüklük	İyi	18	114,28	2	2,176	,337	
	Orta	141	111,30				
	Kötü	56	97,67				
Psikotizm	İyi	18	130,00	2	2,679	,262	
	Orta	141	106,45				
	Kötü	56	104,82				
Yalan	İyi	18	103,72	2	1,375	,503	
	Orta	141	111,48				
	Kötü	56	100,63				

*p≤0,05

Tablo 13'de katılımcıların gelir düzeylerine göre duygusal zeka puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde gelir düzeylerine göre duygusal zeka puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (p>0,05). Katılımcıların gelir düzeylerine göre stres kaçınma puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde gelir düzeylerine göre stres kaçınma puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir

farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların gelir düzeylerine göre stres problem odaklı başa çıkma puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde gelir düzeylerine göre stres problem odaklı başa çıkma puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların gelir düzeylerine göre stres sosyal destek puanlarının karşılaştırılması kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde gelir düzeylerine göre stres sosyal destek puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların gelir düzeylerine göre nörotisizm puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde gelir düzeylerine göre nörotisizm puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların gelir düzeylerine göre dışa dönüklük puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde gelir düzeylerine göre dışa dönüklük puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların gelir düzeylerine göre psikotizm puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde gelir düzeylerine göre psikotizm puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların gelir düzeylerine göre yalan puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde gelir düzeylerine göre yalan puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 14.

Katılımcıların meslekten memnun olma durumlarına göre araştırmada kullanılan ölçek puanlarındaki karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis analiz tablosu

	Gruplar	N	Sıra Ortalaması	sd	x ²	p	Anlamlı Fark
Duygusal zeka	Çok Memnunum	32	125,78	2	3,867	,145	
	Biraz Memnunum	112	108,15				
	Hiç Memnun Değilim	71	99,75				
Stres kaçınma	Çok Memnunum	32	100,98	2	1,995	,369	
	Biraz Memnunum	112	104,73				
	Hiç Memnun Değilim	71	116,32				
Stres problem odaklı başa çıkma	Çok Memnunum	32	104,28	2	1,650	,438	
	Biraz Memnunum	112	104,15				
	Hiç Memnun Değilim	71	115,75				
Stres sosyal destek	Çok Memnunum	32	104,42	2	4,111	,128	
	Biraz Memnunum	112	101,34				
	Hiç Memnun Değilim	71	120,12				
Nörotisizm	Çok Memnunum	32	87,50	2	4,235	,120	
	Biraz Memnunum	112	112,36				
	Hiç Memnun Değilim	71	110,37				
Dışa dönüklük	Çok Memnunum	32	115,84	2	7,476	,024	1-3, 2-3
	Biraz Memnunum	112	116,11				
	Hiç Memnun Değilim	71	91,68				
Psikotizm	Çok Memnunum	32	123,59	2	2,712	,258	
	Biraz Memnunum	112	106,70				
	Hiç Memnun Değilim	71	103,02				
Yalan	Çok Memnunum	32	106,14	2	,256	,880	
	Biraz Memnunum	112	106,64				
	Hiç Memnun Değilim	71	110,98				

*p≤0,05

Tablo 14'de katılımcıların meslekten memnun olma durumlarına göre duygusal zeka puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo

incelendiğinde meslekten memnun olma durumlarına göre duygusal zeka puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların meslekten memnun olma durumlarına göre stres kaçınma puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde meslekten memnun olma durumlarına göre stres kaçınma puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların meslekten memnun olma durumlarına göre stres problem odaklı başa çıkma puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde meslekten memnun olma durumlarına göre stres problem odaklı başa çıkma puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların meslekten memnun olma durumlarına göre stres sosyal destek puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde meslekten memnun olma durumlarına göre stres sosyal destek puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların meslekten memnun olma durumlarına göre nörotisizm puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde meslekten memnun olma durumlarına göre nörotisizm puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların meslekten memnun olma durumlarına göre dışa dönüklük puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan katılımcıların meslekten memnun olma durumlarına göre dışa dönüklük puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Buna göre, mesleğinden memnun olmayan katılımcıların dışadönüklük puanları diğer gruplara göre daha düşük olduğu görülmüştür. Katılımcıların meslekten memnun olma durumlarına göre psikotizm puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde meslekten memnun olma durumlarına göre psikotizm puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların meslekten memnun olma durumlarına göre yalan puanlarının karşılaştırılması

Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde meslekten memnun olma durumlarına göre yalan puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 15.

Katılımcıların meslek yaşamlarını nasıl bulduklarına göre araştırmada kullanılan ölçek puanlarındaki karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal Wallis analiz tablosu

	Gruplar	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
Duygusal zeka	Başarılı	113	110,69	2	,449	,799	
	Kısmen Başarılı	93	104,90				
	Başarısız	9	106,33				
Stres Kaçınma	Başarılı	113	104,35	2	4,092	,129	
	Kısmen Başarılı	93	108,59				
	Başarısız	9	147,78				
Stres problem odaklı başa çıkma	Başarılı	113	99,68	2	4,292	,117	
	Kısmen Başarılı	93	117,47				
	Başarısız	9	114,56				
Stres sosyal destek	Başarılı	113	112,03	2	1,781	,411	
	Kısmen Başarılı	93	105,22				
	Başarısız	9	86,17				
Nörotisizm	Başarılı	113	107,74	2	1,279	,528	
	Kısmen Başarılı	93	110,42				
	Başarısız	9	86,22				
Dışa dönüklük	Başarılı	113	110,59	2	,441	,802	
	Kısmen Başarılı	93	104,87				
	Başarısız	9	107,83				
Psikotizm	Başarılı	113	117,35	2	8,257	,016	2-3
	Kısmen Başarılı	93	94,75				
	Başarısız	9	127,56				
Yalan	Başarılı	113	104,10	2	1,133	,568	
	Kısmen Başarılı	93	111,60				
	Başarısız	9	119,83				

* $p\leq 0,05$

Tablo 15'de katılımcıların meslek yaşamlarını nasıl bulduklarına göre duygusal zeka puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde meslek yaşamlarını nasıl bulduklarına göre duygusal zeka puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların meslek yaşamlarını nasıl bulduklarına göre stres kaçınma puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde meslek yaşamlarını nasıl bulduklarına göre stres kaçınma puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların meslek yaşamlarını nasıl bulduklarına göre stres problem odaklı başa çıkma puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde meslek yaşamlarını nasıl bulduklarına göre stres problem odaklı başa çıkma puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların meslek yaşamlarını nasıl bulduklarına göre stres sosyal destek puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde meslek yaşamlarını nasıl bulduklarına göre stres sosyal destek puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların meslek yaşamlarını nasıl bulduklarına göre nörotisizm puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde meslek yaşamlarını nasıl bulduklarına göre nörotisizm puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların meslek yaşamlarını nasıl bulduklarına göre dışa dönüklük puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde meslek yaşamlarını nasıl bulduklarına göre dışa dönüklük puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların meslek yaşamlarını nasıl bulduklarına göre psikotizm puanlarında farklılaşmaya ilişkin puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan katılımcıların meslek yaşamlarını nasıl bulduklarına göre psikotizm puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Buna göre, meslekten kısmen başarılı olan bireylerin psikotizm puanları

başarısızlara göre daha düşük olduğu görülmüştür. Katılımcıların meslek yaşamlarını nasıl bulduklarına göre yalan puanlarının karşılaştırılması Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde meslek yaşamlarını nasıl bulduklarına göre yalan puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 16.

Ölçek puanlarına ilişkin korelasyon tablosu

	Duygusal zeka	Stres kaçınma	Stres problem odaklı başa çıkma	Stres sosyal destek	nörotisizm	dışadönüklük	psikotizm
Stres kaçınma	r -,260 p ,000*	1					
Stres problem odaklı başa çıkma	r -,281 p ,000*	,577	1				
Stres sosyal destek	r -,016 p ,000*	,106	,247	1			
nörotisizm	r -,226 p ,001*	-,049	,136	,101	1		
Dışa dönüklük	r ,232 p ,001*	-,058	-,188	-,310	-,147	1	
psikotizm	r ,052 p ,444	,032	,163	,024	,044	,065	1
Yalan	r ,115 p ,091	-,100	-,177	-,094	-,121	,082	-,241
		,143	,010*	,169	,076	,234	,000*

Tablo 16'da katılımcıların ölçek puanlarına ilişkin Spearman korelasyon analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde, katılımcıların duygusal zeka puanları ile stres kaçınma, stres problem odaklı başa çıkma, nörotisizm ve dışa

dönüklük arasında negatif yönlü düşük düzey ilişki olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların stres problem odaklı başa çıkma puanları ile nörotizm ve psikotizm puanları pozitif yönlü düşük korelasyon gösterirken, dışa dönüklük puanları negatif yönlü düşük korelasyon göstermiştir. Katılımcıların stres sosyal destek puanları ile dışa dönüklük puanları arasında negatif yönlü düşük ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 17.

Katılımcıların kişilik özelliklerinin duygusal zekaya yordayıcılığına ilişkin regresyon tablosu

Değişken	β	Standart hata	Beta	t	p
(Sabit)	93,169	5,140		18,127	,000
yalan	1,090	,775	,096	1,406	,161
psikotizm	1,064	1,020	,071	1,043	,298
dışadönüklük	1,825	,631	,192	2,894	,004*
nörotizm	-1,902	,664	-,190	-2,863	,005*

$R=,321$ $R^2=,103$ $F_{(4,210)}=6,028$ $p=,000$

Tablo 17’de katılımcıların kişilik özelliklerinin duygusal zeka puanları üzerindeki yordayıcılığına ilişkin regresyon analizine yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde modelin anlamlı olduğu ve dışa dönüklükten artan bir birim puanın duygusal zeka puanını ,192 birim artırdığı, nörotizmden alınan bir birim puanın duygusal zekayı ,190 birim azalttığı görülmüştür.

Tablo 18.

Katılımcıların kişilik özelliklerinin stres problem odaklı başa çıkma puanlarına yordayıcılığına ilişkin regresyon tablosu

Değişken	β	Standart hata	Beta	t	p
(Sabit)	20,445	1,749		11,689	,000
yalan	-,451	,264	-,117	-1,709	,089
psikotizm	,722	,347	,142	2,079	,039*
dışadönüklük	-,560	,215	-,175	-2,610	,010*
nörotizm	,302	,226	,090	1,336	,183

R=,298 R²=,089 F_(4,195)=5,119 p=,001

Tablo 18'de katılımcıların kişilik özelliklerinin stres problem odaklı başa çıkma puanları üzerindeki yordayıcılığına ilişkin regresyon analizine yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde modelin anlamlı olduğu ve dışa dönüklükten artan bir birim stres problem odaklı başa çıkma puanlarını ,175 birim azalttığı, psikotizmden alınan bir birim puanın stres problem odaklı başa çıkma puanlarını ,142 birim artırdığı görülmüştür.

Tablo 19.

Katılımcıların kişilik özelliklerinin stres kaçınma puanlarına yordayıcılığına ilişkin regresyon tablosu

Değişken	β	Standart hata	Beta	t	p
(Sabit)	23,349	1,636		14,271	,000
yalan	-,347	,247	-,100	-1,405	,161
psikotizm	,070	,325	,015	,216	,829
dışadönüklük	-,176	,201	-,061	-,876	,382
nörotizm	-,214	,211	-,070	-1,012	,313

R=,132 R²=,017 F_(4,195)=,933 p=,446

Tablo 19’da katılımcıların kişilik özelliklerinin stres kaçınma puanları üzerindeki yordayıcılığına ilişkin regresyon analizine yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde modelin anlamlı olmadığı ve herhangi bir kişilik özelliğinin stres kaçınma puanları üzerinde yordayıcılığa sahip olmadığı görülmüştür.

5. BÖLÜM

TARTIŞMA

Araştırmada hemşirelerin kişilik özellikleri, duygusal zekâ özellikleri ve stresle başa çıkma yöntemleri arasındaki ilişkiler incelenmiş ve bulgular bulunan sonuçlara göre değerlendirilmiştir.

Araştırmaya katılan hemşirelerin duygusal zekâ puanlarının cinsiyetlere göre anlamlı bir düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Erkeklerin duygusal zekâ ölçeği puanları kadınlardan anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Cinsiyet ile duygusal zekâ arasında bulunan farklılaşmalar konusunda alan yazımda birçok farklı bulgu bulunmuştur. Hemşireler üzerinde yapılan başka bir çalışmada da benzer bulgulara ulaşılmıştır (Karakaş & Küçükoğlu, 2011, s. 10). Kadın ve erkek arasında duygusal zekânın farklılaşmadığını gösteren çalışmalar vardır (Gür, Altınayak, & Apay, 2019, s. 41). Hemşirelik öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada cinsiyetin erkeklerde daha yüksek puanlara sahip olduğu ancak duygusal zekâ puanlarında anlamlı bir fark oluşturmadığı bulunmuştur (Kılıç, Çağlıyan, & Dağ, 2017, s. 280). Alan yazında kadınların daha yüksek duygusal zekâyâ sahip olduğunu gösteren çalışmalar da vardır (Karman, 2021, s. 76).

Bu araştırma stresten kaçınma alt ölçeği puanları değerlendirildiğinde kadın katılımcıların puanlarının anlamlı bir şekilde erkek katılımcılardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Stres odaklı başa çıkma puanlarında cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Katılımcıları cinsiyetlerine göre stres sosyal destek puanları incelendiğinde ortalama puanların birbirine çok yakın çıkmış ve aralarında anlamlı bir farkın bulunmamıştır. Alan yazında kadınların stresle başa çıkma puanlarının daha yüksek olduğu çalışmalar vardır (Yurtsever, 2009, s. 191).

Cinsiyet ile nörotisizm puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuş ve kadınların nörotisizm puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Alan

yazımında sağlık meslek yüksek okulu öğrencilerine yapılan çalışmada araştırma bulgusunu destekler şekilde kadınların daha yüksek nörotisizm puanlarına sahip olduğu görülmüştür (Geri & Tazegül, 2019, s. 307). Yüksek lisans öğrencileri ile yapılan bir çalışmada da kadınların erkelere arasında benzer bir fark bulunmuştur (Tunç & Aliyev, 2015, s. 954). Buna karşılık cinsiyet ile nörotisizm puanları arasında anlamlı bir fark bulamayan çalışmalarda mevcuttur (Deniz & Kesicioğlu, 2012, s. 6) (Gözel, Atmaca, & Durat, 2017). Bu durum cinsiyetin kişilik özellikleri üzerinde yabancı çalışmalar da elde edilen kadınların nörotisizm puanlarının daha yüksek olması ile uyumluken Türkiye’de anlamlı bir farkın olmadığı çalışmalar mevcuttur (Karancı, Dirik, & Yor, 2007, s. 260). Bunun sebebi bu farklılaşmanın cinsiyetten çok cinsiyet rolünün etkisinin de olabileceğini Shevlin ve arkadaşları ortaya koymuştur (Shevlin, Bailey, & Adamson, 2002, s. 484).

Kişilik anketi alt boyutlarından dışadönüklük, psikotizm ve yalan söyleme puanları cinsiyetlere incelendiğinde cinsiyetler arası anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgu hemşireler üzerine yapılan benzer bir çalışma ile benzerlik göstermektedir (Gözel, Atmaca, & Durat, 2017, s. 13). Farklı bir çalışmada ise kadınların psikotizm puanları erkeklere göre yüksek bulunmuştur. Bunun sebebi örneklem farklılıkları ve sigara bağımlılığı üzerinde çalışılması olabilir (Zincir, Zincir, Sünbül, & Kaymak, 2012, s. 164). Araştırmaya katılan hemşirelerin mesleklerinin isteyerek seçip seçmemesi ile duygusal zekâ puanlarında bir fark bulunmamıştır. Başka bir çalışmada farklı bir şekilde duygusal zekâ puanının mesleğini isteyerek seçenlerde daha yüksek olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (Girgin, 2009).

Katılımcıların mesleği isteyerek seçip seçmemesi ile stresle baş etme ölçeğinin alt ölçekleri olan problem odaklı baş etme ölçeği, sosyal destek ölçeği ile kaçınma ölçeği puanları arasında bir farklılaşma yoktur. Örneklem olarak hemşirelerin seçtiği bir çalışmada benzer bulgular bulunmuştur (Yılmaz, 2018, s.71). Bu duruma mesleğin toplumda geçerli bir meslek olması neden olabilir.

Bu çalışmada hemşirelerin mesleklerini isteyerek seçip seçmemesinin dışadönüklük, nörotisizm, psikotizm ve yalan söyleme puanlarında anlamlı bir fark

bulunmamıştır. Bu durum mesleklerini isteyerek seçen ve seçmeyenlerin kişilik özelliklerinde bir fark olmadığı anlamına gelmektedir.

Çalıştıkları kurumlar ile duygusal zekâ, stresle başa çıkmanın alt ölçekleri olan sosyal destek ölçek puanları, kaçınma ölçeği puanı ve problem odaklı baş etme ölçek puanı ile dışadönüklük, nörotisizm, psikotizm ve yalan söyleme puanlarının arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Bu benzer işleri farklı kurumlarda olsa da yapan hemşireler açısından beklenen bir sonuçtur.

Yapılan çalışmada yalnız ya da aile ile yaşamının duygusal zekâ puanı üzerinde bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür. Benzer şekilde duygusal zekanın aile hayatı ya da yaşama ile anlamlı şekilde farklılaşmadığını gösteren çalışma vardır (Karman, 2021, s. 79). Katılımcıların yalnız veya aile ile yaşamasının stresle baş etme ölçeğinin alt ölçekleri olan kaçınma, sosyal destek ve problemle baş etme alt ölçek puanlarında bir farklılık bulunmamıştır. Bu bulguyu üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışma da desteklemektedir (Özdemir İ. , 2013, s. 57). Her ne kadar sosyal destek ve ailenin ilişkisi olabileceği ilk başta akla gelse bile bunun anlamlı bir fark yaratmadığı bu çalışmada ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların yalnız veya aile ile yaşamasının dışadönüklük, nörotisizm, psikotizm ve yalan söyleme puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Evli, bekâr ya da boşanmış olmanın duygusal zekâ puanı arasında bir fark bulunmamıştır. Bu bulgu alan yazın ile örtüşmektedir (Babaoğlan, 2010; Güllüce ve İşcan, 2010).

Evli, bekâr ya da boşanmış olmanın stresle baş etme ölçeğine bağlı ölçekler olan sosyal destek ile kaçınma ölçeği puanlarında bir farklılık bulunmamıştır. Bekârların problem odaklı başa çıkma puanlarının evli ya da boşanmış bireylere göre anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Problem odaklı başa çıkmada anlamlı bir fark bulunmayan çalışmalar mevcuttur (Erdem, 2014, s. 168). Bu durum bekâr ve boşanmış olanların tek bir başlık altında bekâr olarak ele alınmasından olabilir.

Evli, bekâr ya da boşanmış olmanın yaşamasının dışadönüklük, nörotisizm, psikotizm ve arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yalan söyleme alt ölçeğinde ise bekârların evli ve boşanmışlara göre puanlarının anlamlı bir şekilde daha

düşük olduğu bulunmuştur. Buna karşın yalan alt ölçeği ile medeni hal arasında ilişkinin olmadığını gösteren çalışmalarda mevcuttur (Taşdemir, 2015, s. 60). Bekarların sosyal olarak evlilik bağı ile bir baskı altına alınmaması yalan söylemeyi azaltmış olabilir.

Eğitim durumu ile duygusal zekâ puanları arasında bir fark bulunmamıştır. Hemşirelik mesleğini yapan kişilerin belli bir eğitim seviyesinde bulunmaları bu farklılaşmayı önlemiş olabilir. Benzer olarak okul yöneticileri üzerinde yapılan bir çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir (Babaoğlu, 2010, s. 131).

Eğitim düzeyi ve stresle baş etme ölçeğine bağlı ölçekler olan sosyal destek ve kaçınma puanları arasında bir fark görülmemiştir. Problem odaklı başa çıkma puanında ise yüksek lisans mezunlarının diğer eğitim düzeylerine oranla anlamlı olarak farklı ve düşük çıkmıştır. Başka bir çalışmada ise bu farklılığın olmadığı ortaya koyulmuştur (Erdem, 2014, s. 166). Katılımcılar arasında yüksek lisans mezunu sayısının az olması değerlendirmeyi etkileyebileceği düşünülmektedir.

Katılımcıların eğitim düzeyi ile dışadönüklük, nörotisizm, psikotizm ve yalan söyleme puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki görülmemiştir. Aynı tarzda hemşireler üzerinde yapılan çalışmada da bu bulguya benzer şekilde Eysenck Kişilik Anketi – Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış alt ölçekleri ile eğitim durumu arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (Gözel, Atmaca, & Durat, 2017, s. 13)

Çalışma süreleri ile duygusal zekâ puanları arasındaki anlamlı bir ilişki yoktur. Benzer eğitim alanlarından geçen bu bireylerin benzer duygusal zekâ puanına sahip olmaları ve çalışma sürelerinin buna etkimemesi şaşırtıcı bir sonuç değildir. Alan yazında bu bulguyu destekler çalışma yılının duygusal zekâda anlamlı bir fark yaratmadığı görülen çalışma vardır (Babaoğlu, 2010, s. 131).

Çalışma süreleri ile dışadönüklük, psikotizm ve yalan söyleme puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Katılımcıların meslek hayatlarında çalıştıkları yıl ile nörotisizm puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre meslek hayatlarında 15 yıl ve üzeri çalışanlar 8-15 yıldır çalışanlara göre daha yüksek puana sahiptir. Bu durum 15 yıl ve daha üzerinde çalışan hemşirelerin mesleki yorgunluk ile kişilik özelliğinin değişmesinden kaynaklanabilir. Hemşireler üzerinde

yapılan bir diğerk araştırmada benzer şekilde 15 yıl ve üzeri çalışanların nörotisizm puanları anlamlı şekilde daha yüksek çıkmıştır (Gözel, Atmaca, & Durat, 2017). Katılımcıların meslek hayatlarında çalıştıkları yıl ile dışadönüklük, psikotizm ve yalan söyleme puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Çalışma şekli gündüz mesaisi, gece mesaisi ve vardiyalı olarak ayrıldığında bu çalışma sürelerinin duygusal zekâ puanında bir fark bulunmamıştır. Benzer şekilde hemşireler üzerinde yapılan bir başka çalışma da bu bulguyu destekler niteliktedir (Karakaş & Küçükoğlu, 2011, s. 11).

Çalışma şekli ile yaşamasının stresle baş etme ölçeğine bağlı ölçekler olan sosyal destek, problemle baş etme ve kaçınma ölçek puanlarında bir farklılık bulunmamıştır. Bu bulguyu destekler şekilde hemşireler üzerinde yapılan bir çalışmada da anlamlı bir fark bulunmamıştır (Taşçı, Özer, & Koştu, 2007, s. 46).

Katılımcıların çalışma şekli ile dışadönüklük, nörotisizm, psikotizm ve yalan söyleme puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Aynı tarzda hemşireler üzerinde yapılan başka bir çalışmada bu bulguyu destekler sonuçlar bulunmuştur (Gözel, Atmaca, & Durat, 2017).

Gelir düzeyleri ile duygusal zekâ puanları arasında fark bulunmamıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğunun gelir düzeyinin benzer olması duygusal zekâ düzeylerinin benzer olmasına yol açmış olabilir. Bu bulguyu destekler çalışma Gaziantep ilinde yapılmıştır (Çimli & Çelik, 2019, s. 89). Alan yazında hemşirelerin gelir düzeyi ile duygusal zekâlarının anlamlı bir fark oluşturduğu çalışma da vardır (Karakaş & Küçükoğlu, 2011, s. 11).

Katılımcıların gelir seviyeleri ve stresle baş etme ölçeğinin alt ölçekleri olan sosyal destek, problemle başa çıkma ile kaçınma alt ölçeği puanlarında bir farklılık bulunmamıştır. Benzer şekilde Çimli ve Çelik'in (2019) yaptığı araştırma alan yazında bu bulguyu desteklemektedir.

Gelir düzeyleri ile dışadönüklük, nörotisizm, psikotizm ve yalan söyleme puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulguya benzer çalışmaları desteklemektedir (Taşdemir, 2015, s. 61).

Meslekten memnun olma durumları ile duygusal zekâ puanları arasında bir fark yoktur. Meslekten memnun olma durumları ile stresle baş etme ölçeğine bağlı ölçekler olan kaçınma, sosyal destek ve problemle baş etme ölçeği puanlarında bir farklılık bulunmamıştır.

Meslekten memnun olma durumları ile nörotisizm, psikotizm ve yalan söyleme puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Katılımcıların meslekten memnun olma durumları ile dışadönüklük puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Mesleğinden memnun olmayanların dışa dönüklük puanları diğer gruplara göre anlamlı olarak düşüktür. Bu durum işinden memnunsuz olan bireylerin memnuniyetsizliklerinden dolayı daha az dışadönük olabilirler. Başka bir çalışmada da hemşirelerin mesleki memnuniyetinin ile dışa dönüklüğü etkilediği bulunmuştur (Özdemir, Temiz, & Akın, 2020, s. 462).

Meslek yaşamlarını nasıl buldukları ile duygusal zekâ arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. İş tatmini ile duygusal zekâ arasında ilişkili olduğunu gösteren akademisyenler üzerinde yapılan bir çalışma vardır (Taşlıyan, Hırlak, & Çiftçi, 2014, s. 70). Ancak hemşirelik özelinde daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir.

Meslek yaşamlarını nasıl buldukları ve stresle baş etme ölçeğine bağlı ölçekler olan sosyal destek, problemle baş etme ile kaçınma ölçeği puanları arasında bir farklılık bulunmamıştır. Mesleki tatmin gibi daha geniş kavramlar ile yapılan çalışmalarda problem çözme ile mesleki tatmin arasında bir ilişki kurulmuş olsa da (Pekkan, Biçer, & Kapusuz, 2020, s. 644) çalışmanın sınırlılığı gereği detaylandırılmamıştır. Araştırmada meslek yaşamlarını kısmen başarılı değerlendirenlerin başarısız değerlendirenlere göre psikotizm puanlarının anlamlı bir şekilde düşük olduğu bulunmuştur. Bu durum kendini başarısız bulanların psikotizm puanlarının yüksek olması anlaşılabilir bir durum. Meslek yaşamlarını nasıl buldukları ve nörotisizm, dışadönüklük ile yalan söyleme puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Alan yazında, iş ortamında stres ve stresle başa çıkma yöntemleri ile yapılan çalışmada 300 katılımcıdan alınan verilere göre %64'ü işini sevdiğini belirtmişlerdir (Okutan ve Tengilimoğlu, 2002).

Katılımcıların kişilik özelliklerinden nörotisizm ile duygusal zekâyı yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Duygusal zekâ puanları ve nörotisizm puanları arasında ters yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Duygusal zekâ puanı yüksek olanların daha düşük nörotisizm kişiliğine sahip olmaları beklenen bir durumdur. Duygusal zekâsı yüksek kişiler hem kendilerinin hem de başkalarının neler hissettiğini hangi duygular ile davrandığını anlama konusunda daha başarılıdırlar. Böylece tepkileri daha doğru ve duygusal tutarlılıkları daha yüksektir. Bu durum nörotisizm ile ters ilişkide olması beklenen bir sonuçtur. Dışadönüklük de duygusal zekâyı yordadığı ve pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Kişilik özelliklerinden nörotisizm in problem odaklı başa çıkmanın yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Nörotisizm ile problem odaklı başa çıkma arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Nörotisizm puanları yüksek olması problem odaklı başa çıkmayı olumsuz yönde etkilemektedir. Psikotizimin de problem odaklı başa çıkmayı yordadığı bulunmuştur. Psikotizm kişilik özelliği daha yüksek olanların problem odaklı başa çıkmada daha başarılı olduğu bulunmuştur.

Dışa dönüklüğün sosyal desteği yordadığı bulunmuştur. Bu durum daha dışa dönük kişilikteki insanların çevresinden daha fazla destek alarak sosyal başa çıkma becerisinden olabilir. Katılımcıların kişilik özelliklerinin stresle başa çıkma ölçeğinin kaçınma alt ölçeğini yordamadığı görülmüştür.

6. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Bu araştırma günümüzde büyük bir sorun hale gelen ve dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgının, hemşirelerin kişilik özellikleri duygusal zeka ve stresle baş etme ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırmada (EKA-GGK) Eysenck Kişilik Anketi-Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu, Rotterdam Duygusal Zeka Ölçeği ile Stresle Başa Çıkma Ölçeği (SBÖ) kullanılmış ve 215 gönüllü katılımcı ile çalışılmıştır.

Araştırmada hemşirelerin kişilik özellikleri, duygusal zeka özellikleri ile stresle baş etme yöntemleri arasındaki ilişkiler incelenmiş ve bulgular bulunan sonuçlara göre değerlendirilmiştir.

Katılımcıların cinsiyet durumlarına göre duygusal zeka puanlarında ve stres kaçınma puanlarında ve nörotisizm puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Erkek katılımcılar daha yüksek duygusal zeka puanlarına sahiptir. Kadın katılımcıların stres kaçınma ve nörotisizm puanları daha yüksek olduğu görülmüştür.

Katılımcıların medeni durumlarına göre problem odaklı başa çıkma puanları ve yalan puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Boşanmış bireylerin problem odaklı başa çıkma puanları evli ve bekar bireylere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Katılımcıların eğitim durumlarına göre problem odaklı başa çıkma puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Eğitim durumu yüksek lisans olan bireylerin problem odaklı başa çıkma puanları diğer eğitim durumlarına göre düşük olduğu görülmüştür.

Katılımcıların meslekte memnun olma durumlarında göre dışadönüklük puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Mesleğinden memnun olmayan katılımcıların dışadönüklük puanları diğer durumlara göre düşük olduğu görülmüştür.

Katılımcıların meslek yaşamlarını nasıl bulduklarına göre psikotizm puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Meslekte kısmen başarılı olan bireylerin psikotizm puanları başarısızlara göre daha düşük olduğu görülmüştür.

Kişilik ve alt boyutları olan dışadönüklük, nörotisizm, psikotizm ve kontrol amaçlı yalan söyleme alt boyutlarında meslek yaşamlarında kendini yetersiz hisseden hemşirelerin psikotizm alt boyut puanlarının daha yüksek çıktığı bulunmuştur. Bu durum hemşirelerin Covid-19'un getirdiği olumsuz durumlar ile başa çıkmak için geliştirdikleri bir kişilik özelliği olabilir. İleriki çalışmalar ile Covid-19 süreci ve sonrasında hemşirelerin kişilik özellikleri karşılaştırılarak daha ileri çalışmalar yapılabilir.

Bu süreçte birçok sağlık çalışanının zor şartlar altında çalıştığı düşünüldüğünde mesleğinden memnun olmama davranışı anlaşılabilir bir durumdur. Bu durumdaki çalışanların dışadönüklük puanlarının düşük çıkması karamsarlık ile daha içe dönük bir kişilik haline dönüşmelerinden olabilir. Hemşirelerin mesleki memnuniyeti arttıracak çalışmalar ile bu durumun düzeltilebileceği öngörülebilir.

Nörotisizm puanlarındaki uzun süre çalışanlardaki artış mesleğin yıpratıcı koşulları üzerine eklenen pandeminin etkisi ile açıklanabilir. Özellikle uzun yıllar çalışmış ve pandemide de hizmet vermiş kişilerin duygusal tepkiselliğindeki azalma beklenen bir sonuç olarak karşılanabilir. Bu durumda uzun süren çalışma hayatı sonrasında hem Covid-19 sürecinin daha yıpratıcı olduğunun göstergesi olabilir.

6.2. Öneriler

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular ışığında hastane yönetimine, araştırmacılara ve klinisyenlere yönelik öneriler anlatılacaktır.

Hastane yönetimi hemşirelerin yaşayabilecekleri mesleki problemlerine karşı ve özellikle covid-19 salgınında hemşirelerin duygularını yönetme, duygularını kontrol etme ve stresle başa çıkma ile ilgili etkinlikler, destekleyici seminerler ve çeşitli testler yapılarak problemlere karşı farkındalık çalışma yapılması önerilebilir.

Elde edilen bulgulardan hareketle araştırmacılara yönelik öneriler şunlardır; Tüm dünyada sağlık çalışanları üzerine görülmemiş bir iş yükü yaratarak sadece onları fiziksel olarak değil ruhsal olarak da etkileyen Covid-19 salgınının etkileri henüz tam olarak anlaşılabilmiş değildir. Bu çalışma ileriki çalışmalar için bir öncül durumdadır. Çalışmanın kısıtlıkları göz önüne alındığında benzer çalışmalar ile daha geniş örneklemeler ele alınarak Covid-19'un etkileri daha iyi anlaşılabilir. Bu çalışma daha çok salgın öncesindeki bulgular ile karşılaştırma yapmış olup salgın sonrasında yapılacak ileriki çalışmalarda salgın öncesi, salgın süreci ve salgın sonrasında karşılaştırmasını yapmak da mümkün olacaktır. Hemşireler ve sağlık çalışanlarının kişilik özelliklerinde değişim, duygusal zeka seviyeleri ve stresle başa çıkmalarındaki farklılaşma bu çalışmada salgın süresi içinde izlenmiş olup daha uzun zamansal kesitlerde tekrarlayan çalışmalar ile bu değişimin bulguları için yeni araştırmalar yapılabilir.

Yapılan araştırma, devlet hastanesi ve eğitim ve araştırma hastanelerinde çalışan hemşireleri kapsamaktadır. Araştırmacılara yönelik öneri; özel hastanedeki hemşireler ile yeni çalışmalar veya devlet hastaneleri ile özel hastane hemşireleri karşılaştırmaya yönelik yeni araştırmalar yapılabilir.

Uzun süredir mesleğini yapan hemşirelerin nörotisizm puanlarında gözlenen yükseklik mesleğin yıpratıcı etkisi ve Covid-19 salgınının hemşireler üzerindeki etkisinden hangisinin daha çok etkilediğine dair daha ileri araştırmalar yapılabilir. Ayrıca 15 yıldan daha fazla hemşirelik yapanlara yönelik destekleyici çalışmalar yapılması hastaneler için göz önünde bulundurulabilir.

Klinisyenlere yönelik şu öneriler sunulabilir; Covid 19 sürecini göze alarak diğer dönemlerden farklı olarak özellikle meslekte uzun yıllarını geçirmiş hemşirelerin nörotisizm kişilik özelliklerini bu süreçten kaynaklanabileceğini göz önünde bulundurmalarıdır.

Meslekten memnun olmayanların daha içine kapanık bir karakter sergilediği görülmüştür. Bu yüzden hastane yönetimlerinin çalışanların daha fazla kaynaşabileceği etkinlikler düzenleyerek dışa dönük karakterlerinin geliştirilmesini sağlayabilirler. Hizmet içi eğitimler ile mesleki kabiliyetleri arttırmak, meslekten alacakları memnuniyeti artırabilmek hastane yönetimlerinin yapabileceği diğer önemli aksiyonlar düşünülmektedir. Dışa dönüklüğün mesleki ortamda daha az olmasını kendi başına bir kişilik özelliği olarak değil bunun meslekten memnun olamam ile ilişkisini de göz önünde bulundurmalıdırlar.

Nörotisizm ile duygusal zekanın ters yönde işlemesi nörotisizm kişilik özellikleri gösteren bireylerin duygusal zekalarını geliştirici tavsiye ve eğitimler ile bunu değiştirebileceği düşünülmektedir. Bunun yanında yine nörotisizm ile ters yönde bir ilişki kurulan problem odaklı başa çıkma ele alındığında kişilerin sorunlarına analitik düşünce yöntemleri ve problem odaklı başa çıkma tekniklerini geliştirmesi sağlanması olumlu katkı verecektir. Klinisyenlerin bu ilişkileri göz önüne alarak nörotisizm kişilik gösterenlere yaklaşması önerilmektedir.

Bir diğer bulgu da dışa dönüklük ve sosyal destek arasındaki pozitif ilişkidir. Özellikle Covid-19 salgını gibi insanların yalıtıldığı dönemlerde dışa dönüklükte azalma olması beklenir. Bu durumda insanların kişisel ilişkilerini yeni normallere uyarlayarak uzaktan ilişki kurmaları desteklenebilir. Böylece dışa dönüklük açısından daha olumlu bir durum elde edilebilir. Bu da sosyal desteği artırarak kişilerin sağlığına olumlu bir etki yapacaktır. Ters durumda karantina ile yalnızlaşan birey daha içe dönük olacak ve sosyal desteğini kaybedecektir. Klinisyenler yeni normallere uygun kişilerin dışa dönük yapısını koruyabilecekleri ve sosyal destekten mahrum kalmayacakları öneriler geliştirmelidir.

Yapılan alan yazın taramalarında bu değişkenlerin bir arada kullanıldığı benzer çalışmalar bulunmaktadır. Ama Covid-19 sürecindeki hemşireler ile bu değişkenlerin bir arada kullanıldığı başka bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Bu araştırma, yeni araştırmacılara verimli bir çalışma alanı oluşturup Literatürdeki açığı kapatacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, F. T. (2002). Duygusal Zekâ ve Liderlik. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (12), 53-68.
- Adler, A. (2011). *İnsan Tabiatını Tanıma*. İstanbul: Kumsaati.
- Ahorsu, D. K., Lin, C. Y., Imani, V., Saffari, M., Griffiths, M. D., & Pakpour, A. H. (2020). The fear of COVID 19 scale: Development and initial validation. *International Journal of Mental Health and Addiction*. Advance Online Publication. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00270-8>.
- Akçay, C. Ve Çoruk, A. (2012). Çalışma Yaşamında Duygular ve Yönetimi: Kavramsal Bir İnceleme. *Eğitimde Politika Analizi Dergisi*, 1(1),3-25.
- Akerjordet K, Severinsson E. Emotional Intelligence in Mental Health Nurses Talking About Practice. *International Journal of Mental Health Nursing* 2004; 13(3):164-170.
- Akın, Ahmet & Çetin, Bayram (2007). Depresyon, Anksiyete Stres Ölçeği (DASÖ): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 241-268
- Akın, M. (2004). *İşletmelerde Duygusal Zekanın Üst Kademe Yöneticiler İle Astları Arasındaki Çatışmalar Üzerindeki Etkileri*. Doktora Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aktaş, Aylın (2006). *Farklı Kültürlerdeki Yöneticilerin Kişilik Özelliklerine Dayanarak Liderlik Anlayışlarının Belirlenmesi: Türk ve Amerikan Otel Yöneticilerinin Karşılaştırmalı Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Altan, M. Z. (2011). Çoklu zekâ kuramı ve değerler eğitimi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 53-57.
- Altınköprü, T. (2000). *Şahsiyet analizi*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.

- Altıntaş, E. ve Gültekin, M. (2014). *Psikolojik danışma kuramları* (1. baskı). Ankara:Nobel Yayınları.
- Aslan, R. (2020) Tarihten Günümüze Epidemiler, Pandemiler ve Covid-19. *Ayrıntı Dergisi*, 8(65): 35-41.
- Aslan, Ş. ve Özata, M. (2008). Duygusal zekâ ve tükenmişlik arasındaki ilişkilerin araştırılması: sağlık çalışanları örneği. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (30), 77-97.
- Atkinson, R.L., Atkinson, R.C., Smith, E. E., Hoeksema, S.N. (1999). *Psikolojiye Giriş*.Çeviren;Yavuz Alagon, Arkadaş Yayınları, Ankara, Sayfa:488-521.
- Atkinson L. Rita, R., Atkinson, Richard C., Smith, Edward, E. & Hoeksama, Susan, N. (2002). Psikolojiye Giriş. (2.Baskı). İstanbul: Arkadaş Yayınları.
- Avşar, G. ve Kaşıkçı,M. (2010). Hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinde duygusal zeka düzeyi. *Anadolu Hemşirelik Sağlık Bilim Dergisi*, (13),1-6.
- Aydın, İ. (2008). "*İş Yaşamında Stres*". Ankara: Pegem Akademi.
- Aydın, Ş. (2004). Örgütsel stres yönetimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(3).
- Aysel, L. (2006). *Liderlik ve Duygusal Zekâ*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Babaoğlu, E. (2010). Okul Yöneticilerinde Duygusal Zekâ. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 11(1), 119-136.
- Bacanlı, H., İlhan, T. ve Aslan, S. (2009). Beş faktör kuramına dayalı bir kişilik ölçeğinin geliştirilmesi: Sıfatlara dayalı kişilik testi (SDKT). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 261-279.
- Baltaş , Acar ve Baltaş, Zuhâl (2000), Stres ve Başa Çıkma Yolları , 20. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Baltaş, A. ve Baltaş, Z. (1999). Stres ve Başa Çıkma Yolları. İstanbul: Remzi Kitabevi

- Baltaş, A. ve Baltaş, Z. (2002). *Stres ve Başa Çıkma Yolları. İstanbul: Remzi Yayınevi.*
- Baltaş, Z ve Baltaş, A. (2008). *Stres ve stresle başa çıkma yolları*, 25. Baskı, İstanbul, Remzi Yayınevi.
- Baltaş, Z. (2000), Stres ve Sağlık. *Sağlık Psikolojisi Halk Sağlığında Davranış Bilimleri*. İstanbul, Remzi Kitabevi, 2000,133-170.
- Barutçugil, İ. (2000). Organizasyonlarda duyguların yönetimi, İstanbul: Kariyer Yayıncılık İletişim, Eğitim Hizm. Ltd. Şti, 2000.
- Basut, E. (2006). Stres, başa çıkma ve ergenlik. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. 13(1), 31–36.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik* (1. basım). (İ. D. Erguvan Sarıoğlu, Çev.) İstanbul: Kaktüs Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1992).
- Büyükbayram, A., ARABACI, L. B., Gülsenay, T. A. Ş., & Varol, D. (2016). Öğrenci hemşirelerin duygusal zekâ ve sosyotropi-otonomi kişilik özellikleri ile psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişki. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(3), 29-37.
- Büyükbayram, A. ve Gürkan, A. (2014). Hemşirelerin İş Doyumunda Duygusal Zekânın Rolü. *Journal of Psychiatric Nursing/ Psikiyatri Hemşireleri Derneği*, 5(1).
- Braham,B.,J. (1998). *Stres yönetimi, ateş altında sakin kalabilmek* (çev.Vedat Diker) İstanbul, Hayat Yayınları.
- Chamorro-Premuzic, T. (2014). *Kişilik ve Bireysel Farklılıklar*. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları.
- Choi, K. R., Skrine Jeffers, K., & Logsdon, M. C. (2020). Nursing and the novel coronavirus: Risks and responsibilities in a global outbreak. *Journal of Advanced Nursing, Epub ahead*, 1–2. <http://doi.org/10.1111/jan.14369>

- Ciarrochi, J., Deane, F. P., Anderson, S. (2002). Emotional Intelligence Moderates The Relationship Between Stress and Mental Health. *Personality and Individual Differences*, 32, 197-209.
- Ciccarelli, S. K. ve White, J. N. (2016). *Psikoloji* (D. N. Şahin, Çev.). Ankara: Nobel Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2015).
- Cooper, R. K., & Sawaf, A. (2003). *Liderlikte duygusal zeka* (3. Baskı) İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Cüceloğlu, D. (2010). *İnsan ve davranışı* (20. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çakar, U., ve Arbak, Y. (2004). Modern Yaklaşımlar Işığında Değişen Duygu-Zekâ İlişkisi ve Duygusal Zekâ. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(3), 23-48.
- Çankaya, M., & Çiftçi, G. E. (2019). Hemşirelerin stresle başa çıkma tarzlarında duygusal zekanın etkisi: Çorum ilinde bir uygulama. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 391-414.
- Çarıkçı, İ., Kanten, S., & Kanten, P. (2010). Kişilik, duygusal zeka ve örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkileri belirlemeye yönelik bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11), 41-65.
- Çimli, S., & Çelik, M. (2019). Çalışanların Duygusal Zekâ Düzeylerinin Stresle Başa Çıkma Tarzları Üzerine Etkisi. *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 80-92.
- Dağhan, Ş. (2017). "Halk sağlığı hemşireliği felsefesiyle hemşire olmak" anlamı nedir? *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 10(2), 107–112.
- Dal, Ö. G. V. ve Eroğlu, A. H. (2015). Farklı kişilik özelliklerine sahip bireylerin risk algılarının tüketici davranışı açısından incelenmesi: üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 361-385.

- Deniz, M., & YILMAZ, E. (2006). Üniversite öğrencilerinin duygusal zekâ ve stresle başa çıkma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(25), 17-26.
- Deniz, Ü., & Kesicioğlu, O. S. (2012). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Kişilik Özelliklerinin Bazı Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 (2), 1-13.
- Doğan, E., & Eser, M. (2013). "Üniversite öğrencilerinin stresle başa çıkma yöntemleri: Nazilli MYO örneği", *Electronic Journal of Vocational Colleges, UMYOS Özel Sayı*.
- Doğan, F. (2008). *Sınıf öğretmenlerinin stres kaynakları ve baş etme yolları (Kilis ili örneği)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, S., ve Demiral, Ö. (2007). Kurumların Başarısında Duygusal Zekanın Rolü ve Önemi. *Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14(1), 209- 230.
- Durmuş, A.(2003). *Çocuğumu Gençliğe Ve Hayata Hazırlıyorum* (2.Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Earl, J. (2004). The cultural consequences of social movements. In Snow, D. A., Soule, S. A., Kriesi, H (eds.), *The Blackwell Companion to Social Movements*, 508-530. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Elli, Ü. E. (2020). *Pandemi ve psikolojik etkileri*. İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Kültür ve Spor Dairesi Başkanlığı, Belgeler ve Sunumlar. <http,s://acikerisim.gelisim.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11363/2202/Pandemi%20ve%20Psikolojik%20Etkileri.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Er, N. (2006). Duygu durum sıfat çiftleri listesi. *İstanbul Çalışmaları Dergisi*, (26), 21-43.

- Eraslan, B. (2000). *Yaşam doyumları farklı ilköğretim öğretmenlerinin stresle başa çıkma stratejilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Erdem, H. (2014). Algılanan Örgütsel Destek Ve Kontrol Odağının Stresle Başa Çıkma Yöntemleri Üzerine Etkileri: Psikolojik Sermayenin Bu Süreçteki Rolü Ve Bir Alan Araştırması. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı.
- Erkmen, N. ve Çağrı, Ç. (2008). "Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Stresle Başa Çıkma Tarzlarının Bazı Değişkenlerle İlişkisi". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2). 231-242.
- Erdoğan, İ. (1983). *İşletmelerde Davranış*, Evrim Ofset Matbaacılık.
- Eroğlu, F. (2015). *Davranış Bilimleri* (14. baskı). İstanbul: Beta.
- Eroğlu, F. (2011). *Davranış Bilimleri*. İstanbul: Beta Basım-Yayım.
- Eysenck HJ, Eysenck SB (1975) *Manual of the Eysenck Personality Questionnaire (adult and junior)*. Hodder & Stoughton, London.
- Farley, T., Galves, A., Dickinson, M. ve Perez, M. J. D. (2005). Stres, coping, and health: A comparison of Mexican immigrants, Mexican- Americans, and non- Hispanic whites. *Journal of Immigrant Health*. 7(3), 213-219.
- Farmer, A., McGuffin, P. ve Williams, J. (2002). *Measuring psychopathology*. New York: Oxford.
- Farrell, F. (2001). Postmodernism and educational marketing. *Educational Management Administration & Leadership*, 29 (2), 169-179.
- Folkman, S. (2010). Stress, Coping and Hope. *Psycho-Oncology*, 19, 901-908.
- Folkman, S. ve Lazarus, R. S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. New York: Springer Publishing.

- Folkman, S., Lazarus, R. S., Dunkel-Schetter, C., DeLongis, A. ve Gruen, R. J. (1986). Dynamics of a stressful encounter: cognitive appraisal, coping, and encounter, outcomes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50(5), 992-1003.
- Fraenkel, Jack R., & Wallen, Norman E. (2009). How to design and evaluate research in education (Seventh ed.). New York: McGraw-Hill.
- Friedman, M. ve Rosenman, R. H. (1974). Type A Behavior and Your Heart. NY: Fawcett Books.
- Fromm, E. (1994). *Kendini Savunan İnsan*. İstanbul: Say Yayınları.
- Geri, S., & Tazegül, Ü. (2019). Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Kişilik boyutlarının Cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılması (Mardin İl Örneği). 2. *Uluslararası Herkes İçin Spor Ve Wellness Kongresi*, (s. 304-309). Antalya.
- Girgin, G. (2009). Öğretmen Adaylarında Duygusal Zekanın Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi* (22), 131-140.
- Goleman, D. (2000). *Duygusal zekâ* (17. basım). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Gözel, G., Atmaca, G. D., & Durat, G. (2017). Hemşirelerin Kişilik Özellikleri İle İş Performansları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3 (1), 11-16.
- Güçlü, N. (2001). "Stres Yönetimi". *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 21(1). 91-109.
- Güneş, N. (2016). *Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Erformansa Etkisi: Yerel Yönetimlerde Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Türk Hava Kurumu Üniversitesi/SBE, Ankara.
- Güney, S. (2000). *Davranış Bilimleri*. 2. Baskı. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Güney, S. (2011). *Örgütsel davranış*. Ankara: Nobel Yayınevi
- Güllüce, A. Ç., & İşcan, Ö. F. (2010). Mesleki Tükenmişlik ve Duygusal Zeka arasındaki ilişki. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İibf Dergisi*, 7-29.

- Gür, E. Y., Altınayak, S. Ö., & Apay, S. E. (2019). Duygusal Zekanın Cinsiyet Değişkeni Açısından İncelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* (8(2)), 35-42
- Gürüz, D. ve Eğinli, A. T. (2012). *Kişilerarası iletişim: bilgiler-etkiler-engeller* (3.baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Hachisu, T., & Suzuki, K. (2018). Tactile apparent motion through human-human physical touch. In *Haptics: Science, Technology, and Applications* (pp. 163–174).
- Hellriegel, D. ve Slocum, J. W., Jr. (2008). *Organizational behavior* (13. basım). USA: South-Western Cengage Learning
- Huang, C., Wang, Y., Li, X., Ren, L., Zhao, J., Hu, Y., ... Cao, B. (2020). Clinical features of patients infected with 2019 novel coronavirus in Wuhan, China. *The Lancet*, 395(10223), 497–506. [http://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30183-5](http://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30183-5)
- International Council of Nurses (ICN) Nursing the World to Health - ICN announces theme for International Nurses Day 2020. (2020). Erişim tarihi: 16.04.20201 <https://www.icn.ch/news/nursing-world-health-icn-announces-theme-international-nurses-day-2020>
- Johns Hopkins Medicine. (2020). *Coronavirus COVID-19 (SARS-CoV-2)*. https://www.hopkinsguides.com/hopkins/view/Johns_Hopkins_ABX_Guide/540747/all/Coronavirus_COVID_19__SARS_CoV_2_ (Erişim Tarihi: 16.04.2021).
- Karabulut, A. (2012). *Duygusal Zekâ: Baron Ölçeği Uyarlaması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karahan, A., Gürpınar, K., Özyürek, P. (2007). Hizmet Sektöründeki İşletmelerin Örgüt İçi Stres Kaynakları: Afyon İl Merkezindeki Hastanelerde Çalışan Cerrahi Hemşirelerinin Stres Kaynaklarının Belirlenmesi. *Abant İzzet*

Baysal Üniversitesi İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3(3), 27-44.

Karakaş, A. S., & Küçüköğlü, S. (2011). Bir Eğitim Hastanesinde Çalışan Hemşirelerin Duygusal Zeka. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14 (3), 8-13.

Karahan, T. F. ve Sardoğan, M. E. (2012). *Psikolojik danışma ve psikoterapide kuramlar* (4. baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

Karasar, Niyazi. (2005). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karman, B. (2021). 18-24 Yaş Arası Bireylerde Aleksitimi Ve Duygusal Zekanın Sürekli Öfke Ve Öfke İfade Tarzları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Programı.

Karancı, A. N., Dirik, G., & Yorulmaz, O. (2007). Eysenck Kişilik Anketi-Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu'nun (EKA-GGK) Türkiye'de Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 18(3), 1-8.

Kılıç, H. F., Çağlıyan, S., & Dağ, G. S. (2017). Hemşirelik Öğrencilerinin Duygusal Zeka Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma*, 14(4), 275-282.

Konak, S. (2005). *Kara havacı pilotlar için stres ve stres yönetimi (kara havacılığında bir araştırma)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kar Harp Oku Savunma Bilimleri Enstitüsü.

Köknel, Ö. (1997). Kaygıdan Mutluluğa Kişilik, İstanbul: Altın Kitaplar.

Kulaksızoğlu, A. (2006). *Ergenlik Psikolojisi* (8.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kültür, Y. Ziya (2006). *Ortaöğretim Kurumlarındaki Yöneticilerin Liderlik Stilleri ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Lazarus, D. (1993). From psychological stress to the emotions. *Annual Review of Psychology*, 44, 1-21.
- Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). Stress, appraisal, and coping. New York: Springer
- Lazarus, R.S. (1993). 'Coping Theory and Research: Past, Present and Future', *Psychosomatic Medicine*, 55 (3): 234-247.
- Mayer, J. D. (2007). Asserting the definition of personality. *The Online Newsletter for Personality Science*, 1, 1-4.
- Merriam-Webster. (2020). When Does an Outbreak Become an Epidemic? <https://www.merriam-webster.com/words-at-play/spanish-flu> (Erişim Tarihi: 16.04.2021).
- Mete, Cengiz (2006). *İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Kişilik Özellikleri İle İş Tatminleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- McCrae, R. R. ve Costa, P. T. (2003). *Personality in adulthood: A five-factor theory perspective* (2. baskı). New York: Guilford Press.
- McQueen A. Emotional Intelligence in Nursing Work. *J Adv Nurs* 2003; 47(1):101-108.
- Monteiro, N. M., Balogun, S. K., & Oratile, K. N. (2014). Managing stress: the influence of gender, age and emotion regulation on coping among university students in Botswana. *International journal of adolescence and youth*, 9(2), 153-173.
- Moorhead, Gregory ve Ricky W. GRIFFIN (1992), *Organizational Behavior*, 3. B., Houghton Mifflin Company, Boston.
- Okutan, M. ve Tengilimoğlu, D. (2002). İş ortamında stres ve stresle başa çıkma yöntemleri: bir alan uygulaması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(3), 15-42.

- Onay, M. ve Uğur, B. (2011). Sağlıktaki Memnuniyetin Sessiz Sihri: Duygusal Zeka. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 23-34.
- Önen, A. S. (2012). Öğretmen adaylarının kişilik özellikleri ve duygusal zeka düzeylerinin stresle başa çıkmalarına etkileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(42).
- Öner, U., (2010), Stresle Başa Çıkma, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Örnek, A.Ş. ve Aydın, Ş. (2008). "*Kriz ve Stres Yönetimi*". Ankara: Detay Yayıncılık.
- Özdemir, İ. (2013). Aile Yanında Yaşayan Ve Ailesinden Ayrı Yaşayan Üniversite Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Destek, Stresle Başa Çıkma Tarzları, Kaygı Düzeyleri Ve Psikolojik Belirtiler Açısından Karşılaştırılması. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Dalı.
- Özdemir, Ö., Temiz, G., & Akın, S. (2020). Hemşirelerin Kişilik Özellikleri, Benlik Kavramı ve Mesleğe İlişkin Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *JAREN*, 6 (3), 455-464.
- Özgün, M. S. (2007). *Okul Psikolojik Danışmanlarının Kişilik Özellikleri ile Mesleki Yetkinlik Beklentileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Özkalp, E. (2002). *Davranış bilimine giriş* (3. baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Özsoy, E. (2013). *A tipi ve b tipi kişilik ile iş tatmini arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik bir araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Özsoy, E., & Yıldız, G. (2013). Kişilik Kavramının Örgütler Açısından Önemi: Bir Literatür Taraması. *İşletme Bilim Dergisi*, 1(2), 1-12.

- Öztekin, H. (2016). *Topluluk önünde konuşabilmek* (1. baskı). Antalya: Net Medya Yayıncılık.
- Öztürk, M., Ertem, G. T., Kotanoğlu, M. S., Erdinç, Ş., & Kınıklı, S.(2021). Covid-19 Pandemisinde Görev Alan Sağlık Çalışanlarının Algıladıkları Sosyal Desteğin Depresyon, Anksiyete Ve Stres Düzeylerine Etkisi. *Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi*, 54(1), 70-77.
- Pedrazza, M., Berlanda, S., Trifiletti, E., & Minuzzo, S. (2018). Variables of individual difference and the experience of touch in nursing. *Western Journal of Nursing Research*, 40(11), 1614–1637. <http://doi.org/10.1177/0193945917705621>
- Pekaar, K. A., Bakker, A.B., Linden, D. & Born, M. (2017). Self- and other-focused emotional intelligence: development and validation of the rotterdam emotional intelligence scale (REIS). *Personality and Individual Differences*, 120 (2018), 222-233.
- Pekkan, N. Ü., Biçer, M., & Kapusuz, A. G. (2020). Başa Çıkma Stratejilerinin Mesleki Tatmin Üzerindeki Etkisinde Öz-Yeterliliğin. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi* , 55 (1), 636-650.
- Pektekin, Ç. (2013). *Hemşirelik Felsefesi, Kuramlar-Bakım Modelleri ve Politik Yaklaşımlar*. İstanbul Medikal Yayıncılık.
- Polatçı, S., & Sobacı, Ö. G. F. (2014). Öğrencilerin Öğrenilmiş Güçlülük Düzeyleri Üzerinde Kişilik Özellikleri Ve Duygusal Zekâ Düzeylerinin Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(4), 50-71.
- Reeves A. Emotional Intelligence: Recognizing and Regulating Emotions. *AAOHN Journal* 2005; 53(4):172-176.
- Salovey, P., Mayer, J. D. (1990). Emotional Intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*,9(3), 185-211.

- Sayar, K. ve Dinç, M. (2011). *Psikolojiye giriş* (3. Baskı). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Selye, H. (1973). The evolution of the stress concept: The originator of the concept traces its development from the discovery in 1936 of the alarm reaction to modern therapeutic applications of syntoxic and catatoxic hormones. *American Scientist*. 61(6), 692-699.10 Mayıs 2013, JSTOR.
- Sevi, E. Sevinç (2009). *Psikobiyolojik Kişilik Modeli ve Beş Faktör Kişilik Kuramı: Mizaç Ve Karakter Envanteri (TCI) İle Beş Faktör Kişilik Envanterinin (5FKE) Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- She, J., Jiang, J., Ye, L., Hu, L., Bai, C., & Song, Y. (2020). 2019 novel coronavirus of pneumonia in Wuhan, China: Emerging attack and management strategies. *Clinical and Translational Medicine*, 9(1):19. <http://doi.org/10.1186/s40169-020-00271-z>
- Shevlin, M., Bailey, F., & Adamson, G. (2002). Examining the factor structure and sources of differential functioning of the Eysenck Personality Questionnaire Revised — Abbreviated. *Personality and Individual Differences* (32), 479–487.
- Shirey, M. R., Ebright, P. R., Mcdaniel, A. M. (2008). Sleepless in America: Nurse Managers Cope With Stress and Complexity. *Journal of Nursing Administration*, 38(3), 125-131.
- Skinner, E. A., & Zimmer-Gembeck, M. J. (2016). *Ways and families of coping as adaptive processes*. The development of coping. Cham: Springer.
- Smith, G. D., Ng, F., & Ho Cheung Li, W. (2020). COVID-19: Emerging compassion, courage and resilience in the face of misinformation and adversity. *Journal of Clinical Nursing*, (9-10):1425-1428. <http://doi.org/10.1111/jocn.15231>

- Sokullu-Akıncı, F. R. (2002). Suç nedenleri. www.kriminoloji.com, erişim tarihi: 05.04.2021
- Somer, O. (1998). Türkçede kişilik özelliğini tanımlayan sıfatların yapısı ve beş faktör analizi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 13(42),17-32.
- Somer, O., Korkmaz, M. ve Tatar, A. (2002). Beş faktör kişilik envanteri'nin geliştirilmesi-I: Ölçek ve alt ölçeklerin oluşturulması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 21-33.
- Sudak, M. Kıvanç & Zehir, Cemal (2013). *Kişilik Tipleri, Duygusal Zeka, İş Tatmini İlişkisi Üzerine Yapılan Bir Araştırma*. Yönetim Bilimleri Dergisi, 11 (22), 141-165.
- Şahin, N. H., Güler, M., & Basım, H. N. (2009). A tipi kişilik örüntüsünde bilişsel ve duygusal zekânın stresle başa çıkma ve stres belirtileri ile ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(3), 243-254.
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2020). *COVID-19 (SARS-CoV-2 Enfeksiyonu) Rehberi*. https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/depo/rehberler/COVID-19_Rehberi.pdf (Erişim Tarihi: 17.04.2021).
- Tanrıoğen, A., & Türker, Y. (2019). Rotterdam Duygusal Zekâ Ölçeği Türkçe Formunun Faktör Yapısı, Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1-18.
- Taşdemir, S. N. (2015). Migren Tanısı Olan Hastalarda Kişilik Yapı Ve Özelliklerinin İncelenmesi. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Tezi.
- Taşçı, K. D., Özer, F. G., & Koştu, N. (2007). Pamukkale Üniversitesi Hastanesinde Çalışan Hemşirelerin Stresle Baş Etme Stratejilerinin Belirlenmesi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* , 10 (2), 41-48.

- Taşlıyan, M., Hırlak, B., & Çiftçi, G. E. (2014). Akademisyenlerin Duygusal Zekâ, İş Tatmini ve Tükenmişlik Düzeyleri. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 6 (3), 63-80.
- Tekin, E., Çilesiz, Z. Y., & Selçuk, G. E. D. E. (2019). Farklı mesleklerde çalışanların algılanan stres düzeyleri ve stresle başa çıkma tarzları üzerine bir araştırma. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (ODÜSOBİAD)*, 9(1), 79-89.
- Timuroğlu, M. K., & Serçemeli, C. (2018). Duygusal zeka ve iş stresi üzerine bir uygulama: Erzurum barosu avukatları örneği. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 138, 317-344.
- Toydemir, A.E., (2005). *Eğitim yaşantısında stres yaratan faktörler; KHO, HHO, DHO ve sivil üniversite öğrencileri karşılaştırması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kar Harp Oku Savunma Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Tuna, R., Baykal, Ü. (2013). Onkoloji Hemşirelerinde İş Stresi ve Etkileyen Faktörler. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 21(2), 92-100.
- Tunç, E., & Aliyev, R. (2015). Lisansüstü Öğrencilerinin Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences* (14(4)), 949-963.
- Tümkaya, Songül, Hamarta, Erdal, Engin, M. Deniz, Çelik, Metehan & Aybek, Birsal (2008). *Duygusal Zeka Mizah Tarzı ve Yaşam Doyumu: Üniversite Öğretim Elemanları Üzerine Bir Araştırma*. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3 (30), 1-15.
- Türküm, A. S. (2002). Stresle Basa Çıkma Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(18), 25-34.
- Tyler, P., Cushway, D. (1992). Stress, Coping and Mental Well-Being in Hospital Nurses. *Stress and Health*, 8(2), 91-98.

- Tyson, P. D., Pongruengphant, R., Aggarwal, B. (2002). Coping with Organizational Stress Among Hospital Nurses in Southern Ontario. *International Journal of Nursing*
- Uğraş-Dikmen, A., Kına, H. M., Özkan, S., & İlhan, M. N. (2020). COVID-19 epidemiyolojisi: Pandemiden ne öğrendik. *Journal of Biotechnology and Strategic Health Research*, 1(Özel Sayı), 29-36.
- Ural, A. (2001). Yöneticilerde Duygusal Zekânın Üç Boyutu, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (2), 209-219. Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Üstün, F.,K. ve Topbaş, E. (2014). Büro Çalışanlarının Duygu Yönetme Becerilerinin Geliştirilmesinde Duygu Yönetimi Eğitimi Programının Etkisi: Deneysel Bir Çalışma. *International Journal of Human Sciences*, 11(1), 1126-1148.
- Vural E. (2007). *İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Kişilik Özellikleri İle Okul Kültürü Algıları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi (Kartal İlçesi Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi/SBE, İstanbul.
- Wang, J., & Wang, Z. (2020). Strengths, weaknesses, opportunities and threats (swot) analysis of China's prevention and control strategy for the COVID-19 epidemic. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(7), 1-17. doi:10.3390/ijerph17072235
- WHO. (1946). *The International Health Conference*. New York: 19 Haziran-22 Temmuz.
- WHO. (2020). Q&A on coronaviruses (COVID-19). <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/q-a-coronaviruses> (Erişim Tarihi: 16.04.2021).

- World Health Organization (WHO) (2020). Coronavirus disease 2019 (COVID-19) Situation Report – 51.
- Xu, X., Yu, C., Zhang, L., Luo, L. ve Liu, J. (2020). Imaging features of 2019 novel coronavirus pneumonia. *European Journal of Nuclear Medicine and Molecular Imaging*, 47: 1022-1023
- Yan, İ. (2008). *Duygusal zekâ ilişkisi ve duygusal zekânın yöneticilerde bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yanbastı, Gülgün (1990), *Kisilik Kuramları: ders kitabı*. Ege Üniversitesi Basımevi.
- Yaylacı, G.Ö, (2005) Örgütsel Stres yönetmede etkili kişilerarası iletişim stratejileri, *Amme İdaresi Dergisi* 38 (2), 51-59.
- Yeşilyaprak, D. (2001). Duygusal Zeka ve Eğitim Açısından Doğurguları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 25 (25) , 139-146.
- Yıldırım, A., Hacıhasanoğlu, R., & Karakurt, P. (2007). Hemşirelerin Stresle Başa Çıkma Bilişsel Stratejileri Kullanma Düzeylerinin Ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(4), 21-29.
- Yıldırım, B.İ. (2014). *Çalışanların Beş Faktör Kişilik Özellikleri İle İş Tatminleri Arasındaki İlişki: Alanya'daki Beş Yıldızlı Oteller Üzerine Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi /SBE, Antalya.
- Yıldız, M. ve Duy, B. (2014). Ergenler İçin Duygu Düzenleme Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlanması. *Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi* , 5 (41), 23-35.
- Yılmaz, E. (2018, OCAK). *Hemşirelerde Stres, Stres Nedenleri Ve Stresle Başa Çıkma Yolları*. Toros Üniversitesi Sosya Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Sağlık Kurumları İşletmeciliği Yüksek Lisans Programı.

- Yöndem, Z.D.(1998). *Hükümlü kadınların stresle başetme stratejilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Yurtsever, H. (2009). *Kişilik Özelliklerinin Stres Düzeyine Etkisi ve Stresle Başa Çıkma Yolları: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yücel, B., & Görmez, A. (2019). SARS-corona virüsüne genel bakış. *Türkiye Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 2(1), 32–39.
- Zel U. (2001). *Kişilik ve Liderlik Evrensel Boyutlarıyla Yönetmel Açından Araştırmalar, Teoriler ve Yorumlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zhou, P., Yang, X., Wang, X., Hu, B., Zhang, L., Zhang, W., Huang, C. (2020). *Discovery of a novel coronavirus associated with the recent pneumonia outbreak in humans and its potential bat origin*. doi:10.1101/2020.01.22.914952
- Zincir, S. B., Zincir, N., Sünbül, E. A., & Kaymak, E. (2012). Sigara Bağımlılığında Mizaç ve Karakter Özelliklerinin Bağımlılık Düzeyleri ile İlişkisi. *Journal of Mood Disorders*, 2 (4), 160-166.
- Zu, Z. Y., Jiang, M. D., Xu, P. P., Chen, W., Ni, Q. Q., Lu, G. M., ve Zhang, L. J. (2020). Coronavirus disease 2019 (covid-19), a perspective from china. *Radiology*. Advance online publication 200490. Doi:10.1148/radiol.2020200490.

EKLER

Ek 1. Bilgilendirilmiş Onam Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Değerli Katılımcı,

Bu araştırma, Yakın Doğu Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans öğrencisi Serbest AKTAŞ tarafından Yrd.Doç.Dr.Hande ÇELİKAY danışmanlığında yürütülen bir tez çalışmasıdır. Çalışmanın amacı; COVID-19 sürecinde hemşirelerin kişilik özelliklerine bağlı olarak duygusal zeka becerileri ve streste başa çıkma yöntemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmaya Diyarbakır devlet hastanelerinde çalışmakta olan hemşireler katılabilmektedir. Araştırma yaklaşık 10-15 dakika sürmektedir ve süre kısıtlaması bulunmamaktadır. Araştırma sonuçlarının sağlıklı olabilmesi için yönergelerin dikkatli okunması, anketlerdeki tüm soruların samimi ve sizi en doğru biçimde yansıtan seçeneklerin yanıtlanması önemlidir. Çalışma esnasında sizden kimlik bilgileri(TC kimlik no-İsim Soyisim vb.) istenmemektedir. Araştırmadan elde edilen veriler gizli tutulacak ve toplu olarak değerlendirilecektir.

Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Ölçeklerde rahatsızlık hissedeceğiniz soru bulunmamaktadır ancak katılım sırasında sorulardan ya da başka bir nedenden ötürü herhangi bir rahatsızlık hissederseniz katılımınızı sonlandırabilirsiniz.

Araştırma veya araştırmanın sonuçları hakkında bilgi almak isterseniz aşağıda yer alan e-mail adresi aracılığıyla araştırmacıyla iletişime geçebilirsiniz.

Araştırma Ekibi:

Yrd. Doç. Dr. Hande ÇELİKAY SÖYLER

Psikolog Serbest AKTAŞ

İletişim Numarası : 0532 722 68 79 serbestaktas@gmail.com

Bu araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum. EVET () HAYIR ()

Ek 2. Sosyodemografik Veri Formu

1-Yaş	
2-Cinsiyet	1- Erkek () 2- Kadın ()
3-Medeni Durumu	1- Evli () 2- Bekâr () 3- Boşanmış () 4- Dul ()
4-Eğitim durumu	1- Lise () 2- Ön Lisans () 3- Lisans () 4- Yüksek Lisans
5-Kimlerle Yaşıyorsunuz	1- Ailem ile () 2- Yalnız () 3- Ebeveynlerim ile ()
6-Meslek Hayatında Kaç Yıl Çalışıyorsunuz	1- 1-3 yıl () 2- 4-8 yıl () 3- 8-15 yıl () 4- 15+ yıl ()
7-Mesleği isteyerek seçme	1- İsteyerek seçtim () 2- İstemeyerek seçtim ()
8-Çalışma süresi	1- Gündüz mesaisi () 2- Gece mesaisi () 3- Vardiyalı ()
9- Çalışılan pozisyon	1- Başhemşire () 2- Eğitim Hemşiresi () 3- Süpervizör () 4- Servis sorumlusu () 5- Hemşire ()

10-Çalışılan kurum/Hastane	1- Üniversite Hastanesi () 2- Devlet Hastanesi () 3- Eğitim Araştırma Hastanesi ()
11-Çalışan Birimler	1- KBB () 2- Dâhiliye () 3- Poliklinik () 4- Yoğun bakım () 5- Göz () 6- Üroloji () 7- Kadın Hastalıkları. Doğ. () 8- Çocuk () 9- Acil () 10- Ortopedi () 11- Genel Cerrahi () 12-Palyatif ()
12-Gelir Düzeyi	1- İyi () 2- Orta () 3- Kötü ()
13-Meslekten memnun olma durumu	1- Çok memnunum () 2- Biraz memnunum () 3- Hiç memnun değilim ()
14-Meslek yaşamınızı nasıl buluyorsunuz	1- Başarılı () 2- Kısmen Başarılı () 3- Başarısız ()

Ek 3. Eysenck Kişilik Anketi-Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu (EKA-GGK)**EPQR-A**

Yönerge: Lütfen aşağıdaki her bir soruyu 'Evet' yada 'Hayır'ı yuvarlak içine alarak cevaplayınız. Doğru veya yanlış cevap ve çeldirici soru yoktur. Hızlı cevaplayınız ve soruların tam anlamları ile ilgili çok uzun düşünmeyiniz.

1. Duygu durumunuz sıklıkla mutlulukla mutsuzluk arasında değişir mi? Evet Hayır
2. Konuşkan bir kişi misiniz? Evet Hayır
3. Borçlu olmak sizi endişelendirir mi? Evet Hayır

Ek 4. Rotterdam Duygusal Zeka Ölçeği (Rotterdam Emotional Intelligence Scale)

Rotterdam Duygusal Zekâ Ölçeği

Lütfen aşağıdaki maddelerin sizin özelliklerinizi ne derecede yansıttığını ilgili yerlere “X” işareti koyarak belirtiniz.	HIÇ KATILMAM (1)	AZ KATILIRIM (2)	ORTA DERECEDE KATILIRIM (3)	ÇOK KATILIRIM (4)	TAM KATILIRIM(5)
1. Her zaman ne hissettiğimin bilincindeyim.	()	()	()	()	()
2. Kendi duygularımı çok iyi ayırt edebilirim.	()	()	()	()	()
3. Kendi duygularımın farkındayım.	()	()	()	()	()

Ek 5. Stresle Başa Çıkma Ölçeği (SBÖ)

Yaşama Biçimi Ölçeği

AÇIKLAMA: Bu ölçek, kişilerin yaşamlarındaki güçlükler karşısında gösterdikleri tepkileri incelemek için hazırlanmıştır. Sizin için sıkıntı veya stres oluşturan olayları ve bunlar karşısında genellikle neler yaptığınızı düşünerek, aşağıdaki ifadelerin her birinin size uygunluk derecesini belirleyiniz.

Yanıtlarken her bir ifadeyi dikkatle okuyarak, sizi anlatma derecesine göre “Tamamen Uygun”, “Oldukça Uygun”, karar veremiyorsanız “Kararsızım”, “Biraz Uygun” veya “Hiç Uygun Değil” seçeneklerinden birini seçerek, o sütundaki paranteze (X) biçiminde çarpı işareti koyunuz. Tüm ifadeleri okuyup, eksik işaretleme yapmamaya özen gösteriniz.

Okuduğunuz cümlelerin doğru veya yanlış cevapları yoktur, önemli olan sizin kişisel görüşünüzdür. Bu nedenle okuduğunuz cümle üzerinde uzun süre düşünmeden, içinizden gelen ilk cevabı vermeniz beklenmektedir. İlginiz için teşekkür ederim.

A.Sibel TÜRKÜM

	Tamam en Uygun	Oldukça Uygun	Kararsız ım	Biraz Uygun	Hiç Uygun Değil
1. Dikkatimi sorundan uzaklaştırmaya çaba gösteririm..	()	()	()	()	()
2. Bütün olası çözümleri aklımdan geçiririm.....	()	()	()	()	()
3. Olabildiğince bu konu/durumdan uzak durmaya çabalarım.....	()	()	()	()	()

Ek 6. Ölçek izinleri

Ayşe Sibel TÜRKÜM

Alıcı: ben

24 Eylül Per 08:15

Merhaba sözünü ettiğiniz araç Türkiye'ye uyarlanmış değildir, benim geliştirmiş olduğum özgün bir ölçektir. Ölçeğimi tezinizde kullanmanızı onaylıyorum. Ölçeğin ayrıntıları için Türk PDR Dergisine ulaşabilirsiniz. Ekte ölçeği ve psimetrik özelliklerini bulacaksınız. Başarılar dilerim.

Prof. Dr. Ayşe Sibel Türküm

akaranci

Alıcı: ben

Merhaba,

Ölcegi tez calismanizda kullanabilirsiniz.

İyi çalışmalar,

Prof. A: Nuray Karanci

...

3 Ek

yusuf türker

Alıcı: ben

Sayın Aktaş,

Rotterdam Duygusal Zeka Ölçeği'ni araştırmanızda kullanabilirsiniz.

Ölçeğin uygulamaya hazır bir örneği ekte sunulmuştur.

İyi çalışmalar.

Serbest Aktaş <serbestaktas@gmail.com>, 7 Eki 2020 Çar, 13:44 tarihinde şunu yazdı:

...

Ek 7. İl Sağlık Müdürlüğü İzin Belgesi

İ.C.
DİYARBAKİR VALİLİĞİ
İl Sağlık Müdürlüğü

DİYARBAKİR İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ İZİN BELGELERİ İZİN BELGELERİ YERİNE KALDIRILMIŞTIR
YASAL İZİN BELGELERİ İZİN BELGELERİ YERİNE KALDIRILMIŞTIR

Sayı : E-90410089-771
Konu : Serbest AKTAS'ın Bilimsel Çalışması

Seri : SERBEST AKTAS
Alihanı 6 Sokak Erişiz Apartmanı Kat No:14
Yanıpınar/Diyarbakir

Bgr: 09/02/2021 tarihli ve 97893136 sayılı yazı.

Yüksek Doğu Üniversitesi Rektörlüğü Klinik Psikoloji alanında Sağlık Bilimleri Fakültesinin 09.02.2021 -/E-97893136-0003681 sayılı yazısıyla Klinik Psikoloji alanında Yüksek Lisans Tezi için "Covid-19 Sürecinde Hemşirelerin Kaygılı Özelliklerinin Duygusal Zeka Becerilerinin ve Stresle Başa Çıkma Yöntemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu araştırma çalışmanız Kamu Hastaneleri Hizmetleri Başkanlığımız bünyesindeki Bilimsel Araştırma İzin Komisyonu tarafından uygun görülmüştür.

İzneniz için teşekkür ederim

Dr. Öğr. Üyesi Abidin TÜZÜN
Kamu Hastaneleri Hizmetleri Başkanı

Belgenin Asli Elektronik İmzalıdır.
19.02.2021
İmza
Adı Soyadı :
Mecidi TURAN
Y.H.K.I

Tebliğ No: (0 412) 228 69 81

ÖZGEÇMİŞ

Serbest Aktaş, Doğu Akdeniz Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nden 2018 yılında başarılı bir şekilde mezun olmuştur. Lisans döneminde devlet hastanesinde iki yıl boyunca zorunlu ve gönüllü olarak stajlarını tamamlamıştır. Doğu Akdeniz Üniversitesi'nden Pedagojik Formasyon Eğitimi almıştır. Psikoloji alanı ile ilgili çeşitli eğitimler ve çalışmalara katılmıştır.

İNTİHAL RAPORU

Serbest Aktaş

ORJİNALLIK RAPORU

% 14	% 14	% 5	%
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİLİK KAYNAKLAR

1	docs.neu.edu.tr İnternet Kaynağı	% 10
2	www.j-humansciences.com İnternet Kaynağı	% 2
3	2019.fmgtegitimikongresi.com İnternet Kaynağı	% 1
4	1pdf.net İnternet Kaynağı	<% 1
5	ilkogretim-online.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
6	diyarbakirism.saglik.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
7	acikerisim.fsm.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
8	acikerisim.gelisim.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
9	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1

ETİK KURUL RAPORU

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

08.02. 2021

Sayın Serbest Aktaş

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz YDÜ/SB/2020/808 proje numaralı ve **“Covid-19 Sürecinde Hemşirelerin Kişilik Özelliklerinin Duygusal Zeka Becerilerinin ve Stresle Başa Çıkma Yöntemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Diyarbakır İl Örneği”** başlıklı proje önerisi kurulumuzca değerlendirilmiş olup, etik olarak uygun bulunmuştur. Bu yazı ile birlikte, başvuru formunuzda belirttiğiniz bilgilerin dışına çıkmamak suretiyle araştırmaya başlayabilirsiniz.

Prof. Dr. Rüstü Onur

Yakın Doğu Üniversitesi

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Başkanı
